

Potresna povest.

Spisal Podlimbarski.

I.

Gabrovški gospodar Cijazovec je gledal velikonočno nedeljo dopoldne 1895. leta mračnega obraza raz prag svoje hiše v beli pomladanski svet. Spominjal se je nekaterih stvari, ki niso obetale prida. Poleg letine, o kateri toži kmet, naj bo dobra ali slaba, so mu pričinjali skrbi njegovi domači ljudje. Z ene strani ga je jezil sin Tone, z druge ga je skrbela hči Lenka. Le-tej je štiriindvajset let, godna je za možitev in komaj čaka moža, ali pravi se noče oglasiti. Sin hribovskega posestnika Anžiča včasih močno pogleda za njo; dober gospodar bo mladi Anžič in dal bi mu Cijazovec Lenko, naj jo pelje v hribe, ako sta oba ene volje, pa stari Anžič je trd in ošaben hribovec, ki iz dna duše sovraži Gabrovško dolino in ne mara od tam snahe, ko bi prinesla tudi cel tisočak k hiši. Tako se je izrazil na tiho nedeljo v Smoletovi gostilnici, ko mu je krčmar Smole nameknil o tem, kar veseli mlade ljudi. Stari Anžič je imel svoje dobre vzroke, da je sovražil Cijazovca še posebej. Oba sta v svojih gozdih mejaša in tožarila sta se pred leti zaradi meje. Pravdo je izgubil Anžič in ž njo nekaj pedi gozda, majhno, na Cijazovčevo zemljo visečo rebrino, na kateri je stalo troje pritlikavih bukev. Od takrat s Cijazovcem ni govoril. Pa na Anžiče bi Cijazovec še pozabil, ker Lenke se brez njih tudi še odkriža, ali starejši sin Tone mu je pričiniel veliko zgage. Ta je dovršil pred dvema letoma v Ljubljani osmo šolo, pa ne da bi bil krenil na duhovsko pot, ki je ugodna Bogu in ljudem, je šel za eno leto k vojakom, in ko je imel potem vojaško sitnost za seboj, se je potepel nekam v tuje kraje za učitelja: zrno na domači zemlji je pustil in v tuje kraje je šel iskat plev. Oh, ta sin se izpridi popolnoma! Po zimi se je vrnil iz tujih krajev lačen in raztrgan in zdaj mu visi pri hiši, ne kmet, ne gospod, in išče in čaka službe. In vsa soseska čaka in gleda, kakšno moko namelje ta študent. Seve, ko bi dobil službo, da bi nesla sto goldinarjev na mesec, kakršno ima Smoletov profesor, onda naj bi bil že obesil duhovsko glorio na kljuko, no tista službica pri pošti, ki je čaka, piškavega oreha ni vredna in še varščino mora zanjo vložiti — štiristo goldinarjev! Dalje Cijazovec o sinu ni hotel razmišljati, ker se mu je zdelo greh, na

tak svet praznik še bolj netiti v srcu nabrano nevoljo do lastnega otroka. Sploh on ni bil suženj kakšne globoke jeze ali trme, zato tudi ni poznal tistih rezkih razporov, ki razjedajo človeštvo in posamezne družine in jih je v povestih skoraj več nego v življenju. Potegnil je z dlanjo po čelu, čez oko, po nosu nizdolu in ustavil desnico na podbradku, drugo roko je zataknil za hrbet in počasno je stopil s praga ter korakal na vrt, izkušaje se razvedriti. Črešnja, katero je pred mnogimi leti vcepil njegov brat Andrej, je začela že razvijati cvetje. Ogledal jo je od vseh strani, pa ta zgodnja oznajnevalka letnih pridelkov ni razvedrila njegove glave. Zabrnila je njegove misli na tistega dobrega človeka, ki ji je požlahtnil življenje, na brata Andreja. Prepustil mu je brat Andrej pred blizu tridesetimi leti gospodarstvo na domu, ker se sam ni maral ženiti in ni imel veselja, ukvarjati se z bregovitimi njivami. Izgovoril si je na domu kot in hrano do smrti. Toda teh dobrot ni dolgo užival v domači hiši; ko se je primožila vanjo nova gospodinja, je spoznal, da mu doma ni obstanka: mlada Cijazovka je bila veninven nataknjena nanj, tako da mu ni bilo izhajati ž njo. Sit večnega prepira in krega, je zapustil za vselej domači krov, si kupil hišico kraj vasi ter se preselil tja. Cijazovec ga je pozneje, ko se je njegova ognjevita žena že umirila, mnogokrat spravljal nazaj na dom, pa vse zastonj. Danes ga ta okolnost peče tem bolj, ker je brat nekaj obolel. Dvojen ogenj ga razjeda v prsih: prvič vest, da leži brat zunaj domače hiše in nima tiste postrežbe, ki bi jo lahko imel doma, kar je nekoliko sramotno za Cijazovčevo hišo; drugič pa sebična misel in strah, da ne bi se mu brat osvetil. Poznal je svojega brata kakor lastno dlan. Pripridil si je Andrej v mali kupčiji in priskoparil z obrestovanjem denarjev precejšnji kapital in tega morda ne pripíše njemu, kadar naredi testament, ampak sestri, ki je omožena v sosednji župniji. Sestra pa po njegovi previdnosti ni tako zelo potrebna kakor on. Pa Bog daj bratu še dolgo življenje, ali postaral se je in peša že dve leti in bolezen rada obrne h grobu, če se pojavi na stare dni.

Iz takega razmišljanja je zbudil Cijazovca njegov mlajši sin Janček. Pritekel je Janček veselega obraza k njemu in molil mu odprto pest, rekoč: »Glejte, ata, ta-le tolar je z nebes padel name«.

Cijazovec je preslišal sinkove besede, ali tolarja ni spregledal. »Ej, ej . . . kako se to svetil Kje si pa dobil to?« se je začudil, sklonivši se k otrokovi ročici.

»Kar tam-le, ko sem bil na koncu kozolca, prav poleg znamenja je padel name.«

»Odkod?«

»Ne vem... zviška je padel, to vem. Z nebes menda. Morebiti ga je vrgel sveti Miklavž.«

Cijazovcu se je zresnil obraz. Ali se je tu prigodil kakšen čudež, kali? Spomnil se je, da je pred več leti prenočil pri njem človek, ki ni bil na videz ne kmet, ne gospod, ne romar, ne berač. A v vasi še ni bilo nikdar takega čudaka in veseljaka. Najbrž je bil kakšen na odpust gredoč vojak. Tisti popotni človek je dal zvečer, ko je bil povečerjal v oblicah krompir, prinesiti iz krčme toliko vina, da se ga je napila oni večer vsa Cijazovčeva družina dosita — zaradi nedostatka kozarcev iz skodelic, ponev, korcev in rogeljcev. Ko so imeli dosti vina, je morala gospodinja na njegov račun kuhati še kavo. Tistega lepega večera so se Cijazovčevi dolgo spominjali. In povedal je bil tisti popotnik lepo povest o nekem cesarju v jutrovih deželah, ki je imel na svojem vrtu oreh in na orehu veverico, ki je metala, kakor se ji je zdelo, ali zlate luščine ali pa biserna jedrca na tla. In cesar je imel nastavljene svoje verne slugе, da so pobirali dragocenosti izpod oreha in jih zanj spravljali. Posmejal se je Cijazovec, ko se je domislil te povesti, ter vprašal sinka: »Ali je morda s tepke padel ali s kozolca?«

»Kar tako-le je padel na okrajek klobuka, pa na ramo, pa na tla,« je goreče razlagal sinek. »In jaz sem tako skočil za njim.«

»Pa nisi nič videl odkod? Morebiti iz znamenja?«

»Nič nisem videl. Spravite ga vi, ata, mi boste o Binkoštih na gori odpustka kupili zanj!«

Cijazovec je vzel tolar in ga ogledal: srebrn je, kov se kaže pravi, pošteni, orel je cesarski, glava cesarska. Da bi se bolje prepričal o pristnosti in veljavnosti denarja, je izvadil iz žepa svoj tolar in ga primeril najdenemu: podobna sta si kakor jajce jajcu, oba sta enako težka in enakega cvenka. Cijazovcu nikakor ni moglo v glavo, odkod bi se bil vzel denar. Ali se je Jančku le zdelo, ali ga je res dobil na dopovedani način? Napotila sta se h kozolcu in Janček je moral pokazati, kje in kako se je dogodilo čudo. Tik kozolca stoji ponižno znamenje, lesen križ s slabo izrezljano, črvivo in zatemnelo podobo Zveličarja, pokrit s trohnečimi deskami. Mogočna tepka se košati nad kozolcem in prešerno razprostira svoje močne, grčave veje čez znamenje in streho. Cijazovec se je spoštljivo odkril in prekrižal pred znamenjem. Ko je bil opravil to kratko pobožnost, je pomaknil klobuk na tilnik in gledal v višek: v kozolcu ni videti ničesar, v znamenju ničesar, v tepki — ničesar. Pogledal je v nebesni

obok: visoko nad njim leti jata žerjavov na sever. Ali ti vendar ne spuščajo srebrnjakov na zemljo! Pomikastil je znamenje — nekaj starega, že davno usehlega roževja se je zakadilo na tla in zaprašilo poleg stoječemu Jančku oči. Prijel je z obema rokama za kozolčev steber in ga poskusil pomajati, pa steber se ne gane in iz kozolca ne pade nič. In stal je Cijazovec na mestu in mislil, vrteč tolar med prsti.

Iz zamotanih in zavozlanih misli, pletočih se okoli tolarjev, zlatih orehov in jutrovskih cesarjev, ga je prebudil zvon, oznanjujoč, da je mašnik v cerkvi sredi vasi pristopil k svetemu opraviilu. »Naj bo, kakor je božja volja!« je vzdihnil vdano, gledaje proti cerkvi, ter vtaknil tolar v žep. Spomnil ga je zvon današnjega cerkvenega slavja, velikega praznika rešitve in zmage. Odkril se je in prekrizal. Že so nastopili v njegovi duši skoraj do dna razburkani, utehe polni čuti mile pobožnosti, vodeči v tir, ki drži do notranjega spokojenja in pozabe vseh posvetnih stisk, ko ga zdajci premoti mogočna godba, ki je donela iz cerkve. V Gabrovcu je navada, da ob velikih praznikih godci godejo pri slovesni službi božji. Gabrovška godba razvajeno uho bolj spominja mlatičev, sodarjev in kleparjev nego Gallusa ali Smetane, no Cijazovcu je močno ugajala. Navdala ga je z neko mladostno prešernostjo in čilostjo, prilila je dobrodejne toplote njegovemu starikavemu telesu in nemara bi bil začel pritrkavati z ного, da ni nov, nepričakovan pojav zbudil njegove nevolje. Zagledal je bil namreč na pragu Smoletove gostilne, stoječe ob cesti dobrih sto korakov pod njegovim kozolcem, mlado deklico, gosposki prikrojeno. To vitko bitje rezke, harmonične krasote je hitrih korakov stopilo iz Smoletove veže, postalo na pragu ter se z zornim očesom srečne mladosti oziralo na nebo in po travnikih in proti cerkvi. Kazalo se je, da hiti ves duševni in telesni sklad deklice v nepopisni blaženosti vzbujajoči se naravi in sladkim upom nasproti. No, Cijazovca pojav gosposke rusalke prav nič ni navdušil: sivo, a vendar pazno je pogledal na nežno stvar in, spoznavši jo, je gromko zakašljal ter se ozlobljen obrnil proti hlevu. Jančka, ki je obveseljen hotel teči k deklici na pragu, je ujel za suknjico in ga zadržal. Rusalka je to opazila, se zganila kakor preplašena srna in stopila nazaj v vežo.

Zopet je Cijazovec nategnil lice v skrbi polne gube in mrki mrak je objel njegovo dušo. Hočeš nočeš — zopet je moral prilepiti svojo misel k neposlušnemu sinu. »Pa zarad takšne gosposke deklina sin ni hotel ubogati svojega očeta — o jov, jov!« je mrmral pred hlevom in v kljub visokemu prazniku so navalile nanj zdajci težke

misli. In ponovil je v svoji duši vse, kar je razburjalo že toliko slovenskih očetov, in potožil je Bogu in Devici Mariji svoje globoko gorje. Silno na široko je razpredel svoje žalne misli in pogosto je njegov pogled letel proti Smoletovi hiši. Ko je bilo to razmišljanje dosti utrudilo njegovo dušo, je korakal pred hišo. Hiši skoncema stoji miza, zbita iz desek, in klop. Tja je sedel. Vse, o čemer je poprej mislil in kar je videl, se mu je vrtelo v divjem neredu v glavi: deklica na pragu in brat Andrej, nepokorni sin in tolar in slaba letina in sveti praznik, vse to se je mešalo in vrvelo in plesalo ob zvokih mogočnih godal, ki so odmevali iz cerkve. Naposled ga je premagala dremota. Naslonil se je s hrbtom ob zid in jel kinkati z glavo. V tem ko naš znanec dremlje in spi mirno spanje pobožnega človeka, povemo lahko kakšno o neki stvari, ki je važna za Cijazovca in tudi za to povest.

II.

Ona rusalka, ki se je prikazala Cijazovcu med deseto mašo na pragu Smoletove gostilne in ga tako silno razburila, je bila hči ljubljanskega profesorja Daniča. Ta mož se je porodil pred dobrimi petdesetimi leti v Gabrovcu, v hiši, ki se po domače imenuje Smoletova. Starši so ga dali v ljubljanske šole, kjer mu je marljivost razbistrila glavo, revščina pa utrdila značaj. Po dokončanih visokih šolah je postal profesor. Po dolgem službovanju v tujih nemških mestih se mu je posrečilo dobiti službo v Ljubljani in tu se je oženil s pridno in pošteno domačinko. Ali dolgo ni užival zakonske sreče; kmalu po porodu hčerke mu je umrla žena.

Pri edini hčerki ni imel prevelikih rodbinskih skrbi, zato se je vdal tem živeje svojim službenim dolžnostim. Učiteljski poklic mu ni bil suha dolžnost, ki ji kdo drug prisiljen daruje nekaj službenih ur na dan, ampak z glavo in srcem je hodil k svojim učencem. Bil je prijatelj truda in dela in k marljivosti je izpodbujal svoje učence, rekoč, da človeku vse drugo lahko prej odmrje in da le to, česar se je naučil, gre ž njim do groba in da je marljivost mati sreče. K vsakemu uku je izpodbujal, učeč, da človeku vsaka vednost in vsako znanje, četudi mu ne prinese gmotnega dobička, pričini prej ali pozneje neko pomirjenje v dušo. Marsikako dijaško ovčico, ki je bila v nevarnosti, da se za vselej izgubi, je spravil nazaj v tir, ki pelje do lepše bodočnosti. Tudi v gmotnem oziru je bil v bedi pomočnik, ki je vedel za vse neizčrpne vire, iz katerih teko podpore ubožnemu dijaštvu. Svoje proste ure je posvetil slovenski slovstvenosti, pazno

sledeč za njenimi proizvodi. Vsako boljšo knjigo je po večkrat prečital, vsaki je vedel njeno notranjo ceno. Umevno je, da je tak človek tudi sam deloval na slovstvenem polju. Pričel je s pripovednimi spisi in na njih se vidi, da je pisal takrat, kadar mu je velelo srce, in da se mu je odstavek za odstavkom prav valil od duše. Vendar pa si tukaj ni pridobil pravega priznanja, ker se ni hotel siliti v struje, ki mu niso ugajale. Zato je kmalu prestopil na jezikoslovno polje, kjer je pokazal izredno bistrotu svojega uma in globočino svoje učenosti. No, tudi on je imel poleg mnogih vrlin svoje slabosti: bil je na književnem polju sila bojevit človek. Tega mu ni zameriti, posebno takšnemu agilnemu duhu ne, saj je bojevitost delež knjižnega zaroda, odkar je človek iznmil abecedo. Danič, ki je tako bojazljiv, da se na sto korakov ogne vsakemu pijancu in oboroženemu človeku, je bil vsak čas pripravljen, z ostrim peresom zagnati se v onega, ki se je z natisnjeno besedo zakadil vanj. In nasprotnikov je imel mnogo, odkar je postal jezikoslovec. Vedno se je nahajal v kruti borbi, v literarnem klanju. Zdaj se je pulil zaradi naglaskov, najdenih v kakšni knjigi, zdaj se je prepiral z učnjakom Goremiko zaradi kakšne slovniške oblike, in glej — zdaj mu je razpraskal modrijarh Steber lice, ker je našel pri njem neslovensko besedo! Danič torej v prejšnjih časih svojim nasprotnikom ni ostajal na dolgu. Ali z leti so se izpremenili njegovi nazori. Prvič je našel sam semintam kaj nezrelega v svojih prejšnjih spisih; drugič pa je prišel do spoznanja, da to, kar je v njih dobrega, ostane, naj bo kritika takšna ali drugačna, in več se mu ni zdelo vredno odgovarjati nasprotnikom. Ob vsaki oceni, naj je bila zlobna ali ugodna, je z mirnim humanistom snažno odgovoril: Sibi scire videntur! — in nič več. Vendar pa je večno nasprotovanje pričiniilo, da o jezikoslovstvu ni pisal več s prejšnjim ognjem in da se je polagoma tudi od tega predmeta odvrnil. Preobilica duševnih sil pa je še vedno vrvela iz njega in on jo je napeljal v drugo strugo, v strugo prirodoznanstva. In to je tista točka, zaradi katere smo naštevali Daničeve vrline, dasi profesor še živi in mu ne pišemo nekrologa. Proučevanje prirode mu je nekako priskutilo bivanje v mestu, kjer je našel tako malo neskajljene prirode, in pogosto je začel zahajati na deželo. Prva leta svojega učiteljevanja v Ljubljani se je bil Gabrovcu skoraj odtujil, malokdaj je posetil svojo rojstno hišo, kjer je imel njegov brat gostilno, a kot prirodoznanca ga nahajamo mnogokrat na potu v domačo vas. Brat Smoletov mu je bil pod streho svoje hiše opravil dokaj lično sobo, tako da se je tudi gosposki,

ne preveč razvjen človek čutil v njej domačega. Lepih časov je doživel Danič in marsikako učeno razpravo o prirodoznanstvu je priobčil. Ker se pri nas nihče ni ukvarjal s to vedo, mu tudi nihče ugovarjal ni. Stebru in Goremiki se je povsili nos, ker jima je bila priroda neznan svet. Odslej je živel mirno, ker ga nihče ni mogel kritikovati, in čimdalje bolj se je poglobil v svojo vedo.

Daniču se je Gabrovec tako priljubil, da je dal svojo hčerko, ki je bila po materi dokaj šibkega života, k svojemu bratu Smoletu, da se okrepi v svežem zraku gabrovskih hribov. Kakšni mestni gospe se bo čudno zdelo, kako se more oče ločiti od svojega deteta in ga dati v rejo na kmete; no, Danič je bil tega mnenja, da življenje na deželi in občevanje s kmeti otroka, ki ima za vse dovzetno srce, navaja k resnemu delu, k trezni misli, da mu budi naravno umnost in mu zasaja nagone pravega čutja, kažoč mu včasih svoj strogi, včasih resni in včasih nedolžno-radostni obraz. Poleg tega pa tudi ni imel v mestu nobenega človeka, ki bi mu bil mogel brez skrbi zaupati svojo Reziko, in v drugo ženiti se ni maral. Prišel je pogosto iz mesta pogledat k hčerki in vsake počitnice je prebil nekaj časa pri svojem bratu. Z veseljem je videl, da ga niso prevarile njegove nade: vpliv priprostega, naravnega življenja se je kmalu javil pri Reziki, ki je postajala od leta do leta krepkejša. Ž njo vred je rasla Smoletova hčerka Polonica, njena vrstnica po letih, zdravo in krepko dekletce, z gorečo ljubeznijo vdano svoji sestrični.

Ker sta si bila Smole in Cijazovec soseda, so postali njiju otroci najbližji tovariši. Tone si je začel tista leta v ljubljanskih šolah bistriti glavo, ker po nasvetu Daničevem ga je namenil Cijazovec za kaj višjega na tem svetu. Kadar je bil doma na počitnicah, sta bili Smoletovi deklici več v Cijazovčevi nego v domači hiši, in razvilo se je globoko prijateljstvo med sosednjimi otroki. Še pozneje, ko je bil že v latinskih šolah, je hodil na počitnicah za živino na paši. Sedeč v senci, je čital iz knjige, ki jo je imel vedno pri sebi. Prigodilo se je včasih, da je upehana pastirska druhal polegla okoli njega in, podprši razgrete glave z rokami, pazno poslušala mladinske povesti, če jih je čital na glas. Pri takih prilikah se je pa tudi pripetilo, da je kakšen šum ali krik v gori, kakšen pojav pod nebom ali na zemlji vznemiril krdelo nedolžnih poslušalcev in na mah odvrnil njih paznost od oseb, naslikanih v knjigi, na ves drugačen predmet; in pol tabora se je takrat hrumeč, dvignilo in usulo za novim pojavom, le Smoletovi deklici sta mu ostali zvesti, posebno pa je Rezika žarečih lic in leskečih oči poslušala svojega prijatelja.

V spoštljivi daljavi od njega sedeč, je zrla nanj kakor na kakšno višje bitje, ki ji pripoveduje dogodbe z drugega sveta. Tako je Reziki minevala otroška doba, in prišel je čas, ko jo je Danič vzela k sebi in jo pošiljal v mestne šole. Res, da se deklica v Gabrovcu ni naučila etikete in poklonov, tudi ni vedela že v svojih otroških letih, kaj je otroški ples, kaj je theatre varieté, kaj je vnanji blesk, flirtovanje in rafiniranost v vedenju in izrazih, zato si je pa utrdila telesno zdravje, si ohranila zdravo dušo in tudi prevelike ničemurnosti ni nikdar poznala.

Žal, da one žive slike idilskih prizorov, ki se nabajajo v mladinskih spisih in ki širijo naše duševno obzorje, le v naši mladosti laskajo naši obrazljivosti in da nam otemne pozneje, ko vstajajo hladni dvomi v duši in si začne življenje poigravati z našo domišljijo in ko ta gre za svojim strogim gospodarjem, kamor mu ljubo. Reziki so sčasoma otemnele one slike v spominu in dvignile so se nove na površje njenega duševnega življenja, vendar pa prijatelja mladih let ni pozabila. Pa tudi gabrovške vasi ni pozabila; vsake daljše počitnice je šla z očetom tja in tudi krajše je prebila navadno pri svojem stricu, kjer je imela ljubšo tovarišico, nego bi jo mogla najti v mestu. Deklicama se je polagoma izpremenil sklad njiju misli in njiju duše, no, sila spomina se ne da zatreti in staro prijateljstvo je ostalo neizpremenjeno in neizbrisno.

Cijazovčev Tone je tudi v Ljubljani večkrat videl svojo dobro znanko s paše: srečavala sta se na potu iz šole ali na izprehodih in se prijazno nasmihavala. No čimdalje bolj je gledal on k njej kakor h kakšnemu višjemu bitju. On je ostal to, kar je bil: siromašen, skromen dijak, ona se je povzdignila v gosposko deklico; to je videl tudi v njej, čeprav jo je našel včasih na počitnicah opravljajočo kmečki posel. Bodisi v Ljubljani, bodisi v vasi sta postavala na oglu kakšne hiše, gledala si v obraz, pogovorila se o tem, česar se učita, kar sta slišala novega. Doma sta govorila najrajša o Ljubljani in v Ljubljani o gabrovški vasi. Nista se silila, da bi si povedala kaj posebnega, kaj nečuvnega, kaj duhovito izmišljenega, kaj sladkostno-sentimentalnega; narava in življenje ju je učilo govoriti, a ne kakšen poseben zavod, zato pa tudi nikdar nista čutila onemoglosti ali praznote besedila; nikdar jima ni bilo treba pokašljevati in potapljati oči v tla, iščoč primernih besed, ker govorila sta to, kar sta verjela in mislila in nepoštenih misli nista poznala. A bližala se jima je doba, ko se nepokvarjenim in naravno vzgojenim mladim ljudem vtihotapi neka plaha paznost in nežnost izraza

v pogovore, ko že mineva prvobitna nezavestna nedolžnost, ko se začno polagati besede na tehtnico priličja.

In prišla je za Toneta ona viharna doba, ko se mu je trebalo odločiti, kam pa zdaj po dokončanih srednjih šolah. Ne bomo slikali na široko, kako je Cijazovec prigovarjal sinu, naj se posveti duhovskemu stanu, kako je obupavala mati Cijazovka, ko je sin šel kot enoleten vojaški prostovoljec v Prago. Silno je speklo Cijazovca, ko sta videla, da gre za celo leto k vojakom, a bi se bil lahko odtegnil sitni dolžnosti, ako bi se bil hotel prijaviti za kandidata duhovskega stanu. Po prebitem vojaškem letu je prišel Tone za nekaj dni domov, tih, skromen in ponižen, in še sta se roditelja nadejala, spominjajoč se prilike o izgubljeni in zopet najdeni ovci, ker še vedno nista mogla razumeti, kako človek, ki ga niti vojaški stan ni izpridil, ne bi čutil v sebi svetega poklica. Slučajno je prišel tej čudni stvari na sled Cijazovec sam.

Nekega jesenskega večera sta stala Tone in Rezika na oglu Smoletove gostilne. Nebo je bilo oblačno, na zemljo je nastopal trdi mrak.

»Veš, kaj imamo pri nas novega?« je vprašala Rezika, zroč v prijatelja!

»Kaj?«

»Oče so dobili sliko iz Prage. Nekdanji učenec, ki so ga poučevali, ko so bili še v tujih krajih, jim jo je poslal za spomin. Ugani, kaj predstavlja!«

»Kakšno suho krajino morda, kjer vse dremlje. Saj je tako navada zdaj, da so umetniki, kakor bi bili onemogli, pozabili prve stvari božje, človeka, in slikajo brez njega.«

»O še več ljudi je na njej, posebno pa sta na njej dva človeka, kakor bi bila živa: Jakob in Rahela. Pri vodnjaku sta se sešla in roka počiva v roki. Za njima se pase cela čreda in pastirji jo napajajo. Posnetek je neke imenitne benečanske slike, ki se nahaja zdaj v Draždanih, tako je pisal gospod iz Prage. Oh, Prago bi jaz tako rada videla! Oče vedo toliko lepega povedati o njej. Ti jo gotovo tudi dobro poznaš, saj si bil tam pri vojaki.«

»Da, poznam jo; ne imenuje se zastonj zlata, stostolpa. To je slovanski Milan; istotako stresa svojo levjo grivo ob naskokih krutih sovražnikov. Tam je središče slovanske umetnosti.«

»Jaz bi rada živela v takem velikem mestu, toda le nekaj časa; naveličala bi se kmalu in bi začela uhajati na deželo. Tistih časov, ko sva še skupno živela v Gabrovcu in se štela med pastirje, ne

morem pozabiti in vselej se jih z otožnostjo spominjam, kadar pogledam na ono sliko.«

»To so bili res zlati časi! Pa pravijo tisti, ki ne poznajo nižjih slojev človeštva, da starega bukolskega življenja ni več na svetu.«

»Kaj bi ga ne bilo! Kdor je z malim zadovoljen, najde ga, če ga hoče iskati zunaj mest. Seveda prinese tako bukolsko življenje, kakor ga ti imenuješ, včasih tudi kaj neprijetnega, pa to treba potrpeti. Ti ne veš, kako sem se sinoči opekla v naši bukolski vasi!« je dejala Rezika, držeč z levo roko komolec desne.

»Ali res? Kako pa ravnaš?« je vprašal tiho Tone in se dotaknil njene bele roke.

»Namesto Polonice sem kuhala, pa nisem vajena take reči. Pa še na obeh rokah. Le poglej!«

Privihala je rokavce svoje jopice kakor kosovska devojka, predno je iz vrča pojila v krvi ležeče junake.

»Oh res!« se je začudil Tone ter se globoko sklonil k njeni roki, da bi bolje videl temne lise na beli koži.

»Ali te kaj boli?« je vprašal sočutno. Živ, neznan ogenj mu je zaigral po žilah.

»Zdaj ne boli več; po noči me je pa skelelo, da zaspati nisem mogla.«

»Premalo se priporočaš našemu svetemu Florjanu, ki nas varuje časnega in večnega ognja.« Prijel jo je za roko in jo potegnil k sebi. In zdelo se mu je, da ni še nikdar čutil tolike blaženosti življenja in da mu ni še nikdar tako utripalo srce ni v radosti, ni v bridkosti in da tako lepega večera ni bilo še nikdar.

»Oh, kaj ti je, Tone, da tako trepečeš? . . . Ali te zebe morda?«

»Oh ne! . . . Doslej neznan ogenj mi gori v glavi.«

»Zakaj se pa ti ne priporočiš svetemu Florjanu?«

»Za tak notranji ogenj . . .«

Tone ni izgovoril; izza ogla hiše je bil stopil Cijazovec.

Težka in huda misel je stopila očancu v glavo, ko je videl sina v taki družini. Postalo mu je vroče, nekaj raskavega je začutil v grlu, zakašljaj je in se ugriznil v ustnice. V glavi mu je zavrelo kakor še nikdar ne. Glasno mu je zabilo srce in noga mu je zastala, ko je videl, da drži sin v svoji roki žensko roko in da govore usta, ki bi imela peti glorio, takšne smešne stvari. In spoznavši Cijazovca, je ostrmela tudi mlada dvojica, kakor bi ji bila zdajci padla na dušo zavest velikega greha. Deklica je zbežala v hišo, Tone se je napotil po vasi, odkoder je prišel oče.

Odveč bi bilo popisovati nevoljo, ki se je polastila Cijazovca, ko je videl v mraku sina čebljati z deklino, odveč bi bila slika onega prizora, ki se je vršil tisti večer v Cijazovčevi hiši, kjer je gospodar očital svoji zakonski Jeri, da je ona vsega tega kriva, ki je svoje dni veninven vabila Smoletovi puncici v hišo, kjer se je začelo tako globoko znanje med sosednjimi otroki. Le to si upamo povedati, da je prišel Cijazovec tisti večer v svojem umovanju do splošnega sestava človeške družbe in da je na to za tisti večer prenesel ves svoj srd.

»Fej te bodi . . . je to pravica na svetu!« — tako je razkladal ob pozni uri svoji Jeri. »Kmetu vzamejo sina k vojakom, poštenega in učenega, pa mu pošljejo nazaj zbrojo. Saj se mi je zdelo, da se fant v tistem enoletnem vojaškem lemenatu nič prida ne nauči. Ni dosti, da plačujemo visoke davke, še otroke nam jemljejo in kvarijo!«

Dobro je to, da je vedno kakšna stvar, na katero lahko obesimo svojo jezo, stvar, ki je včasih v jako slabi in tanki zvezi s pravim vzrokom naše razkačenosti.

Tone je kmalu po onem večeru zapustil domačo hišo. Dobil je nekje na tujem odgojiteljsko službo, a po petmesečni težki tlaki je obesil ta posel na kol. Kam zdaj? Očutil se je v položaju živali, ujete v past. Drugega izhoda ni imel nego zopet domov. Tja so ga z vso silo vlekli stari spomini in pa prepričanje, da oče, četudi ima krive pojme o posvetnih stanovih, ni napačnega srca in da se bo dal sčasoma omehčati. Prosil je službe pri pošti in obljubili so mu jo. S tem bi bil Cijazovec še nekako zadovoljen in potolažen, ko bi sin ne bil stopil predenj ter ga prosil nekaj stotakov, da vloži predpisano kavcijo. To se je zdelo varčnemu možu preveč, mnogo preveč in zopet je udaril v vik in javk. Ta nova jezica se nikakor ni hotela zrahljati; do dna mu je ogrenila velikonočne praznike; z drugimi navadnimi in nenavadnimi skrbmi in duševnimi pretegami vred mu ni privoščila spanca, v katerem smo ga pustili na velikonedeljo dopoldne na koncu njegove hiše. Že se je mož prebudil in kar slikovito zdehaje in zevaje izziva našo nadaljnjo pozornost.

(Dalje prihodnjič.)

Potresna povest.

Spisal Podlimbarski.

(Dalje.)

III.

rvo, kar je na tem božjem svetu zagledal, je bila njegova Jera, ki je hitela mimo njega s škaфом po vodo. Gledal je nekaj časa za njo, pa svoje misli ni pripojil k njej, ampak k tolarjem, ker sanjalo se mu je o srebrnem denarju, da ga polno vrečo nese po semnju in da kupuje junce, kakršnih še ni videl. Že je bil izvlekel srebrnjak iz žepa, da bi ga nekaterekrati vrgel ob mizo in bi prisluškal, kakšen cvenk gre od njega, ko zasliši zdolaj pri kozolcu Cijazovko klicati na pomaganje. Dvignil se je s klopi ter hitel preko trate. Z druge strani je prispelo ženi na pomoč čvetero oseb, gredočih iz cerkve, namreč sin Tone, hči Lenka, berač Devs pa vaški tesar Krulčev Peter. Vsi so obsuli Cijazovko. Deloma v smehu, deloma v strahu je pripovedovala žena, kako je padlo Bog ve odkod, najbrž pa z neba nekaj belega pred njo v mejo in se ji trkljalo pod krilo, kako jo je ob tem pogledu zgrozilo, tako da ji je v tisti slabosti ušel škaф z glave. Ko pa je obležala stvar pod mejo, je spoznala, da ji je svetel tolar pričinił takšen strah. In nikjer ni bilo človeka, ki bi bil pomagal! Navzočni so ob tem pripovedovanju strmeli v tolar, ki se je svetil v travi. »Čudno je to, da se taka stvar teklja človeku pod noge!« je dejal berač Devs ter se okorno sklonil, iztegnil roko in pobral denar.

Pa Cijazovec ga je ustavil rekoč: »Pobirati jih smeš; ker pa padajo na moji zemlji, odšteti jih moraš meni.« Devs je potopil glavo v bridke misli ter podal Cijazovcu tolar.

»Odkod se res jemljejo!« je momljaj gospodar, kakor bi govoril sam s seboj in tehtaje denar v roki. »Marsikaj posebnega se sliši na svetu, kaj takega pa nikdar ne. Poprej je pa na Jančka padel eden.«

Te besede so močno presenetile navzočne.

»Jaz se pa nič nisem ustrašil, mama!« se je oglasil Janček, ki je prinesel svitek, ki je bil Cijazovki s škaфом vred zdrknil z glave. »Kar takole mi je tunknil ob klobuk — tunk — pa na ramo, pa na tla.«

»Jaz sem pa tudi enega našel poprej, ko sem šel v cerkev; tukaj pod kapom je ležal. Pa sem mislil, da ga je kdo izgubil«, je rekel Tone in pokazal najdeni tolar. Njegove besede so seveda še povečale vseobče strmenje in nedoumenje. Vsi so gledali v različnih smereh v višek, iščoč razvezila čudni uganki. Tesar Krulec, ki ga prištevajo starim, dasi ne najmodrejšim ljudem gabrovškim, je bil vselej ves goreč na ono, kar je prikrito s plaščem teme. »Kaj ti pravim, Cijazovec, ta denar je od vraga, in dobro storiš, če se ga ne dotakneš,« je dejal, ko se mu je zazdelo, da je spravil na pravi tir svojo misel.

»Od vraga ne more biti, ker vrag je v peklju in od tam je daleč do Gabrovca,« je govoril Cijazovec, gledaje v tepko.

Krulčev Peter je naredil dolg obraz ter gromko kihnil, nato pa je istotako gromko vzkliknil: »Naj bo za verne duše v vicah!« Gabrovčani so tako pobožni ljudje, da kihajo in tudi kolca se jim za verne duše v vicah.

»A treba bo pogledati v kozolec, kaj je gori novega«, se je oglasil Tone. Udaril je z vso silo dvakrat s črevljem v steber. Nič! Le zdelo se mu je, da je zaškrtalo nekaj gori v križu. »Kakšen zlomek škrta pod streho!« je viknil v višek. Sleknel je suknjo, zavihntel se v kozolec, v hipu je bil pri križu pod streho. Oprezno je pogledal v križ, iztegnil roko, hoteč otipati, kaj je za stebrovjem, ali precej jo je odtegnil, ker dve veliki podgani sta skočili cvileč izza križa v streho. Pojav te ostudne živali ga je tako oplašil, da nikakor ni maral dalje iztegniti roke in brskati po podganjih gnezdih. Širil je oči in ostril, a videl ni ničesar: cela mreža gostih pajčevin je razpeta med pokončnim in poprečnim stebrom in med streho in tema je za križem, kakor bi gledal v dimnik. Duh strešnega prahu, pomešan z drugim nerazločnim duhom mu bije v nos. Ugibaje, kaj bi storil, je čepel nekaj časa pod streho sključen, prhaje z nosom in globoko dihaje.

Kar ga je poklical Cijazovec. »Pusti, Tone, za danes kozolec, Velika nedelja je! Podganji namrkaj vendar ne prideluje v kozolcu tolarjev, da bi jih metal na zemljo. Sam Bog ve, odkod se jemlje!«

Berač Devs pa se je domislil, da je prišla zdaj njegova ura. Sladkobno gledaje na Cijazovčeve ljudi, je naredil kratko propoved, v kateri jim je slikal satana, kako preži na nas in na naše duše, kakor so baš danes na leci pripovedovali gospod župnik, in z nekim tajnim uščipkom Cijazovca je zavpil, da to ni denar od Boga, ampak da peklenski kralj tako izkuša človeško lakomnost. Povedal je tudi,

kako se najlože odžene izkušnjava, namreč, ako se da tisto, kar ni pošteno pridobljeno, gospodu župniku, naj obrnejo v božje namene. »Istotako veljavno in dobro delo storite pa tudi, ako oni denar podarite revežem, zakaj pisano je: kar ste dali siromakom, to ste podarili meni. Če ga daste meni, je to isto, kakor če bi ga prinesli v dar Bogu, in molil bodem zanj do konca svojih dni in pa za zvečičanje vaših duš bom prosil ne vseh božjih potih«.

Tako je končal Devs svojo propoved ter si otrnil imaginarno solzo.

Cijazovka in Lenka sta odprtih ust strmeli v berača, Krulčev Peter pa je odobrovalno prikimal. Njegov zaključek se pa ni prikupil Cijazovcu, ker mož je imel svoje gospodarske misli, ki se ne ujemajo vselej dosledno s svetim evangelijem. Zamrmral je Devsu, da človek, ki sam pobira od hiše do hiše davek, ne potrebuje denarja in da je tudi pisano: Ne želi svojega bližnjega blaga! In ne meneč se za berača, je vtaknil oba tolarja v žep ter se napolnil proti hiši. Ostali so se razkropili vsaksebi.

Prišel je tisti blaženi velikonedeljski poldan, ko skoraj na vsako gabrovško mizo priroma skleda ogromne obsežnosti, v kateri se kadi neka gosta deža, podobna sivemu morju, kadar ga pokriva tanka meglica. In kadar veseli mornarji drzno vlečejo včasih some in druge roparje globočine iz morja v svoje ladje, tako so tisto opoldne Gabrovčani zadovoljnih obrazov vlekli krhlje od svinjskih ušes iz onega sivega morja in jih zalagali v usta. Imeli so zanimivo snov in gradivo za svoje pogovore, kajti vest, da padajo pri Cijazovčevem kozolcu tolarji z neba, se je bila že raznesla po vasi.

Čim bolj premišljujete svet, tem prej spoznate, kako modro je ustvarjen in da je neka globoka modrost dala vsakemu svoje. Na primer: v vasi se ne tiskajo novine, tudi hiše niso zvezane s telegrafsko ali telefonsko žico, in vendar gre novica po bliskovo od hiše do hiše. Pojdite se solit, vi izumitelji novih občil in pred vsemi drugimi ti bahavi in slepce za nos vodeči Edison! Vaše iznajdbe so si prilastili mogočnejši, da nas laže nadzirajo, vladajo in zatirajo, drugega pomena pa za nas vaščane nimajo. V vasi prav lahko izhajamo brez vaših vražjih naprav, ker je v vsaki vasi neka višja previdnost nastavila več oseb, da z neznansko hitrostjo razneso to, kar mora po božji volji postati last vse soseske. V Gabrovcu je višja previdnost za raznašalce novic v prvo vrsto postavila berača Devsa. Ta apostol resnice je tisto popoldne otresel prah z nog svojih in sopihal v hribovske predele gabrovške župnije. Od hiše do hiše

pobiraje kolač in pirhe, je oznanjeval z gorečo besedo čudno novico strmečim hribovcem. Po dolini pa so razširili vest o čudežu Cijazovčevi ženski in pa tesar Krulec, ki je kosil v Smoletovi gostilni.

Zasnovali so se torej pogovori o čudnem dogodku po vseh gabrovških hišah; vaščani so se posebno še zato tako zelo zamaknili vanj, ker so imeli lepo priliko pripletati k njemu današnjo župnikovo propoved o hudiču in peklju, ki prepletata vse misli gabrovških vernikov. Nekateri liberalni Gabrovčani — tudi taka ljuljka se že nahaja v vasi — so sicer trdili, da to vse skupaj nič ni, da se ni prigodil nikakršen čudež in da hudič ni tako kosmat, kakor ga slikajo; pa ti so ostali v ogromni manjšini in še ozmerjani so bili za razkolnike in krivoverce.

Če smo poprej rekli, da so kazali Gabrovčani pri kosilu zadovoljne obraze, se to nanaša skoraj edino na ono, kar je bilo v skledi, in deloma na župnikovo propoved, nikakor pa ne na Cijazovčeve tolarje: nekateri so jih prav zavidali Cijazovcu, posebno pa so bili hribovci nejevoljni, da pada denar šele pri dolinskem kozolcu na zemljo, ko ima po človeškem razumu z nebes k hribovskim kozolcem vsekakor dosti bliže.

Nočemo doslovno beležiti teh pogovorov, ker nismo kos podatki jih v njih narodni obliki; ko bi jih v književnem jeziku zapisali, bi se ne glasili tako prvobitno kakor iz gabrovških ust, ki umejo vse obenem: hrustati hrustanec in čebljati. Zadostno se nam zdi, če povemo, kar smo že povedali, namreč, da je dogodek pri Cijazovčevem kozolcu razburil vse vaščane.

IV.

Tisto popoldne je Tone po kratkem premisleku ukrenil, da se denarja, ki ga sme po vseobčem mnenju brez kvara vzeti cerkev, berač in cesar, tudi krčmar Smole ne bo branil. In kar gnalo ga je v gostilno. Za vino sicer ni maral, pa je videl davi, da je prišla Daničeva Rezika iz Ljubljane na velikonočne praznike. Z Reziko že ni govoril, kar ju je onega jesenskega večera zasačil njegov oče. Da bi mogel danes v gostilni govoriti ž njo, tega se ni nadejal, ali vsaj videl bi jo rad od blizu in pozdravil s pogledom. Tone je bil glede denarja navadno popolnoma na suhem, in naj sede v gostilni za vsako mizo same rusalke, on ne bi mogel tja, ko bi ne bil našel dopoldne pri domačem kozolcu tolarja. V onem dogodku je videl skoraj prst božji, ki mu kaže k Smoletu. Vendar za dne ni maral iti tja: ljudje bi stikali glave in govorili neumnosti o tolarjih in

njegov prihod v gostilno bi z ono rusalko spravili kako v dotiko. Čakal je rajši noči.

Trden mrak, zavratno skrivajoč v svojih krilih strašno gorje, je ležal že dolgo na zemlji, ko je prestopil Tone prag Smoletove gostilne. V hiši je naletel na pet pivcev, ki so se ločili po tem, kar je kdo pil, v dve gruči: dva možaka sta sedela v kotu za mizo za litrom vina, drugi trije pa pri majhni mizi poleg peči pri žganju. Tone na velikonočno nedeljo ni pričakoval toliko gostov; nekako presenečen se je ozrl po sobi, ko je zapiral vrata za seboj, in trenotek je postal, kakor bi ugibal, ali bi šel naprej ali ne. Nenavadnemu gostu je hitel Smole obrisat vogel velike mize, kjer sta sedela zalitrska prijatelja.

Smoletova je prinesla vina. Tone je sedel in radovedno pogledal po družbi, kakor bi hotel s pogledom poprositi: Odpustite mi, ljudje božji, da sem tudi jaz tukaj. Vse goste je poznal, vsi so bili zgolj Gabrovčani.

Poleg njega je sedel župan Martan, štiridesetletnik poštenega in umnega obraza. Ta mož velja v Gabrovcu za jako premetenega in mnogo ugleda uživa v dolini. O njem govore, da čita po zimi knjige. Navadno pred vsakoga ne trosi biserov svojega uma — zapetost je lastna premetenim ljudem — in le včasih postane široke volje in zasoli besedo, da bi se ob njej zamislil sam Salomon. Dve lastnosti ljubi nad vse: poštenje in pravičnost. Ti čednosti naj dičita vsakega človeka — tako se ume izražati Martan — potem izgine ves prepir in vsa nesloga s tega sveta, upokoji se človestvo in vsem bo dobro na svetu — takšno filozofijo uči Martan. Njegova samozavestnost sega tako daleč, da je že večkrat rekel, da je škoda zanj, da ga oče ni dal v višje šole, zakaj ko bi bil on postal dohtar, marsikaka krivica bi morala potegniti s sveta. Nasproti mu sedeči prijatelj in sosed Maren je zelo ponošen, potr in iztrkan kmet, ki se Martana drži kakor senca, dasi ni niti senca njegove modrosti. Od zafrakeljskih gostov pri peči smo Krulčevega Petra videli že dopoldne pri Cijazovčevem kozolcu; druga dva gosta sta hribovca Luka Kozlevčar in mladi Anžič. Anžič ima tehtne vzroke, da pohaja dolino. Prvič ga mika Cijazovčeva Lenka, drugič je pa godec in pri cerkvenih slavnostih gode na koro v cerkvi, zarad česar je ugleden tudi pri dolincih. Nekoč v svojih pastirskih letih je našel kraj ceste staro trobento, ki so jo po gabrovški dolini potujoči vojaki odvrgli ali pa izgubili, in na to se je naučil toliko trobiti, da so ga vtaknili h godbi, ko je bil zaprisežen na vojaške postave.

Tam je veljal večinoma za »slepega« godca, to je za takšnega, ki ne sme trobiti, ker bi izkazil harmonijo, ampak se postavi v vrsto zato, da jih je več, čigar naloga je edino ta, da ob godalu napihuje ustnice in lica ter markira. Kot sin premožnega kmeta se peča z godbo le po zimi, po leti pa sodeluje samo pri posebnih cerkvenih svečanostih. Tretji zafrakeljski gost, Luka Kozlevčar, tisti, ki je bil že hribovski kandidat za županski stol, visok in krepak gorjanec zabuhlega obraza in silnih ramen, glede ostroumja gotovo dožene Martana, četudi se ni šetal po šolah in knjig ne čita. Nocoj je kazal ves razburjen obraz kakor človek, ki mu nič ne ugaja današnji pogovor.

Jedva je Tone sedel, ko se je dvignil Kozlevčar, vrgel nekaj krajcarjev pred Smoleta na mizo ter zaklical Martanu: »To ti povem, Martane! Nizko boste sedli dolinci, ker kočete visoko letati. Šiba božja vas zadene, ker ste prevzetni in krivični in nimate v sebi trohe poštenja in pravičnosti. Vi hočete biti prvi v soseski, zato vas bo udaril Bog, ki nas je ustvaril vse enake.«

Oh, kako trdo ume govoriti Kozlevčar! Srce zaklopoče nasprotniku in duša mu zdrhti v prsih. No, tudi Martan ni iz onega korena, ki se poklada živini; glasovito in zložno odrine besedo, kakor bi jo dvakrat podčrtal, in nasprotniku, če ni Kozlevčar, zaledeni na duši in odgovor mu zamre na ustnicah.

»A v čem je naša prevzetnost in krivica, to mi dokaži, Luka, prosim!« je vzplamtel Martan, in Tone je po tem govoru spoznal, da le-ti ljudje obdelujejo široko polje domačega prepira.

Kako sta se trkala velmoža iste soseske! »Ne boš Luka!« tako je zabrusil nasprotniku Martan. »Nikdar ne boste hribovci ravnopravni z nami dolinci. Vi ste bili v soseski od nekdanj rep in to ostanete na vekov veke!«

Ob takih strašnih besedah je Kozlevčarju za hip zastala pamet in ničesar ni golknil. Vzel je svojo palico in odhajajoč je stopil kakor v omotici k vratom.

Ko je Martan videl, da ga je premagal, je zavil svojo misel v mirnejše besede ter rekel: »Prav praviš, Luka, da smo ustvarjeni vsi enako, ker vsak pride gol na svet in vsak mora umreti. V začetku in koncu je ravnopravnost, med tema mejnikoma je pa ni. Vsak izkuša goloto, katero je prinesel na svet, pokriti, kakor more. Vi jo hočete pokriti na našo škodo. Čudno, da se še niste domislili, naj delimo z vami po zakonih ravnopravnosti svoje travnike, ker v vaših hribih travnikov ni. Ampak to povej, Luka, svojim hribovcem:

Prej pride antekrist in prej bo sveta konec, nego mi jenjamo le za bilko od svojih pravic. To ti povem jaz, ki sem župan te soseske. Zakaj tega vam ne pozabimo nikdar, da ste vodo spuščali na naše njive.«

»Mi nismo stražniki nebeških vod in vaših njiv«, tako je zaklical Martanu Kozlevčar, stoječ pri vratih, »torej tudi nismo krivi hudega poplava, s katerim vas je Bog hotel kaznovati in vas še bo. Bog je poslal hudo uro, kakor je vsul v starih časih žveplo in ogenj na pregrešna mesta. Ker pa imenuješ antekrista, rečem ti, Martan: ne kliči pošasti, da se ti ne odzove! Bog ve, če ne stika že po dolini in če se ne bliža dan, ki stori konec vašemu napuhu. In ker sva prišla danes skupaj pod eno streho, ti povem še to: S takšnim brezbožnim zarodom, kakršen ste vi dolinci, hribovci ne maramo nobenega stika več, ni v duhovskih ni v posvetnih stvareh. Naša pota morajo iti na veke narazen. Če je Bog v starih časih dovolil stiskanemu Izraelcem, da so se odtrgali od Davida in Salomona, ki sta bila božja maziljenca, onda tudi nam hribovcem ne bo štel za greh, ako pri naših postavnih oblastvih zahtevamo razdelitev občine in svoje lastno županstvo za hribovske dele naše soseske, ako obrnemo hrbet tebi, ki si tukaj župan, pa te ni mazilil Bog, ampak —«

Nismo si upali zapisati poslednjih Kozlevčarjevih besed, ki jih je izustil že med vrati. Tako trpke in ostudne izraze sta rodila domači prepir in nesloga! Ne trde zastonj učeni ljudje, da je domači prepir obogatil gabrovško narečje z mnogimi psovkami. Tako sta se ruvala velmoža iste župnije!

Kozlevčar je ves v ognju zaloputnil vrata za seboj in Martan si je pogladil glavo, kakor da jo hoče očistiti nesnage in potolažiti, ker je nametal Luka toliko sramote nanjo.

»Fej, kakšen zarobljen gobec je to, kakšen dehor gorjanski!« je vzkliknil Maren, da bi olehčal Martanovi glavi. »Takšnega šuntarja ni več na svetu.«

»Naš položaj je tak, da se ne moremo odpovedati našemu ugledu, ako nočemo biti deležni posmehovanja in zasramovanja,« je razlagal Martan z glasom razjarjenega velmoža. »Če je Kozlevčar klical na pričo sveto pismo, onda se tudi jaz lahko sklicujem na Mojzesa in postave. Ali veste, kako je Mojzes rekel Izraelcem? „Ako nočete biti glava, postali boste rep“ — to jim je rekel. Tako bomo postali tudi mi dolinci v naši soseski rep, ako ne bomo odločno stali za svojo čast, ako bomo zdaj v tem, zdaj v onem prijenjevali hribovcem.«

Maren, ki se je nekoliko zadolbel, v preudarek, kako sitno bi mu bilo, ako bi postal v soseski rep — on je bil prvi ključar pri gabrovški cerkvi — je pritrdil Martanu. Ostali gostje so molčali. Tone je izobrazil prijazen nasmeh na licu kakor človek, ki stoji rad nad strankami in sam v sebi premleva svojo lastno modro sodbo. In imel je priliko delati modre primere. Za časa svojega enoletnega bivanja na Češkem je nekoliko spoznal češkega kmeta, izobraženega, zavednega človeka, ki v svesti si svoje veljave ponosno dviga glavo, v kateri že tli iskra, ki se imenuje jasna misel in ki sama more pomoči do jasne bodočnosti. Zato ni več gledal s tistim zanimanjem na slovenskega kmeta kakor prejšnje čase, ko je smatral vse za originale, katerim bi bilo škoda vzeti njih konservativnost ter jim vcepiti modernejšo misel v glavo. Sedaj je celo s pomilovanjem zrl na te preplašene obraze, katere veninven begajo srednjeveški nazori ter strah pred nečim strašnim, neznanim, skrivnostnim...

Da bi pregнал neprijetni molk, ki ni tovariš pivskih bratov, in prepeljal govorico na kaj mirnega, kar bi vsem ugajalo, je pohvalil umni Smole gabrovške godce, kako lepo so igrali včeraj pri izprevodu in danes pri službi božji.

»Srce človeku poskakuje veselja, če jih sliši,« je potrdila Smoletova, ki živi vedno v kristjanskem soglasju s svojim možem.

»Naš Anžič ta pa ume, ni se zastonj šolal pri vojakih,« je pritaknil Smole, da bi popravil neprijazni izraz, ki je bil razlit mlademu hribovcu po obrazu. Anžič je pogladil brke in nalahno nagnil glavo, ker pogodu mu je bila hvala.

»I glej ga ti, mladi Anžič,« se je oglasil Maren, da bi razvedril sebe in prijatelja Martana, »tam pri vojakih pa vem, da si godel visoki gospodi, a?«

»Generalom sem godel pri kosilu in pri večerji,« je kratko odgovoril slavljenez z umetniško samozavestjo.

»To pa že... da... vem... ho!« je momljal Maren ter prižigal pipo, uvažujoč bolj s čuvstvom nego z besedami visoko umetnost. In pogledal je na Martana, kakor bi ga vprašal, ali je prav, da se meni s hribovcem.

»Kaj, ti Anžič,« je vprašal zdajci Krulčev Peter, ki je prijatelj poštenega pomenka in sovražnik preprirov, »ali generali tudi kaj molijo pred jedjo in po jedi?«

»Vojaku ni treba moliti.«

»Kaj mu ne treba moliti!« se je Peter čudil.

»Zato mu ni treba moliti, ker je Bog nune ustvaril za to, da molijo zanj, ki drugega dela nimajo,« je pojasnil Anžič.

»Anžič rad kako obrovsko pove,« je pošepnila Tonetu Smoletova, zadovoljna, da se je pogovor speljal v tako gladke kolesnice.

»Anžič,« je povzel tesar, ki je poleg molitve tudi ljubitelj godbe in o priliki rad pozvedava, kako se kaj živi po svetu, »Anžič, saj vem, da sam nisi godel, ampak da vas je bilo več, morda trije ali pa štirje, ali pa nemara še več.«

»Po štirideset nas je bilo.«

»Joj, to ste pa piskali in godli, da je bilo strah! Kaj so vam pa dali tisti generali za to? Ali so vam kaj pustili v skledi?«

Anžiču se ni zdelo vredno odgovarjati priprostemu človeku. Zato se je Maren obregnil na tesarja ter ga poučil, da pri vojakih ne godejo za ostanke v skledi in da general ne sedi tako za mizo kakor »ti ali pa jaz« in ne puli s prsti solate iz sklede, na kar je Peter ugovarjal, da general istotako kakor »nas kdo« muli in guli solato.

Temu prepiru je z modro besedo naredil konec Martan, rekoč, da se pri vojakih ne gode za ostanke v skledi, ampak za »naše davke«. Ta namek na davke je provzročil dolg pogovor o davkih in o državni in deželni upravi. Ob njem se je Tone preveril, da se mnogočesa nista domislila Likurg in Solon, ko sta krpala svoje zakone. Tone je z najumnejšimi očmi gledal v pošteno družbo in kolikor mogoče spajal tok svojih misli s pomenkom pivskih bratcev; po drugi strani pa je moral imeti nekoliko pozornosti tudi za mater Smoletovo, ki je sedela poleg njega in mu to in ono povedala.

Tem pomenkom je naredil konec nekak šum v veži. Pivci so dvignili obraze in poslušali. Zaškrtala so in se zaprla oddaljena stranska vrata, zaslišalo se je tavanje po veži, sunek v nekaj votlega lesenega, tipanje po vratih in pritajeno žensko hihikanje.

»Naši puncji sta!« je dejala Smoletova in šla odpirat vrata.

Tone se je popravil na stolu in vtaknil desnico za telovnik, pod katerim mu je silno zabilo srce.

(Dalje prihodnjič.)

Potresna povest.

Spisal Podlimbarski.

(Dalje.)

V.

»A glej jih, česa sta se spomnili! Prav tako! To se spodobi danes!« je dejal Smole, odjemaje deklicama krožnika: — prinesli sta vsaka po zvrhanem krožniku velikonočnega kolača.

»Saj sem jima jaz naročila poprej, pa si tako dolgo nista upali. Zdaj pa le posedita nekoliko pri nas!« Rekši je Smoletova sedla k mizi, ki je stala precej pri vratih, menda za berače in druge sramežljive ljudi. Deklici sta se namestili ob njej. Rezika je sedla kraj tete, kateri je položila roko na ramo. Brezskrbno so se smejala njena ustna, svetle oči so zvedavo zabežale po sobi, kakor bi jih vse zanimalo, kakor bi jim bilo vse novo in čudno. Ustavile so se na Tonetu in rdečica je sramežljivo vzpihnila na njenem licu. Odkod ta smelost! — mislil si je Tone. Take Rezike še nikdar videl ni: zrasla je in iz pohlevne cvetice se je razvila v bujno rožo. Poglobil je svoje oko pod njenim žarnim pogledom in čudno in prijetno mu je bilo na srcu in sam ni vedel, kaj se godi ž njim. Kmetje so nategnili vratove in pogledali na deklico, hoteč razbrati, kakšna je sedaj; no, kakor bi bili zadeli ob bleščeče solnce, odtegnili so precej oči in jih vprli v svoje nosogrejke. Polonica je stopila pred sestrično, da bi jo prikrila zvedavim očem.

Navzočnost ženstva je provzročila pri pivcih molčanje. Blažen mir se je razgrnil po sobi, kjer je še malo poprej vihral prepir in buren razgovor. Tako se za časa kratkih noči stemni včasih nebo, bobni grom, udarja strela, prolivno lije dež in že pesek naletava v okna borne kmetske hiše; pa še predno je preplašeni kmet pri vžgani luči odmolil molitev za odvrnitev hude ure, je potegnila nevihta že za daljnje gore, in lep prizor se prikaže skrbnemu očancu, stopivšemu na prag domače hiše: razpenja se nad prijaznimi gorami sinje nebo južne noči, luna se smehlja na nebosklonu, za krajem blišči večernica in miglja še kakšna druga mična zvezda.

V tem ko so kmetje molčali in bolj ali manj sramežljivo segali po kolaču, se je razvilo v gruči za vrati nežno, pretrgano šepetanje. Rezika je privlekla iz žepa kos potice in jo dala teti. Umna krčma-

rica je začutila potrebo, vseobče strmenje nadomestiti z nečim in izliti svoja čutila v besede, ki bi njej sami dale utehe in bi sprijaznile z novim pojavom pivce in bi ugajale deklicama.

»Obe sta naši,« je govorila na vseznanje, »obe sta zrasli pod našo streho, obe imamo enako radi. Ta je bila po Svečnici stara sedemnajst let (Smoletova je popravila svoji hčerki šopek las, ki ji je ušel na lice, nazaj za uho), ta jih bo pa tam o svetem Mihelju devetnajst (Smoletova je pogladila Reziko po glavi in jo pritegnila še bliže k svoji rami). Poldrugo leto sta narazen. Obe sta pridni, uboga pa še raje ta iz mesta nego naša kmetska.«

Rezika je po mačje z licem in nosom povelja po tetini rami v zahvalo izkazanega odlikovanja. Polonica je sklonila glavo k sestrični, češ: ne zavidam ti tolike ljubezni! — in materi je pošepnila: »Ali jaz pa ne ubogam? —«

»Včasih tudi katero preslišiš; posebno pa vodo nerada nosiš in tam po zimi te nikakor nisem mogla pripraviti, da bi poskusila prestiti.«

»Vedno tisto veste, da nočem prestiti,« je jeknila Polonica. »Kdo pa zdaj prede? Vse plete kite, kar je dosti prijetnejše. Vi me pa tudi niste uslišali, ko sem vas prosila, da mi kupite na semnju o svetem Matiju za kočomajko križasto, kakor jo ima Martanova Rozara; in obljubili ste mi jo . . . ste rekli, kadar boste prodali teličke . . .« In neka nežnožalna senca, tista, ki je bila izražena v naglasu njenih besed, je legla na njeno gladko, okroglo lice.

»Ti in pa tvoji telički!« ji je pogrozila Rezika in jo lahko uščipnila v laket pod rokavcem.

Polonica se je naklonila k sestrični in obe sta se smejali od duše.

»Oj, otroci ste otroci in s takimi so vedno nadloge. Kar vidite, vse bi radi, tega pa ne veste, kako težko se kupuje,« je vzdihnila Smoletova.

»Jaz pa že nisem več otrok, teta!« je Rezika pošepetala Smoletovi za ramo in pogledala na Toneta.

»Kaj pa si? Naš otrok si, Polonica je pa še večji otrok. Obe sta še nedoletni mladenki; pa tudi za vaju kolo časa ni zavrto, tudi vama se nabere let kakor otroku jagod na mavro, da sami ne bosta vedeli kdaj in kako.«

Deklic ni plašila misel, da se jima nabere let; igraje sta si jeli našeptavati imenitne tajne reči na uho.

Zdajci pa so zapustile Martanove tanke ustnice kadečo pipo in osokolivši se je togotno pljunil pod mizo, češ: vrag vzemi vse

te nepotrebne otroške nežnosti! Pa je nekako razgnevljen poklical vina. Klic po pijači je razvozlal jezike tudi ostalim gostom in vsi so se pokorili zgledu modrega moža. Urni Smole je vsem ugodil. Nastal je hrup v sobi, ki je mahom nadkrilil šepetanje za vrati. Smoletovina pozornost se je vedno bolj nagibala od deklic k gostom, ki so začeli pomenek o kitarstvu, koliko in komu nese dobička, ali ga bo kdaj konec ali nikoli, in kam li gre toliko slamnikov.

Pokazalo se je tedaj, da so mladi ljudje — otroke jih je imenovala Smoletova — res zelo izvedeni v porabi vsake prilike, ki se jim ponudi, da morejo za hrbtnom starejših, če ne z besedami, pa vsaj z očmi povedati si svoje skrivnosti. Ko je Tone videl, da so kmetje zadolbeni v pogovor o kitah, se je ohrabil in pogledal za duri. In divno je bilo to, kar je videl: izza Smoletovine rame je kukalo nanj dvoje jasnih, živih oči izpod belega čela; in smejale so se te čudovito izrazne oči in njemu se je smejalo od njih na duši. No, precej je skromno potopil svoj pogled, ker koketstvo ni bila njegova najkrepkejša stran.

Takšen štor! — vzklikne morda nevoljno naša prekrasna bralka, ako Bog nagradi naš trud s katero. Zato moramo povedati, da je Toneta tisti večer še večkrat zapeljal njegovega srca glas, da je pogledal tja za duri in da je vselej zagledal tam dvojico leskečih zvezdic, ljubo strmečih vanj. Naposled je temu igranju naredila konec Polonica; menda se je naveličala stati in je spanec že zahteval svoje: podrezala je sestrično in ji namignila na vrata.

Rezika je vstala.

»Ostani še pri nas, če se ti poljubi!« je dejala Smoletova z laskavim glasom, in Rezika je zopet prisedla na kraj klopi. Z belimi prsti je pobirala drobtine po mizi in redkokdaj je še pogledala na Toneta, ki je, igraje se z butico svoje palice, s svetlournimi očmi gledal v pivsko družbo.

Kmalu se je pa tudi Rezika naveličala zatohle sobe.

Ali si že zaspana?« je vprašala teta. »No, pa pojdita spat in pazita na luč, da ne zatrosita ognja!«

Deklici sta tiho, skoraj po prstih odšli. Odpiraje vrata, sta seveda še enkrat dobili priložnost, pogledati nazaj po sobi.

»Pa s ključem se zaprila!« je klicala za njima Smoletova.

»Da naju volk ne ukrade,« je odgovoril tanki dekličji glas v veži.

In šli sta po stopnicah v podstrešno sobo, veselo hihikaje, kakor bi bili završili prav zabavno ekspedicijo.

Kmetom je nekako odleglo, ko so se čutili proste ženskega vpliva. In nagnil je Maren glavo na stran, kakor bi poslušal svojo lastno misel, pa je momljal, grudeč kolačevo skorjo: »Ljudje božji... Cijazovec . . . ta bo pa lahko plačeval davke . . . a?«

Tone se je pomel na stolu, češ, zdaj pride pa naša zadeva na vrsto.

Ni se motil, ker precej se je obrnil Maren do njega, rekoč: »Tone, ne zameri mi, če te vprašam, ali je res, kar se govori po vasi, da pri vašem kozolcu tolarji padajo z neba? Krulčev Peter pravi, da je sam videl, in tudi drugi govore tako. Menili smo se poprej o tem, ali jaz tega ne morem verjeti in ne verjamem.«

»Le verjemite, oče! Vse je res, kar pravijo ljudje, in pa še več,« je pohitel Tone ter si nalil vina. Dasi je ljubil in čislal kmete in uvaževal pravilo, ki pravi, da bodi v cerkvi s svetniki, v krčmi pa s pijanci, mu vendar kmetska vsiljivost ni šla vselej k srcu.

»Pa to nam povej, kaj to pomeni, ker kaj takega se ni slišalo še, odkar svet stoji!«

»Kaj bo pomenilo? Bog nas je spoznal za vredne in je videl, da potrebujemo, pa je odprl svoje okno. Danes kaplja, jutri pojde morda curkoma.« Tone je moško dvignil glavo, odpil in hitro pogledal po pivcih, razbiraje, kakšen učinek so vzbudile njegove besede. Široko odprtih ust so gledali pivci vanj, le Martan je zrl v mizo.

»Ne zavidam Cijazovcu, če kaj pobere, česar ni sejal,« je rekel Maren ter se z rokama oprl ob mizo in sklonil nevoljen, da ni zvedel, kaj pomeni ono čudo pri kozolcu. »Vsak bi rad pobiral takšno cesarsko svetlost. Cijazovec dosti pridela, pa mu tudi dosti ven gre.«

»Pač je tako pri nas kakor povsod na kmetih: z vozom not, z vozom ven!« se je odrezal veselo Tone.

Ta veselost pa še ni prestrigla Marnu nameravanega pozvedovanja. »Tako bi jaz rekel, da tisti denar le ni od Boga, ki pade meni nič, tebi nič človeku na nos. Zakaj Bog nas je obsodil, da v potu svojega obraza jemo svoj kruh, in on že ne pripusti, da bi od strehe kapalo tisto, za kar treba trdo delati.«

»Bog nam daj obilo takih okroglih, ker le od njega morejo biti, ko padajo z neba,« je hladnokrvno odgovoril mladenič.

»Oj, tudi je mogoče, da vrag preobrača tam svoje kozolce,« je menil Maren ter pogledal na modrega Martana, iščoč pri njem pomoči.

»Naj jih preobrača, da se mu siplje le denar iz žepa!« je dejal pikro Martan, prebudivši se iz globoke misli. Na tihem je zavidal

Cijazovcu takšno dobroto. Tudi modrost, kolikor je nje na svetu, ni prosta zavidnosti.

In zopet so se pokorili kmetje prvaku Martanu in, pustivši v nemar pregrešne Cijazovčeve tolarje, so izpregovorili o drugih zgolj prijetnih in poučnih stvareh. Pogovorili so se o velikem snegu pretekle zime, o zimskem posevu, ki ga kaže podorati, ker je pozebel, o Cuckovem kožuhu, ki je edini vseh gabrovških kožuhov šel včeraj v izprevodu. Le mladi Anžič se za vse te pogovore že nič ni menil. Smatral bi ga kdo za moderen kip, v naglici izklesan, predstavljajoč bednega in mršavega socialnega demokrata, tako nemo, mirno in prihuljeno je sedel pri Krulčevem Petru. Nič ga ni zanimalo, ne pomenek, ne deklici, ne pijača; kakor bi prebavljaj hvalo, ki so ž njo poprej obsuli njegov godčevski talent, ali kakor bi neka globoka misel, neko neutešeno hrepenenje zavladalo njegovemu bistvu in pahnilo njegovo življenje v notranjost. Pa tudi zanj se nihče ni zmenil, nihče ga ni ogovarjal. Samo enkrat ga je Smole vprašal, o čem tako trudno premišljuje, na kar je Anžič globoko segel po sapo in se zamolklo odrezal: »Bog ve, po čem so letošnjo pomlad prasci v Štajerski!« Smoletu se je zdel ta vzdih tako čuden, da si ni upal ničesar več vprašati hribovca.

Prvi izmed gostov je vstal Anžič. Stopil je k Smoletu ter mu šepetal nekaj na uho, menda mesto plačila, kajti krčmar je, prisiljeno se smehljaje, kimal z glavo in Smoletovke skrbni pogled je letel od moža na »vero« na vratih in obratno. Kmalu za njim se je odpravljaj Tone. »Pobodi še pri nas, saj se ti ne mudi!« mu je dejala z vablјivim izrazom Smoletova. No, mladeniču se je mudilo. Skrbelo ga je, kako pride k domačinom v hišo, ker vedel je, da so že precej davno upihnilo luč. Voščil je lahko noč in odšel.

VI.

Imel je le malo korakov do domače hiše. Gredoč okoli vogla Smoletove gostilne, se je oziral kvišku, kjer je v podstrešni sobi brlela še luč. Postal je poleg vodnjaka, ki stoji na koncu gostilne, in glej, okno se odpira in prikaže se dvoje dekliških glav.

»Tone,« se je razdal smejoči, pritajeno proseči glas Poloničin v gluho noč, »Tone, daj, navleci nama vode, glej, pozabili sva —«

Tone se je zazrl v okno, odkoder se je spuščala steklenica, privezana na motvoz, navzdol. Nekako svečano je prijel za steklenico in stopil bliže k vodnjaku. Zacvilil je škripec od vodnjaka in

voda je pritekla. Ob smehu mladih ljudi je romala polna steklenica nazaj v okno.

Polonica se je zahvalila in se odmaknila nazaj v sobo.

»Tone!« je tiho izpregovorila Rezika.

»Kaj je, Rezika?« se je mehko odzval mladenič.

»Hotela sem ti nekaj povedati . . . že davno sem ti hotela povedati, pa te ni bilo od nikoder. Ali se še spominjaš tistega večera, ko so naju zalezli tvoj oče?«

»Spominjam se. Glej, kakor Jakob stojim tu pri vodnjaku in na uho bi ti rad povedal to, kar leži v mojem srcu menda od najinih pastirskih časov. Ali si se ti kdaj zmisliła name?«

»Mnogokrat; saj prijatelja ne poznam drugega.«

»Ali sem ti samo prijatelj?«

»Bodi mi pravi prijatelj! Kaj je lepšega nego prijateljstvo!«

»Vse sem ti, kar želiš. — Ali reci, kaj si mi hotela povedati?«

»Nocoj ne morem . . . potrpi do jutri. — Glej, kako krasna noč!«

»Zame najkrasnejša, kar sem jih doživel! Davno, davno se mi zdi, kar nisem govoril s teboj. Govori, duša, kaj mi imaš povedati, dobro ali slabo?«

»Nekaj, oh, nekaj! Jutri, morda še dopoldne zveš vse . . . zdaj ne morem. Oprosti! Lahko noč!«

Prijetno razburjen je prišel na konec kozolca. Zmislil se je, da mora doma dolgo trkati, predno mu pridejo odpret, in še nevoljni bodo nanj. Kaj, ko bi poskusil spati izven hiše. Ob poletenskih počitnicah je ležal najrajši nad konjušno na senu in prijetno se mu je zdelo poslušati, predno mu je spanec zatisnil oči, fantovske pesmi, žuborenje studenca kraj hleva, ptičje čebljanje za plaščem v strehi in v meji nad studencem. Včasih je zvečer prostrl suknjo po tratini pred hišo, legel in dolgo gledal v mrgoleče zvezde. Pa zdaj so noči še mrzle in gorka postelja se dobro prileže telesu. Ali kako priti v hišo? V tem je zagledal pod kozolčevim plaščem voziček, na katerem se je hotel peljati Cijazovec drugi dan v Domžale po denar za kite, ker bil je prekupec za to blago. Na vozičku je bil otep slame pripravljen za sedalo in koš sena. Tonetu se je vse to zdelo kakor nalašč za posteljo. In sklenil je prenočiti na taki postelji. Zadosti smel se mu je zdel poskus, spati pod milim nebom, in baš zato ga je mikal. Za odejo si je prinesel iz hleva koc.

Pritegnil je voziček na konec kozolca — baš tamkaj je hotel prenočiti, kjer vrag preobrača svoje kozolce. In jutri bo babjevernim kmetom pravil, kako je opolnoči prirogovilil sam hudir k njemu

in mu pogledal pod brk. Ker je bil ondi pot nagnjen, viseč proti Smoletu, je izluščil iz meje tri kamene in jih trem kolesom podložil. Potem je zrahljal po dolgem po vozu otep slame. Brrr! — nočni hlad ga je izpreletel, ko je slekel suktnjo, pa ujunačil se je. Zlezal je na voz, napravil si vzglavje, pokril ga s telovnikom in ruto. Sebe je pokril s kocem in povrh še s senom. Podložil si je sklonjeni roki pod glavo in poln lepih misli je gledal v sinji nebeški svod. No, kmalu je skrtil roki pod odejo, katero je pritegnil bliže k nosu. Navdala ga je dobrodejna gorkota; prijetneje se ne čutita ne sultan ne šah v svojih mehkih pernicalh.

Prevzela ga je prva dremota, a boriti se je morala še s hladom, ki mu je vel v obraz. Pritegnil bi si bil lahko na glavo suktnjo, ki je ležala poleg njega, toda zaspati še ni hotel. Naj leze dremota nanj, on noče še zaspati nocoj. Tako lepe misli so mu zablodile po glavi, da se mu jih škoda zdi, ko bi se pogreznile v mrakovih prvega spanca. Obrazi iz Smoletove gostilne so mu vstali pred duševnim očesom in obrazek nenagledne Rezike se je nerazločno spojil z njegovo mislijo. Kaj mu pove jutri! Zdelo se mu je, da čuti v sebi srebrn potok ljubezni do prijateljice mladih let; in ta potok teče, teče, teče in se širi v brezmejno morje ljubezni do vsega človeštva. In splavale so njegove mehke, pesniške misli v morje veseljnosti. Tam so se nekoliko zamotale, pa kako bi se tudi ne v takem prostranem labirintu! Da, on ljubi vse človeštvo, on je bil vsekdar pripravljen objeti vesoljno človeštvo v svojem srcu, tudi beraču Devsu bi rad pomagal in kri bi pretil za domovino! Oj, ko bi bilo nekaj tisoč takšnih — ne, toliko jih ni potreba! — ko bi bilo tisoč takih z vso silo svoje duše ljubečih mladeničev, pomagano bi bilo domovini! Da, ko bi bili vsi tako požrtvovalni! (Dasi zelo ljubimo svojega mladega junaka, vendar moramo resnici na ljubo povedati, da on do danes še ničesar ni žrtvoval za nikogar; razen roditeljev žrtev še tudi nihče ni zahteval od njega.)

Razburjenost se ga je polastila, na spanje ni bilo misliti. Legel je postrani, dvignil glavo in jo oprl na komolec. Ogromnemu oceanu podoben, se razprostira nad njim nebosklon. Globoka tema se skriva po zemeljskih kotih, bleda svetloba se lije z nebeškega svoda. Zvezde mrlé na njem, kakor bi na pol razsvetljenem baletnem prizorišču plesalo legijon angelov; eno luč še vidi v vasi. Za ono lučjo biva njegova ljuba, za onimi zvezdami se kuje njegova sreča. Kako razkošje diha iz zemlje, prebudivše se iz zimskega spanja! Duh prvega cvetja mu udarja v nos, na drevju poka mlado popje, semintam se

je razvilo že kilavo smolnato perjiče, zgodnji murin žene svoj enakomerni čirčir v mehki travi, ptiček cvrči nekje v meji tožno in pretrgano. In zdi se mladeniču, da ga od vseh strani vabi stvaritev k uživanju, da on ume pomen te stvaritve, da ve ceniti veličastno prirodo, da njemu ni ostal nerazumen pesnik, ki je znal ceniti vse, kar nudi mlado življenje (— lahke noge, lahko srce! . . . je jel recitirati —), da se temu pesniku, kar se tiče poznanja samega sebe in veseljnosti, že sam približuje.

Ugasnila je luč v Smoletovi podstrešni sobi. Tone je položil trudno glavo na vzglavje, naredil križ, hoteč se posloviti od burnih misli. Pritegnil je suknjo na glavo. Podgana je zacvilila v kozolcu. Nekaj kovinskega je zadelo ob kolo in cvenknilo. Kaj vruga . . . ali res namrkaj podganji meče denar iz kozolca, ali kdo? Dvignil je glavo izpod suknje kakor želva izpod svojega okostja. Strmeč v temo, je zapazil, da se nekaj črnega plazi okoli domače hiše. Kaj bi to bilo? Ali gredo oče gledat v hlev, ali rokomavh stika okoli poslopja in gleda, kaj bi ugrabil, ali res izkušnjavec seje denar, kakor verujejo kmetje?

Tone je zvesto gledal, ali nič pravega ni mogel razbrati. Po postavi in po hoji je uganil, da to oče niso. Prikazen je pogledala za hišo, kjer je ležal kup desek in druge lesene šare, ozirala se po dvorišču in hlevu, kakor bi iskala nečesa. Potem je stopila k češplji pod pristrešno okno, za katerim je ležala Cijazovčeva Lenka. Prikazen je lažno zakašljala, a ne kakor od prehlajenja, in Tone je spoznal, da tu hoče fant v vas k Lenki in da bi rad dobil lestvo. Ker temni neznanec zaradi nedostatka lestve ni mogel priti bliže do svojega posvetnega raja, je poskusil s tistimi kolikor toliko vezanimi besedami, ki se v Gabrovcu imenujejo »fantovske litanije«, privabiti deklo k oknu. »Al spiš — al kar tako ležiš — al se name kaj jeziš?« S temi krilatimi besedami je temni mož šepetaje ogovoril ljubo Lenko in Tone je precej po govoru spoznal, da tod rogovili mladi Anžič.

»Slog ni slab«, je dejal ali mislil Tone, ki je začutil včasi v sebi poklic ostroumnega kritika. »Dikcija je narodna. Takoj iz prvih vrstic se vidi, da pride na dan nekaj, nekaj, nekaj . . . Da bi le tako neznosno ne rimal na same glagole. Pa nas je učil nekdo, da sta alkohol in nikotin na veke zatrla vir dobre narodne pesmi!«

Anžič je gledal v okno, pričakujoč, kakšen učinek je napravil njegov ogovor. Lenkino okno se ni ganilo in moderni trubadur je iznova napel zvonko pevsko žilo. Slaje ne grguka v spomladanski

dan golob golobici, nego je žgoled Anžič, milobno gledaje v zaprto okno. Njegovo srce je splavalo v morje ljubezenskih želja. No, kakor bi prileteli hudourni oblaki na jasno nebo, sé je omračilo duševno obzorje njegovo, pa je udaril na drugo struno, ker je videl, da prilizovanje nič ne izda. »Če se ne boš oglasila, se ne boš nikdar omožila!« je šepetal. Tone se je zavzel ob takem grobijanstvu. »Bom tako zavpil — da se bo dom razril — samo tista dilca bo ostala, ki boš ti na nji ležala!« —

»Viž ga!« je dejal Tone ob taki groznji. »Ta Anžič je gorjača, pomazana z medom: najprej udrihne, potem da oblizati, izprva požuga, potem potolaži in poboža. Nekateri kritiki so takšni. Potrpljenja treba ž njimi. Pri Smoletu je pa dejal, da premišljuje o prascih. O slovečem Talejranu trde životopisci, da je umel s črno nakano v srcu kazati odsev svetosti na licu. Takšen lisjak!« —

In z nekako vznesenostjo je zaklical trubadur v zaprto okno: »Bom tako zaukal, da se bo krov zasukal — — —«. Dalje že več ni mogel — za bučala je zemlja in se silno zazibala. Anžič se je prijel za češpljo; na smrt bled je stal poleg nje, gugaje se, kakor da pleše in mu smrt odplesava. In suče se ž njim dom in krov in ves svet. Lasje so mu stali pokoncu. Še predno je mogel razbrati, kaj to pomeni, se mu je zaprašil kos ometa na glavo in ga omotil. Nikdar še ni izmolil tako hitro očenaša, kakor se je vse to prigodilo.

Tudi radovednemu Tonetu je ob podzemskem bučanju zamrgolelo v glavi. Položil je glavo na slamo in strmel v vrh. Kozolec je zaškripal, ko da se hočejo preklati mogočni stebri od vrha do tal. Zdelo se mu je, da se vse: hiše, kozolec, drevje in gora ziblje in trese liki rž, kadar jo maje veter. Natanko je slišal, da je padlo več tolarjev poleg kozolčeve babice na tla; dobro je razložil njih beli migljajoči blesk. Ponehalo je zibanje, le neko votlo grmenje mu je šumelo še po ušesih, kakor buči zadnji akord kratko odsekane, mogočne simfonije po velikolepi dvorani. Domislil se je zagrebškega potresa, o katerem je toliko čital, in strahoma je pogledal na domačo hišo, na onega pri češplji in na Smoletovo okno. Bog ve, kaj dela ona zdaj? Ali je tudi nje groza? Njeno okno je temno. Pri domači hiši se odpirajo vrata. Morda se je kakšna nesreča prigodila, in on leži na vozu in ne pomaga! Koliko nesreč se je prigodilo v Zagrebu, koliko ljudi je bilo tam ranjenih! Brž si je nategnil suktnjo, nataknil klobuk — pa nov sunek ga vrže nazaj v voz. Obenem se usuje cela ploha kovinskega denarja na tla in tudi

nanj je padlo nekaj komadov. Pa ta trenotek že ni utegnil pogledati okrog sebe, ker zdajci je zdrdral njegov voz, ki so mu kolesa bila prišla ob silovitem sunku izven podloge, po močno nagnjeni trati proti Smoletovi gostilni. Vse je zaplesalo okrog njega ob godbi strašnih podzemskih demonov. Zdelo se mu je, da drevesa skačejo drug k drugemu in zopet nazaj na svoje mesto in sam da se ziblje v vozu, ko da je v leteči zibelki. Voz je letel kakor ptica, zadel ob vogel gostilne, odskočil, obrnil se v stran in zavil na travnik pod cesto, kjer se je ustavil.

VII.

Eden naših prijateljev, ki je preživel nekaj let na Ogrskem, nam je pravil, da se je nekoč peljal ob hudi uri preko »puste« in kraj njegove poti da se je pasla velika čreda konj. Grmelo je in treskalo, da je bilo groza, in hiše ni bilo videti na široki ravnini nikjer nobene. Kar udari strela v čredo: dve živali sta se zvalili na tla, ostalo krdelo se je v divjem diru med gromom in treskom razpršilo po nepregledni planjavi. Bedni čikoš (konjski pastir) se je hotel zavihteti na svojega konja, da sam poleti kakor vihar po polju in z bičem uganja in kroti neposlušno brzonogo druhal; ali njegov iskri konj je bil nemiren in ni dal sesti nase; neprenehoma se je vrtel na mestu in plašen odskakoval. Urni zarjaveli sin »puste« je gibčno skakal na konja, ali ta mu je vselej odskočil. Ko se je naposled po velikih naporih vzel na preplašeno, zbegano žival in, nagnivši se k vihrajoči grivi, zagnal se v daljo, izginilo je bilo bežeče konjsko krdelo že za mejami obzorja. Tako po priliki se godi nam, pišočim to povest: velikonočni potres je zbegal krdelce oseb, o katerih pripovedujemo, in potrti in oplašeni se zaganjamo na suhega konjička svoje borne domišljije, raz katerega z mrkim očesom motrimo, kdo iz razkropljenega krdelca se pokaže prvi našemu vidu.

Lahko si je pridobil priznanja — in privoščimo mu ga — izborni pripovednik, ki je opisal milansko lakoto in kugo; lahko je razgrnil pred svoje neštete bralce kos zgodovine svojega velikega rojstnega mesta in jo mojstrski spojil z osebami svoje imenitne povesti, ker kamor je pogledal, tja je lahko tudi segel po vzroke onih strahovitih šib božjih. Kje je nam iskati vzrokov kranjskega potresa, ko so skriti v kamenenih skladih zemlje in še ne do kraja razjasnjem delu prirode. Nepričakovano, nenadno, kakor strela z jasnega neba je zadel veliki potres nesrečni rod slovenski.

Le učinke tega strašnega pojava prirode moremo po vrsti narisati, kolikor se tičejo oseb, ki so nam znane.

Na mah je podzemski demon prebudil vso vas, ki je sladostno dremala po velikonedeljskem slavlju. Vse je bežalo iz poslopij, vse je šumelo in kipelo, kakor v mlinu vse na mah oživi in se zasuče, kadar mlinar spusti zatvornico in zaklopočejo kolesa, stope, vretena in sita, nekatera počasno in tiho, druga hitro in glasno. Malo je bilo takih ljudi, ki jih ni minila ob katastrofi mirna hladnokrvnost, mnogo pa je bilo takih, ki so odvrnili svoje misli od posvetnih stvari in izkušali kakor si bodi sprijazniti se z večnostjo in potolažiti strogega sodnika. Mnenje, da bo treba zdaj zdaj storiti samo en skok iz časnosti v večnost, mnenje, da je prišel sodnji dan, se je ukoreninilo pri lahkovernih Gabrovčanih. In tudi vsa znamenja so kazala na to. Že po dnevi je nekatere najbabjevernejše vaščane prevzela misel, da vrag stika pri Cijazovčevem kozolcu. Če si je že po dnevi upal na božji svet, kaj bi si po noči ne, saj noč je po gabrovških nazorih nalašč ustvarjena za črne pošasti. Vera, da bo imel kralj pekla na sodnji dan mnogo opravila, je naslikala v domišljiji temu in onemu to peklensko seme, prežeče na pogubljenje kristjanske duše. Pokazalo se je, da Gabrovčani niso samo veliki sovražniki tega pasjega bitja, ampak da se ga tudi zelo boje. Marsikdo se ga je spomnil, seveda ne več v kletvi, ampak v babjem strahu, tako da nič preveč ne porečemo, trdeč, da je tisto noč v peklu vsemu rogatemu rodu zvonikalo v levem ušesu, nekaterim dostojanstvenikom repatega plemena pa se je poleg tega nemara tudi kolcalo.

Več dogodkov kaže na to, da je tisto noč pravi pravcati satan komaril po vasi, marsikom viden. Najpoprej povemo o Anžiču, o katerem ste že slišali, kako neprijeten poljub je dobil od Lenkinega okna doli, stoječ kraj češplje. Pogledal je ljubezni potrebni mož okrog sebe, ali ga ni nemara zasačil kakšen tekmeč in mu nasul peska na glavo, ker ni imel pri rokah izdatnejših sklestkov in polen. Ljubosumnost je vsega zmožna! Pri tej priči zagleda temno, na vse strani mahajočo in lovečo se postavo, ki se je speljala brez konja od kozolca preko vasi, in to od onega kozolca, o katerem je toliko slišal čez dan in zvečer. Vedel je Anžič, da so se v starih časih godili na svetu čudeži, verjel je, da se čudeži gode tudi dandanes, dasi tajno in nevidno za nas, ali da je to, kar se je baš zgodilo pri kozolcu, čudež od Boga, tega mu njegova utrjena kristjanska zavest ni potrdila. Sploh pa o čudežih tisti hip ni utegnil natančneje premišljovati, ker, še predno je zadel voz z neznanim voznikom ob

Smoletovo gostilno, je udaril Anžič v noge in dirjihal preko drni in strni domov, kjer si ni upal iti v hišo, ampak je legel v hlevu pod kravji žleb. Tu ga je začela peči vest in očital si je, da je on zakrivil jezo božjo, ki je ob takih ogromnih pojavih za kazen poslala vruga na svet, zakrivil s tem, da je na velikonedeljsko noč molil Cijazovčevi hčeri fantovske litanije. Mari bi bil čakal ponedeljka ali pa prihodnje sobote. In tem bolj ga je zapekla vest, ko je začelo iznova bobneti pod njegovim ležiščem, ko je hlev zahreščal nad njim, ko mu je kravica bolesto zamukala v obraz, kakor bi mu tudi ona očitala veliko krivdo. Odpustimo siromaku njegove grehe in pustimo ga, naj v potu svojega obraza pod žlebom dela pokoro, moleč lavretanske litanije!

Ko sta bila zapustila Anžič in Tone Smoletovo gostilno, se je preselil Krulčev Peter od zakotne mize pri peči k zalitrskima prijateljema Martanu in Marnu. Peter in Maren sta začela razpravljati važno vprašanje, kakšno oblast ima vrug do človeškega rodu. In morda bi bila spravila na dan imenitnih stvari, vrednih, da se natisnejo v knjigo, da ni naredila prirodna sila, tajno delujoč pod zemljo, vsem pogovorom, kar se jih je vršilo tisto trudno in pozno uro, nepričakovan konec. Martan po svoji navadi ni govoril dosti, le namežiknil je včasih dobrovoljno se smejočemu Smoletu, češ, kako neizobražena moža sta ta dva. Ko pa se je prigodil prvi sunek in so se jeli gugati in priklanjati kozarci in se je podstavek z lučjo vred, kakor bi bil pijan, zavrtel na mizi in je jelo pod mizo bučati in je tam nekaj zarenčalo, tedaj so se vsem zježili lasje in vsi so pohiteli pogledat pod mizo, kaj bi to pomenilo. Tja se je bil zvečer tajno priplazil Martanov pes Čokelj, ki je bil že vajen iskati svojega gospodarja po gostilnah in ga spremljati po noči domov, kjer sta skupno povečerjala mlečno kašo, ki ju je čakala v skledi na peči.

Težko se je vdolbsti v pasjo misel in premalo smo vajeni brskati po tujih možganih, zato nismo mogli dognati, zakaj je zarenčal Čokelj ob prvem potresnem sunku: ali je hotel izraziti svojo nevoljo, da ga je motilo sladko dremajočega, ali je zinil zgolj od dolgočasja, kakor zija gospoda ob večernih urah v gledališčih in klubih, ali se je že naveličal čakati gospodarja in ga je hotel opomniti, da prestana kaša ni dobra: naj bo to tako ali tako, kmetje so pogledali pod mizo baš v enem trenutku, ko je Čokelj široko zinil in zdehaje pomolil dolgi jezik v podobi zakrivljenega strgala na dan.

Ko so se očanci v gledali v odprti pasji gobec in v žareče pasje oči, jih je prešinila strahovita misel, da preži hudič pod mizo in voha

po krščanskih dušah, ki bi bile godne za njegovo pasje kraljestvo. Takemu pogledu niso mogli odoleti. »To je hudič!« sta zastokala složno Maren in Krulčev Peter. Smole in Smoletova sta plašno strmela na stensko uro, ki je obstala, kakor bi hotela reči: Potekla je vajina ura in več ne bosta prilivala ob pozni uri božji kapljici vode! Očanci so skočili izza mize, ta gologlav, drugi pozabivši suknjo in — daj nam Bog lahke noge! — ubrali so svojo pot. Pred gostilno so postali in pogledali na nebo in v temni svet, kaj je tam kaj novega. »Slabo vreme se nam obeta,« je jecal modri Martan in že je hotel utemeljiti svojo sodbo na podlagi nebeških prikazni, da bi prikril svoj strah, ko se zdajci iznova in še huje potrese in pridirja voz brez vprege. »Oh, Kristus se nas usmili . . . antekrist, antekrist!« je javnil Martan v nepopisnem strahu, ko je vršel mimo grozni voznik, in vsa družba se je, mahaje z rokami, razkropila po vasi. Kar plotovi so se udirali pod bežečimi očanci. Dasi štiridesetletnik, je tekel Martan brzo, kakor bi bil šele lansko leto doslužil vojake. Za njim je priskakoval in tulil njegov Čokelj, vesel, da se je njegov gospodar naposled ganil izza mize. No, Martan Čoklja ni spoznal za svojega. Kam se je dela njegova modrost! Menil je, da se mora ob takem podzemskem grmenju odpreti zemlja in ga požreti in da je pošast, ki se plete preko plotov za njim, sam vrag, ki ga potegne nocoj na dno pekla, ker je pred letom baš ob tej pozni uri skrivaj in zločinski premaknil mejnik na svoji njivi za celo ped v zemljo soseda Poreneta. Dospevši domov, se je zavihtel mož na osek ter se zaril v slamo, kjer je goreče molil za srečno zadnjo uro. Čokelj je nekaj časa usmiljeno gledal za njim, potem se je namesto večerje obliznil pod nosom in s krulečim želodcem potepel pod napušč v listje, odkoder je tisto noč večkrat javljal svoj nemir in svoje razočaranje gabrovški vasi.

Tudi Maren je v velikem strahu sospel domov. Ko so vaški psi sredi vasi zaslišali Čokljev glas, so vsestranski odgovorili z razrivnim lajem, ki je votlo odmeval po hribih. Marnu se je zdel pasji laj nenavaden in strahovit in njegova pamet ni mogla drugega nego ukreniti, da je to peklenska gonja, ki se bo vršila na sodnji dan, kakor je slišal nekoč v pridigi. Ko je prisopihal v svojo vežo, je našel ženo čepečo na tleh, ni živo ni mrtvo. Marnulja je po prvem potresnem sunku iz postelje zbežala v vežo. Tu se ji je pojavilo nekaj groznega: na sredo veže je skočila mačka Bog ve odkod v blede svetlobo, ki se je lila skozi okno. V hiši niso imeli nikdar mačke, odkod se je torej vzela? In obstala je žival v tisti blede

svetlobi, sukljala rep, bliskala z očmi in poredko je tiho mijavknila, kakor bi tožno vprašala nekaj. Marnulji se je vrezala obupnost v srce, ker se je spomnila, da je slabo opravila velikonočno izpoved, ko je pozabila povedati, da je preteklo zimo prevarila svojega moža za dva mernika pšenice, katero je skrivaj prodala žitnemu prekupcu, denar pa potrošila za svoj priboljšek. Žena se je ob takem spominu sesedla groze, ker zdajci je mačka jela godrnjati tako čudno.

»Oh, Neža — antekrist . . . antekrist razgraja s svojo druhaljo po vasi! Obžaluj svoje grehe in molival!« tako je zakričal Maren, ko je planil v vežo.

»Oh . . . tisto pšenico . . . saj veš . . .« je ihtela žena.

»Kakšno pšenico meniš?« je poprijel, pozabivši drugih nadlog, živahno Maren, ko je bil zaslišal o pšenici.

»Tista dva mernika, ki si ju bil pogršil po zimi . . .«

»Kje sta, Neža? Govori!«

»Oh, jaz sem ju vzela in prodala.«

»Ljuba moja, naj ti Bog tako rad odpusti tvoj greh, kakor jaz lahko pogršam tista dva mernika!« je dejal Maren, pomagal Neži na noge in jo peljal na trato pod oreh. Zadovoljen nasmeh je ogrnil njegov obraz, ker dobro se mu je zdelo, da je še pred smrtjo zvedel, kdo mu je kradel v shrambi. Niti ob smrti ne moremo svojih misli do kraja vkopati v večnost, četudi se nam smejejo onostran groba najsijajnejša nebesa: vedno je še nekaj za nami, kar nas mami in slepi. Zvedeli smo, da je Marnu pozneje, ko se je polegla potresna burja, postalo žal, da je tako poceni odpustil Neži.

Smole in njegova žena sta se rila po prvem sunku za pivci iz gostilne. V vseobčni zmešnjavi sta bila še zmožna misliti o tem, kar jima je bilo drago in milo. Obema sta prišli na skrb deklici v podstrešni sobi. Ko pa je gospodar zaslišal Poloničin glas na dilah, je menil, da se deklicama ni prigodilo zlega, in šel je pogledat okoli poslopja.

(Dalje prihodnjič.)

Potresna povest.

Spisal Podlimbarski.

(Dalje.)

VIII.

Tone je bil srčen mladenič. Tudi ob oni nevarni vožnji ni izgubil poguma. Ko se je bil ustavil na travniku, je skočil z voza in obul črevlje. Iz vasi je slišal klike in odpiranje in zapiranje vrat. Videl je posamezne luči migljati med poslopji in v nekaterih hišah. Prepričal se je že od daleč, da se domačinom ni prigodila nesreča, kajti dve osebi, v katerih je spoznal starše, je videl pred hišo, tretja oseba je baš skočila čez prag, nesoč obleko pod pazduho, in samosrajčnik Janček se je tiščal materinega krila.

Ker je videl domače ljudi na varnem, je zavil k Smoletu. V podstrešni sobi je še vedno tema, deklici torej nista več v sobi — tako je sodil Tone. V veži je zadel na Smoletovko, ki je vsa bleda in tresoča se z lučjo v roki stopila s stopnic, ki so vedle iz podstrešja.

»Oh, Tone, ali si ti? Bog te nam je poslal, pomagaj nam!« je viknila žena z glasom človeka, ki obupava.

Tone je skočil na stopnice, da bi hitel na pomoč, pa Smoletovka ga je zgrabila za suknjo, rekoč: »Od te strani ne moreš, vse je podrtó . . . od one strani . . . skozi okno . . . Pod napuščem je lestva.«

Tekel je po lestvo in jo pristavil k zidu. Nad njim se je odprlo okno in Polonica je zavpila: »Pomagajte! Rezika . . .« Groza ji je zadušila besedo. Tone je lezel navzgor s tako silo, da so se mu pod nogo upogibali lestveni klini. Polonica ga je spoznala. »O križani Bog,« je zavpila, »Rezika leži sredi sobe, brez zavesti leži kakor mrtva! Nekaj je padlo nanjo. Tone, imaš li žveplenke?«

Mladeniču je zastal glas v grlu, tako ga je prevzel strah za deklico. Silna želja pomagati mu je zadušila besedo. Zavihtel se je v sobo, prah od ometa mu je udaril v nos in ga dušil. Prižgal je luč. Rezika je ležala na tleh z ranjeno glavo, nezavestna. Razleteli kosi debelega ometa so pokrivali podnice. Dočim je Polonica popravljala njeno nočno obleko, je pokleknil mladenič z lučjo v rokah k njej, da bi pregledal rano. Zagledal je precej dolgo krvavo prasko od čela navzdol proti ušesu.

»Polonica, vode, vode in brisalko!« je viknil in postavil luč na tla. Mrka bojazen ga je davila, bode li mogel rešiti deklico ali ne. S podloženo roko ji je lahko dvignil glavo. In začutil je, da se še bujno življenje pretaka po tem plemenitem telesu, in njega samega je prešinilo novo življenje in postoterila se je želja, spraviti na noge omamljeno deklico.

»Oh, kako naju je bilo strah!« je potožila Polonica, ko je prinesla vode. »Ko se je tako gugalo in pokalo v stenah, sva se stisnili v kot. Rezika je pa skočila po jopo in takrat jo je zadelo. Moj Bog, moj Bog, saj menda ni umrla!«

Poslušal jo je kakor v sanjah. V naglici je zmil s praske kri, namešano s peskom in glino, namočil čelo in obrisal. Polonica je pokleknila k njej in ji stirala z las pesek in smeti. Zazrl se je v svojo nenagledno deklico. Boja starinskega marmorja na dekliškem obrazu se noče umakniti živejši boji; ko da so iz voska, leže ob straneh čudovite roke; tesno zakrivajo s temnimi resicami obrobljene trepalnice oči, kakor bi stražile spanec; znova beži svetla strujka krvi z obraza na labodji vrat; kaplja tudi njemu kane na roko. Zopet umiva rano in moči čelo. In glej — ustnica zatrepeta, trepalnica se zgane, deklica odpre oči; sramežljivo se ji nasmehne mladenič ter se ugleda v to luč življenja.

»Rezika, duša moja, ali še živiš?« se je obveselila Polonica in z obilimi solzami je močila sestričnine lase.

Tone je videl, da v sobi ne smejo ostati. Pogled okrog sebe ga je prepričal, da se lahko zgreznejo razkopane stene ali pogrezne odrti strop. Med durne podboje se je že udrl velik kos zida in zaprl izhod. Le en izhod je ostal odprt — skozi okno.

»Deklici,« je dejal ves razburjen, »ta kraj moramo zapustiti! Vsak čas se vse to lahko podere na kup. Ne mudimo se! Polonica, vrzi vso obleko in posteljno opravo skozi okno! Ti sama lahko greš po lestvi doli, Reziko poneseš jaz.«

Zdaj se je Rezika zavedala nevarnosti, v kateri se nahaja. Skozi temo neizvestnosti so ji vstajale rezke podobe resničnosti. Hotela je planiti pokoncu, ali njene moči so bile preslabe. Tone jo je prestregel v svoje naročje. »Ne boj se in ne sramuj se! Sama ne moreš iti,« ji je govoril, naklonivši glavo k njenemu ušesu. »Trenotek rešitve je blizu. Okleni bele roke okoli mojega vratu in položi svojo glavo na mojo glavo, da te poneseš iz teh razvalin. On, ki pozna najini čisti srca, nama bo pomagal, ker on me je poslal. On me

je navdal z nadčloveško silo in močjo. Brez tebe poginem, le s teboj je zame rešitev!»

Nesel jo je k oknu; zlezal je na lestvo in s Poloničino pomočjo si je otovoril drago breme. Komaj so bili dobro na trati, sprožil se je nov silovit sunek. Gost oblak prahu se je privalil iz okna, od koder so baš kar prišli. Izza ogla hiše sta pristopila Smoleta, briščoč z rokavi zasolzene oči. Oba sta hvalila Boga, da sta rešeni deklici izpod strehe, in blagodarjala silnega Toneta. Smoletovka je napotila mlade ljudi na vrt.

Spešneje in krepkeje ni korakal Enej, ko je nesel svojega očeta iz goreče Troje, nego je hitel Tone s svojim dragim zakladom od podirajoče se hiše. Deklica se mu je zganila v rokah, kakor bi se hotela oprostiti lahkih spon in postaviti se na lastne noge, pa Tone je ni hotel pustiti bose v vlažno travo in tem krepkeje je stisnil k sebi svoj sladki plen. Zavest, da se nahaja v rokah ljubljenega človeka, ki jo je rešil smrtne nevarnosti, ji je odvzela vsako lastno voljo in ni se mu ustavljala. Brezsilno se je naslonila s komolcem na njegovo ramo, brezsilno je nagnila glavo na njegovo glavo. Rzsuli so se ji močni lasje, usuli se po plečih in prsah in ogrnili mladeničevo ramo in tilnik. Živi tovor se mu je zdel kaj lahek in bodro je stopal pod njim. Ves prejšnji strah mu je zamrl, ko je čutil nad seboj milo oko, zročče vanj, in dih svojega dekleta. Obema sta silno utripali srci. Tiho moleč, je šla Polonica za njima ter nesla polno naročje obleke in posteljne oprave. Ali tudi to, kar sta čutila onadva, je bilo podobno vroči, v nebo kipeči molitvi. In prosila je tista brezsllovna molitev, naj še prizanese človeškemu rodu Vsemogočni, ki je ustvaril mladost in ji dal toliko dobrote in lepote.

Tone se je ustavil v kotu vrta in položil Reziko na posteljo, katero je razgrnila Polonica pod jablano. Deklica je molče slonela na pernici in podpirala glavo z desnico. »Obvezal ti bom glavo, Rezika,« je dejal mladenič s tresočim glasom. Pokleknil je k njej in sklonila mu je glavo. Jel jo je prevezavati z ruto, rahlo popravljajoč njene bujne lase in dotikajoč se njenega gladkega lica. Prijela ga je za roko, ki je usmiljeno opravljala samaritansko delo ljubezni, in gledala ga je začudeno in sramežljivo, še vedno brezsilno in kakor v spanju. Ali čut hvaležnosti in ljubezni jo je krepil vidno. Slabo je brlela svetiljka v rokah Polonice, ki je čepela na drugi strani postelje, ter z velikimi vlažnimi očmi zrla na dvojico. Ni si upala izpregovoriti besede, kakor bi ji bil jezik začaran in kakor bi se poleg strahu tudi ona zavedala tega, kar polni dušo onih dveh. Bledi

potok svetlobe se je lil naravnost Reziki v obraz. Zopet se je svetilo njeno oko, zarudele so ustnice, izginila je z lica prejšnja belorumenkasta boja. Divna in nenagledna se je zdela mladeniču in v vek bi tako klečal pred njo.

Ko je dovršil obvezo, je dvignila Rezika glavo; njena levica se je vzravnala po životu. »Oh, kako sem se prestrašila!« je izpregovorila s slabotnim glasom. »Ti ne veš, Tone!«

»Verjamem ti, draga!« je tiho odgovoril. Ta naziv ji je segel v srce in odzvala se mu je: zopet je segla po njegovi roki in hvaležno oko se je vnovič vkovalo v njegov bronasti obraz.

»Ti si mi pomagal, Tone, ti si me otel . . .«

»Ne veš, kako sem to rad storil!«

Odvrnila je oko od njega in nepremično zrla v nebesne višave, kakor bi tam iskala plačila za svojega rešitelja. On ni vedel česa odgovoriti; jedva zaveden je pritegnil njeno roko k sebi. »Hvaležnost sem ti dolžna na vseh potih svojega življenja. Oh, in hvaležna ti bom, kolikor more biti človek!«

»Nisem zaslužil tolike hvale,« je dejal Tone prosto in blaženosti ves omamljen, »ker storil sem le svojo kristjansko dolžnost. Vsakemu sem dolžan pomagati, kako ne bi tebi?«

Iz vasi je bilo slišati zamolklo govorjenje, kakor da se pogovarjajo v razmerni daljavi v gluhem, temnem gozdu ljudje in besede se izgublajo med gosto šumo in le nekak jek je slišen od nasprotnih lesov in pretrgano huhukanje.

»Tone, kaj je to bilo, da je tako silno hreščalo in se gugalo?« je vprašala Polonica.

»Potres je bil, zemlja se je tako močno stresla.«

»In medve sva mislili, da se podira hiša.«

»Bog ve, ali je bil tudi drugod kakšen potres?« je bolešno vprašala Rezika.

»Ne ve se, kje je bil osredek tega zemeljskega gibanja. Morda je bilo tu najhujše, morebiti pa so drugi kraji še bolj prizadeti,« je odgovoril Tone.

»Moj Bog, moj Bog, kaj delajo sedaj moj oče sami, če je bilo tudi v Ljubljani tako?« Vzravnala se je in solze so ji prišle v oči.

»Precej, ko se zdani, morajo oče napreči in se peljati k stricu. Saj v Ljubljani ni bilo tako,« je tolažila Polonica.

»Jaz se bom peljala ž njimi. To mi je za kazen, da sem silila sama iz Ljubljane, da jih nisem hotela čakati do ponedeljka. Neka

tajna moč me je gnala naprej v Gabrovec in zdaj me žene nazaj k očetu, da jim vse povem . . .«

»Ne boj se, Rezika!« je miril Tone. »Če se v Ljubljani trese, bodo oče kmalu prišli sem na deželo.«

»Bog . . . če se jim ni prigodilo kaj hudega! Pojdi, Tone, k stricu in reci jim, naj precej, precej naprežejo. Pojdi in reci, da jih prosim . . . oh, saj sama lahko grem . . . kaj za to, če sem obvezana. Meni se vse zdi —«

Rezika svojih slutenj ni mogla do kraja izraziti. Prigodil se je nov silen sunek in vsi trije so groze planili kvišku. Tone se je naslonoil ob jablano in pritegnil k sebi deklici. A ni se treslo samo na zemlji, zdelo se jim je, da se tudi na nebu zibljejo in gugajo maloštevilne zvezde, ki so še gledale iz nastopajočih oblakov. Takrat se je povalil dimnik Cijazovčeve hiše, kakor bi se bil pogreznil v streho. Deklici sta si zakrili lice. Ihteč je prosila Polonica: »Idi, Tone, in poglej k vam, če se ni prigodilo komu kaj žalega! Spotjo poglej tudi k nam in povej materi, da sva tukaj. Bog ti stotero povrni pomoč, ki si jo nama izkazal v tej strašni noči!« Tej prošnji se je pridružila tudi Rezika, ponovivši, da se popelje sama iskat očeta. Tone jo je tolažil, rekoč, da ona ne more na pot, da se bo pa sam peljal po gospoda profesorja Daniča, ko bi se ne mogel nihče Smoletovih. »Precej pošljem sem Smoletovo mater in očeta,« je pristavil in stekel preko vrta.

IX.

Cijazovčeva Lenka je bila šla tisti večer zgodaj spat. Zaspala je kmalu, ker se ni nadejala poseta. Prebudil jo je pesek, ki je priletel iz Anžičeve roke v šipe. Vedela je, da se za tako brzovavko kmalu oglasi nočni vasovalec, zatorej je dvignila glavo.

»Hihihi!« se je zasmejala. »Kdo neki zopet rogovili pod oknom? Naj bo, kdor hoče! Takšen rokomavh ni vreden, da bi se menila ž njim. Še volk ne mara zanj.«

In na videz nevoljna pa tudi zaspala, je položila glavo na vzglavje. Precej za peskom je zaslišala pritajene besede. Takšno našepetavanje ji je v poletnih nočeh pri odprtem oknu prijetno donelo na uho, nocoj, žal, ji ni moglo pričiniti naslade, ker je bilo okno zaprto.

»Oh, kakšni so fantini, da še na veliko nedeljo ne dajo miru! Kako da se ne boje gospoda župnika, ki vedno pravijo v pridigah, da tako ni prav in da tako ne! Kaj mislijo, da sem res takšna!«

Vzdihnila je ter se dvignila na postelji. Spanec jo je silno žgal v oči.

»Ko bi bil pa Peregrin, ali Anžič, ali pa Baronček?« Položila je prst na nos in zvesto je vlekla na uho, vprši oči v gluho temo. Po glasu ni mogla razločiti, kdo bi bil. »Eden teh treh je in pognala bi ga rada cigana.« —

Vstala je in šla po prstih k oknu. Srce ji je tolklo kakor cerkvena ura. Toda častilec njenih lepot je stal v taki temi, da ga ni mogla spoznati. Globoko se je zamislila ob veliki izkušnjavi. »Ko bi bil Peregrin, bi ga vprašala, kam pojde jutri k maši, ko bi bil Anžič, bi mu povedala, po čem so prasci v Štajerski, kakor mi je naročal davi trojanski poštar . . . za Barončka mi pa res nič mari ni.«

Po teh besedah je začutila votlo bučanje pod seboj. »Oh, Anžič je z godalom!« je vzkliknila ter si pomela od spanja omotene oči. »Kako to buči in hrka, da se kar hiša trese. Saj res, jutri je moj god in meni je prišel gost. Kar odprem, dasi je velika nedelja.«

Nekaj časa je premišljevala, ali bi res odprla, ali ne. Potem je natančneje pogledala na trato pod češpljo. — »Godala pa le ne vidim; ali ga je pogoltnil, kali!«

V tem se je tako potreslo, da jo je vrglo od okna. — »Pa je le norček, Anžič, da tako neznansko hrka. Oh, kaj bodo rekli naš oče?« —

Vrtoglavila je nazaj k oknu in ga odprla, hoteč prositi godca, naj utihne. Strmela je v temo in glej — pod oknom ni nikogar več, od kozolca pa se pelje voz brez konja in na njem se zvira in razmahava pošast.

»Izkušnjava, izkušnjava!« je zaklicala pogumna deva skozi okno. In križaje se, je jela izkušnjavo zagovarjati, rekoč: »Beži pošast v svojo temno past! Nesnaga si, nesnaga boš, pa duše moje ne doboš!« Dela je palec desnice med kazalec in prstene in pokazala proti kozolcu. S tem je bil izkušnjavec odbit in jenjalo je tresenje, utihnilo bučanje.

Izza ogla hiše je stopil Cijazovec in poklical hčer. Očetov glas jo je dodobra predramil. Brž se je oblekla in hitela iz hiše na trato. Spotoma se je obljubila na božjo pot k Novi Štifi in pridejala je svoji obljudi, da pojde tja na nedeljo, ko ne bo shoda tam in bo na potu brez družčine, torej brez izkušnjave.

Cijazovca sta stala z Jančkom na trati. Lenka se jim je pridružila. Ko jim je kmalu zatem skoraj pred nosom padel dimnik njih hiše na tla, so pričeli glasno moliti. Tako jih je našel Tone, ki je pritekel domov, ko je bil obvestil Smoleta o Reziki in Polonici.

Goreče je molil ž njimi. Ni si mogel kaj, da ne bi včasi zvesteje pogledal na grešnico Lenko, ki je v molitvi rezko naglašala odstavek: Ne vpelji nas v izkušnjava!

Ko so odmolili, je Cijazovec vprašal hčer, če so na dilah razpokane stene, ali če se je naredila kakšna druga škoda.

»Na dilah ni škode, ampak glejte, pod kozolcem nam je napravil škodo!«

»Kdo?«

»Ne vem, kdo je bil. Morda zmaj, antekrist, ali Bog ve kaj? Okoli oglov je iztikal, in ko je tako zabobnelo, se je speljal od našega kozolca na vozu in brez konja. Le pogledajte, da našega vozička ni več pod kozolcem; na njem se je peljal, to sem natanko videla z okna.«

Tone je debelo gledal na sestro, kakor bi hotel reči: avša, tebi se menda blede. Rekel pa ni ničesar.

»Na mojem vozičku se je peljal?« je vprašal Cijazovec, gledaje proti kozolcu. Ko je pogrešil voziček, se je jel hudovati: »Naj se poln voz pogubljenih duš zvrne na vruga, če ga je res on ukradel. Kako to, da se rogač tako ob nas zadeva!«

»Jože, tista dva tolarja, ki si ju spravil v omarico, pa le na gnoj vrzil!« je svetovala Cijazovka. »Tisto je izkušnjavčev dar.«

»Jaz se ju ne dotaknem, nocoj že ne. Naj bosta, kjer hočeta! Torej tista dva goldinarja mi je pustil, pa za tak pripraven voziček. Saj so me sami žreblji veljali dva goldinarja in kolarju sem plačal osem goldinarjev in ves les sem sam dal. Kaj pa kovač? ... Berdija mi pusti pa dva goldinarja! Ne ve menda hudir, kako dragi so kolarji in kovači v Gabrovcu in po čem je železnina. V peklju je nemara vse ceneje.«

Zdajci je Lenka zapazila, da na zvoniku gabrovške cerkve ni več strehe. Že drugi sunek jo je bil snel in spravil na tla. Vsi so v strahu strmeli proti cerkvi.

»Oh, ali niso to tista čudna znamenja, ki so o njih govorili gospod župnik na sredopostno nedeljo v pridigi, da se bodo pokazala na nebu in na zemlji, predno napoči sodnji dan! Kristjani, kristjani!« je javkala Cijazovka, krileč z rokama. »Viž, kaj je naredila gospodu župniku peklenska pošast zato, ker nas v pridigi tako lepo svare pred njol!«

»Takšen pripraven voziček, pa mi ga pošast ukradel!« je mrmral gospodar ter se praskal po tilniku. »Naj si kosti polomi na njem, škode ne bo!«

Tudi on je iz teh čudnih znamenj sklepal na konec sveta, to pa ga ni oviralo, poskrbeti še o posvetnih stvareh. Ukazal je Lenki, naj prinese drv ter zakuri na zelniku, ker to noč ne gre več v hišo. Toneta je prosil, naj gre pogledat, kako se godi stricu.

Različne misli so se križale Tonetu po glavi, ko je korakal po stezi preko njive. Kakšna strašna in čudna noč je to! Ljudje prorokujejo konec vsega življenja in tudi sam se je zelo prestrašil, ali zdaj se mu dozdeva, da mu je šele nocoj prišel razsvet življenja, katerega je že davno slutil v svojih tajnih mislih. Devica rajske milobe je stopila pred njegovo oko, ni se je še nagledal dosti in glej — ljudje že napovedujejo konec sveta! V ušesih mu zvonijo Lenkino govoričenje, kako abotni so tukaj ljudje. Ako natanko ne vidijo, kaj tiči za kakšnim pojavom, precej ga smatrajo za nadnaravnega. On jih je nocoj tako silno preplašil. Posmejal se je, ko se je domislil, kako se bodo ljudje prijemali za glavo, ko zvedo resnico. Svojim domačim ljudem bi bil rad povedal, kako je bilo s tisto pošastjo in kje je zdaj voziček, pa ni hotel, ker si je mislil: čim plašneje bodo gledali h kozolcu, tem varnejši je zaklad, ki leži pod njim. Ali tega pa tudi sam ne more razumeti, kaj je s tistimi tolarji, ki so se usuli pri drugem sunku poleg njega na tla. Odkod so se vzeli? Najbrž so bili v kozolcu v strehi, in strehe ni preiskal. Zdaj jih gotovo leži vse belo po tleh. Škoda je take mane, ako izgine. Kdor jih bo zagledal, sede k njim in jame se jih tlačiti v žepe in ne bo vprašal svoje vesti, ali jih je posejal po trati vrag ali kdo drugi in ali bo nocoj sveta konec ali še ne. Tak blagoslov pa ne sme priti v tuje roke. Zato je sklenil, da pojde precej, ko mu bo mogoče, pobirat tolarje, ne zase, ampak da konca ne vzamejo. Drugi dan oglasi pri župniji in županstvu, da se je našel tak in tak denar; če se kdo zgleda zanj in dokaže, da je njega gospodar — dobro, ako ne . . . in zopet se je zmislil Rezike. On jo je rešil, in ona mu bo na veke hvaležna. Postal je in se ozrl na Smoletov vrt pod ono jablano, in glej, tam gori ogenj in okoli njega razloči ljudi. Kako usodna in strašna noč! Tudi oče so nocoj mehko govorili z njim, ko so ga poslali k stricu; to je bil očetovskega srca glas, ki dobro de človeku, ako ga že davno ni slišal. Omečili so se, pozabili bodo njegovo neposlušnost, potres jim je pretresel srce in še mu bodo pomagali.

Korakal je dalje, gledaje v tla, z rokama skrižanima na hrbtu. Zdajci se mu je potreslo pod nogama tako, da se je opotekel in se mu je pričnilo, ko da se delajo jame pred njim. Ali ta sunek je bil

kratek, proti prejšnjim rahel, pojemajoč, in Tone je zahvalil Boga, da se ta potres, po vseh pričinah soditi, konča tako kakor zagrebški. Mnogo škode, mnogo strahu, tuintam je koga tudi strezoval, njemu pa je odprl novo obzorje. Ali to se mora reči, da je osnovan nocojšnji strah. On je trdnega ogrodja in ne strahopetnež, pa skraja, ko se je peljal na vozu, mu je mrgolelo po vseh kosteh in čutil je na licu, kakor bi mu bil kdo natrosil tja vresja in pezdirja. Kaj šele drugim ljudem, ki prirodnih sil ne poznajo! In ko bi jih poznali, kaj bi jim to pomagalo, če jih ne morejo krotiti. Kdo pa jih more spoznati na prvi hip ob takem groznem pojavu, ki zaduši vsako trezno misel, ko le strah in prazna vera in vraža dvigajo peroti!

Skočil je preko plota in kmalu je stal pred stričevo kočo.

(Dalje prihodnjič.)

Črez drugo, črez tretje pogorje.

Črez drugo, črez tretje pogorje
do mene zvonovi zvone,
črez drugo, črez tretje pogorje
želi si moje srce.

Tam mesto je s cerkvico belo, —
v njej deklica mlada kleči;
tik nje ves rádosten ženin
nevestinih išče oči.

Kako njen obraz je obzarjen,
kako ji oči plamene,
kako na to sladko veselje
veselo zvonovi zvoné! . . .

Ah, sreča — kako se usiplje
na njo iz nebeških višin! —
Kako ji je v srcu usahnil
na mene mladostni spomin! . . .

Črez drugo, črez tretje pogorje
zvonovi otožno pojó,
kot z grobov bi speli glasovi
po zadnje, po zadnje slovo! . . .

Roman Romanov.

Potresna povest.

Spisal Podlimbarski.

(Dalje.)

ri kapelici sv. Jeronima pred župnijskim vrtom je naletel na druhal ljudi. Baš so eden za drugim klekali na vlažno zemljo. Začeli so moliti litanije. »Kriste, usliši nas, Kriste, usmili se nas!« Taki klikli so doñeli Tonetu na uho v najrazličnejših glasovih in vsi ti glasovi so bili razcviljeni. Snel je klobuk in se pridružil verni gruči. Dolgo so molili glasno in goreče, ko se je pa prigodil nov sunek, je bilo spoznati, kako se tem bornim ljudem trga in meša njih molitev: eden je na začetku litanij, drugi na koncu, tretji bruha iz sebe pobožne vzklike, ki se ne nahajajo v nobenih litanijah, a četrti brezslavno giblje ustna in plaho gleda na nebo. Marsikateri misli, da zdaj zdaj treba storiti oni strašni skok iz časnosti v večnost. In ko poneha valovanje zemeljske skorje, vse zopet udari v redno, družno priprošnjo. Ko so odmolili, se je Tone tiho odtrgal od gruče, nadel klobuk in šel dalje po vasi. Povsod je videl ljudi na tratinah ali na njivah kraj hiš. Nekateri so bili v zimskih oblekah, drugi le površno oblečeni, ker si niso upali iti nazaj v hišo po obleko. Matere so zibale, tešile in dojile otroke, ki se niso dali izlahka upokojiti v takem nenavadnem položaju, možje so na vozovih pripravljali ležišča za deco, mladina je nosila skupaj drva in kurila ognje. Poleg človeka je taborila plašna živina, ker mnogi gospodarji je niso pustili v hlevu. Vsak je izkušal tako prilagoditi in izkoristiti okolnosti, da si spričo kljubujoče prirode ohrani življenje. Milo se je storilo Tonetu, ko je videl toliko nesrečnih ljudi. Obrnil je svoj pogled k nebu. Mirno se razprostira nebosklon nad njim, nastlan je tamintam z rahlimi oblaki, ki se mestoma kopičijo že v težke svinčene gruče; neobjetno leži nad njim nebesni svod in prespokojno, kakor bi se na tej borni zemeljski kepi ni las ne krivil božjim bitjem. Strašna, nepozabna noč! Razburilni sluhi lete po vasi, pri vsaki trumi ljudi se povečajo. Če se ustavi za gručo vaščanov, ki niso v molitvi, že sliši besede: sodnji dan, konec sveta in izraze, ki se nanašajo na pogibelj zemlje in človeštva. Iz neke hiše je slišal uro biti dve. »Bog, kdaj bo konec te dolge noči? Ali si je nadel čas svinčene peroti?« je dejal sam v sebi in že se mu je prijavil nov prizor.

Na gorenji strani Komarjeve hiše, ki stoji sredi vasi, tam, kjer se slamnata streha skoraj dotika zemlje, je zapazil nekaj ljudi. Ti ljudje so vpili, mahali z rokami, nemirno se kretali, tako da je bilo od daleč vidno, ko da pleše v nočni temi zbor čarovnikov, ki se prepirajo. Tonetu je precej šinilo v glavo, da se je Komarjevim prigodila nemara kakšna posebna nesreča, zato je podvojil korake. Ko je prišel bliže, je videl, da obupno krdelce le vpije in kriči v streho, h kateri je prislonjena lestva. V treh skokih je bil za hišo. Spoznal je oba stara Komarja, njega in njo, ki sta stala zdolaj pri lestvi, in dva možaka iz sosesčine, ki sta se bila baš spravila po lestvi na streho. In slišal je starega Komarja klicati v streho in staro Komarko javkati. Izpod strehe pa je donel votel odgovor mladega Komarja in pronikav otroški jok je bil slišen od tam in kurje kokodakanje. Tone je slišal, da se je tudi tukaj kakor pri Smoletovih porušilo zidovje in zaprlo izhod prebivalcem. Možaka na strehi sta ga pozvala, naj pride pomagat. V hipu je bil po lestvi pri njih. Vsi trije so jeli trgati streho. Po kratkem naporu so zagledali skozi odprtino brlečo svetiljko na dilah in družino mladega Komarja. Mladi gospodar je stal nepremično, stolpu podoben, držeč se poprečnega trama. Njegove velike in svetle oči, značeče grozo in strah, so se ujele s Tonetovimi. Poleg njega je stala desetletna Micka, hčerka po njegovi prvi ženi, v belem krilcu, razkuštrana in objokana. Videl je Tone, da se je obok nad stopnicami sesul, pogreznil in zaprl pot v vežo onim, ki so spali pod streho, videl je v kotu jato kokoši, ki so nemirno dvigale čopaste glave in po strani gledale na to, kar se godi v njih sicer tako mirnem bivališču, in kar ga je globoko presunilo, zapazil je na tleh podstrešja mlado Komarko ob tramu, z detetom v naročju; le pročelje njenega obraza je bilo videti izpod gostih las, ki so se usipali v naročje in pokrivali malega dojenčka, čigar v plenice zavite nožice so molele izpod take gorke odeje. In dlan materine desnice je pokrivala, kolikor je presegla, in grela pretanki povoj. Kakor bi hoteli greti nedostatno oblečeno telo, ki jim je dalo življenje, in da bi sami sprejeli od njega gorkote, tiščalo se je troje otrok svoje matere: najstarejši je stal za materjo, oklepal z eno roko njen vrat, z drugo si je trl in mel oči, plašno zroč preko materine rame na glavi v strešni odprtini; še en fantek in deklica, oba v samih srajčicah, sta se držala vsak na eni strani matere, rila glavi v njeno obleko in jokala. Materina levica je brezsilno ovijala deklico. Podobne slike usmiljenja in ljubezni Tone še ni videl nikdar.

»Hoj, Komarjevi, zdaj se pa le podvizajte, da vas spravimo na tla, predno se podere svet!« je vpil eden možakov na dile. A drugi, vaški krovec, je pristavil: »Ne bodi hud name, Komar, da smo ti razbrskali streho. Nismo ti preluknjili pokrivala zato, da bi mesec svetil tvojim kuram. Še to pomlad ti ga zopet lepo ogladim, če nas večni Bog ne pokrije s svojo večno streho. Prebudi ženo, da je ne pozobljejo kure! Hoj, Špelka, če si živa, čivkni besedo!«

Pa so začeli spravljati mlade Komarje izpod strehe. Stari Komar, ki nikdar poprej ni maral jemati v naročje vnukov, češ, to je babje delo, pritiskal jih je nocoj gorko in goreče na svoje prsi, predno jih je oddajal ženi. Najstarejšega, ki je prišel poslednji na vrsto, ki ga je smatral in tudi že uvaževal kot prihodnjega gospodarja svoje Komarjevine, je podržal nekoliko časa na svojih prsih in celo toliko se je bil raznežil starček, da je svoji ustni pritisnil na njegovi objokani očesci. Komarjevi so bili že na tleh, a Tone je še sedel na strehi, kakor bi bil pozabil, da tu gori zanj ni več posla. Naslonil je komolec ob streho, glavo v dlan in gledal, kako se razpelože Komarjevi na njivi. Njegov pogled je letel večkrat preko vasi, kjer je plapolal na več krajih ogenj, poleg katerega so se premikale človeške postave. Kaj bi dal, ko bi se mogel zjutraj prebuditi na svoji postelji, bdeč sanjati dalje o svoji sreči, vse drugo pa, kar je doživel in videl to noč, odbacniti kot strašne, a prazne sanje! Ali si opomore še kdaj narod, če je ves prizadet? Iz takih misli ga je zbudila temna postava, ki je prišetala na njivo. V njej je spoznal gabrovškega župnika.

XIII.

Gospod župnik je bil tisti večer zgodaj zaspal. Čudne sanje so mu blodile po glavi. Sanjalo se mu je, da je umrl in šel k sodbi božji. Stal je pred odprtimi nebeškimi vrati ter gledal v raj. Ves zamaknjen v rajske lepote, je hotel že stopiti skozi vrata, da bi užival večno veselje po tolikem trpljenju in bedi, kar zagleda daleč tam v zraku nad neštetimi nebeškimi prebivalci frčečega človeka. Frči tisti človek, kakor bi poigraval z zračnimi valovi, pa se ustavi v zraku in obvisi v sinji višavi; a župnik ga gleda ter se čudi, češ: tu gori imajo uganko zrakoplova že rešeno in dognano. Pa tudi temu se čudi, da dobiva oni v zraku čimdalje bolj znane znake in poteze, po katerih spozna naposled v njem samega svetega Petra. Jedva je prišel do tega spoznanja, pa se spusti sveti Peter iz višav naravnost proti njemu. V gromu in blisku leti, in ko stopi na tla, se potresejo

nebesa od vrha do tal in rajska vrata šklepetajo kakor v silnem viharju. In tako zarohni svetnik na preplašenega župnika: »Kaj iščeš tod ti, ki si barantal za maše!« Župnik je strmel: »Oh, kako hribovski zarobljeno govori . . . Olikanega Slovenca sveti Peter gotovo nikdar ni čital.« In spomnil se je, da sta s soslednjim župnikom tovarišem, ki ima pri svoji cerkvi toliko ustanovljenih maš, da sam vseh ne more opravljati, delala kupčijo za svete maše, tako da jih je prevzel nekaj on, ki nima pri gabrovški cerkvi plačanih maš, ter dobil od tovariša za sveta opravila enkrat talar, ki je postal sosedu preozek, drugikrat sta se pobotala še za nekaj manj imenitnega. Sklonil je bedni župnik glavo in dvignil pogled, proseč milosti. In zelo se je prestrašil: sveti Peter ima silno oduren obraz, na eno oko miži, drugo tako ostro in srepo vpira vanj, kakor bi mu hotel pogledati v vse žepe. Ker na prvo vprašanje ni bilo odgovora, je svetnik v drugo vprašal: »Zakaj paseš svoje ovce v takšni duševni temi?« Tu se je župnik osokolil, povzdignil glavo ter ponižno odgovoril: »Saj stoji pisano: Blagor revnim na duhu . . . « Dalje ni mogel, ker že se je sveti Peter obregnul nanj, rekoč: »Slabo vam razlagajo pisma v vaških zavodih!« Pa je svetnik zaloputnil prav pred župnikovim nosom nebeška vrata s toliko silo, da se je potreslo vse okoli, zahreščalo in zagrmelo. Župnik se je v veliki grozi zbudil in skočil s postelje. Ali vse se še ziblje in giblje okoli njega, v steni nekaj počti, vrata se sama odpro in zunaj nekaj završi, ko da se podira cerkev. Precej je uvidel, da se je prigodil hud potres. Bil je to že drugi sunek, o prvem je sanjal pred rajem.

Ves bled je tekkel iz župnišča. Zapazil je, da se je zgreznila streha z zvonika. Nekaj časa je stal pred cerkvijo in ukrepal, ali bi šel pogledat v hram božji, ali ne. Naposled se je osrčil in vstopil s cerkovnikom, ki mu je svetil. Videl je v cerkvi dosti razdejanega: tuintam se je zganil kakšen svetnik ter se zaobrnil na stran ali naslonil na oltar; sveta brata Ciril in Metod v stranskem oltarju sta se zblížala, kakor bi se hotela združiti, da skupno pomagata slovenskemu narodu v veliki stiski; na nasprotni strani sta se sveta Kozma in Damjan zasukala eden na desno, drugi na levo, ko da hočeta ogledati ves svet in izlečiti vse velike bolezni in nadloge, ki se ga drže; sveti Tomaž se je užaljen obrnil proti svoji blaženi Indiji; le sveti Florjan v velikem oltarju je gledal usmiljeno kakor drugekrati na župnika, ko da hoče reči: Ljubi-moj Janez, za potrese pa jaz nisem, žal, žal! Pa dolgo župnik ni gledal na krdelo svojih lesenih svetnikov. Izprevidel je, da je tukaj vsaka pomoč za sedaj nemogoča

in nepotrebna, in spomnil se je, da nocoj z besedo tolažbe lahko pomaga svojim nesrečnim župljanom. Zapustil je torej svetišče ter se napotil v vas. Na svojem potu je našel do kraja zbegane ljudi, ki so govorili najneumnejše reči o Antikristu, koncu sveta in sodnem dnevu. Nekaterokrat se je spomnil svojih nocojšnjih sanj, kako mu je sveti Peter očital gabrovško duševno temo, in našel je nekaj zmisla v njih. Preveč je s prižnice govoril ljudem o zadnji sodbi, o hudiču in peklju in skoraj nikdar jim ni razlagal bolj bližnjih stvari: kako deluje Bog v svoji prirodi. Pa tudi tega se je spomnil, da mu je sveti Peter očital tiste maše, ki jih je opravil za obleko, in zapeklo ga je, da so materialni pogoji njegovega življenja uravnani tako, da mora vzeti za mašo denar ali pa stvar, ki ima denarno vrednost.

Spominjal pa se je tisti večer tudi neke majhne krivice, ki jo je naredil pred leti enemu svojih župljanov — Komarju — dasi ni bila krivica v pravem pomenu besede. Kdo drug bi bil to že davno pozabil. Pred leti, ko je umrla mlademu Komarju prva žena, zapustivši mu triletno hčerko, je prišel mladi Komar v župnišče prosit, naj se mu za mladoletno hčerko po prejemščini prepusti sedež v oni klopi gabrovške cerkve, ki je v njo hodila njegova pokojna žena. Prejemščina znaša za sedež en goldinar. Dasi je Komar prosil in prosil, župnik mu ni hotel dati klopi po prejemščini, češ, deklica je premlada in ne potrebuje sedeža. Svetoval mu je, naj pride k dražbi, če hoče že na vsak način ono klop za triletnega otroka. Na dražbi je potem Komar res dobil ono klop za deset goldinarjev. Nesel je desetak v župnišče ter ga položil na mizo, rekoč: »Tu imate, gospod župnik! Ampak to vam povem, kaj se meni čudno zdi: meni se čudno zdi to, da je bila moja Micka za en goldinar premlada, za deset jih pa ni.« Od tistega dne se je župnik vselej razjezil nase, kadar se je spomnil Komarkine klopi. Uvidel je, da je Komar povedal pravo besedo, dasi po svoje zarobljeno, da mu je, držeč se stare, od svojih prednikov sprejete navade, storil nekoliko krivice, ker mu klopi ni prepustil za prejemščino. Oni denar, kar ga dobi za klopi, potrebuje za cerkvene potrebe, no on da cerkvi rajši iz svojega, nego pa da bi nalagal kmetom takšna bremena, ki v njih vidijo krivico. Ugriznilo ga je na duši, kadar je videl Komarjeve, in mnogokrat je premišljeval, kako in kdaj poravna ono zadevo.

Nocoj se mu je ponudila prilika. Na svojem potu preko vasi je prišel tudi h Komarjevim. Spoštljivo so ga sprejeli. Z mnogimi vzdihmi so mu na dolgo in široko potožili svojo nesrečo. Dolgo je stal pri njih in tolažil, kolikor je mogel. Ko je zagledal za Komar-

jevimi stati Cijazovčevega Toneta, ga je pozdravil in pohvalil, da ga je najti povsod, kjer treba hitre pomoči. Naposled je položil mlademu Komarju roko na ramo ter mu rekel: »Rad bi ti pomagal, prijatelj, rad bi ti odprl svoje sobe, ali glej me — sam sem brez strehe. Potrpi do jutra, potem pregledamo vas in nadejam se, da pridemo vsi pod streho, četudi ne vsak pod svojo.« Tiho pa je pristavil: »Tistih deset goldinarjev za Mickino klop ti bom nazaj dal . . . saj veš . . . da se poravna star madež«. Ko je bil tako orehčal svojo vest, se je obrnil k Tonetu ter ga povabil s seboj po vasi, ker mu ima nekaj nujnega povedati. Šla sta po stezi na cesto.

Ko sta bila za hišo, je izpregovoril župnik: »Danes ste pa povsod hitro pri rokah. Tako je prav. Vi ste nesli Daničevo hčer izpod strehe?«

»Nesel, gospod župnik,« je odgovoril mladenič. On bi rajši prenašal ponesrečence po strehah in lestvah in jim otimal življenje nego govoril o takšnih stvareh. Župnik je pomolčal in Tonetu je prišlo na misel, da mu bo treba stvar vsekakor nekoliko razjasniti, ker strogi čuvaj gabrovških duš še ne more vedeti, kako se je pripetilo, da je bil s svojo pomočjo tako hitro pri rokah in ga nemara na tihem sumniči, da je sinoči po fantovski navadi oglaril pod Smoletovimi okni.

»Rešili ste morda obema deklicama življenje, in velika sreča je, da ste prišli o pravem času k njima v sobo,« je izpregovoril župnik.

Tonetu je ugajala takšna hvala in odprla se mu je zatvornica mladeniške zgovornosti. Da bi izgledil vsak sum glede tiste pregrešne fantovske nerodnosti — tako je župnik v svojih propovedih bičal ponočno oglarjenje — je s kratkimi besedami razložil, kako se je zgodilo, da je bil za časa največje nevarnosti že pri Smoletovi hiši. Tudi o tolarjih je pravil. Župnik se je posmejal, ko je slišal o Tonetovi vožnji; a precej se je spomnil govoric, ki jih je slišal po vseh krajih vasi, in zmračilo se mu je lice, pa je rekel: »Hvala Bogu, ki je poslal tako vrlega rešitelja; ali povedati vam moram, da je pričini vaš pojav na vozu ljudem grozen strah. Po vsej vasi govore, da se je peljal Antikrist in ne vem kdo še mimo Smoletove gostilne. Vsak ga je videl na svoje oči. Ljudje žive pri nas res v veliki duševni temi. Vsa moja zgovornost je skoraj bob ob steno: nekateri si ne dajo dopovedati, kako neosnovana in prazna je njih vera v podobne prikazni,«

Tone si je grizel ustnice, ker žal mu je bilo, da je prizadel siromakom toliko nepotrebne strahu. Župnik ga je prosil, naj to noč

kolikor mogoče z besedo nasprotuje tej praznovernosti, ker ob ljudski zmoti ne smemo molčati in se ji smežati, ampak preganjati jo treba. Tone je rad obljubil, da stori vse, kar bi ljudstvo pomirilo.

Župnik ga je prijel za roko in mu govoril: »Še nekaj vam moram povedati. Od treh bližnjih župnikov so mi došla sporočila, da imajo tudi oni potres kakor pri nas. In ona dva proti Ljubljani mi javljata hujšega nego oni na štajerski strani.«

Za hip je umolknil, segel po sape in nadaljeval v presledkih: »Bojim se, da nas je zadela v Ljubljani še večja nesreča nego tukaj, da je morda padlo pribežališče naše narodnosti. Če je padla Ljubljana, padli smo vsi. Zato bi rad vedel, kaj je ž njo. Ali so ji prizanesli jezni podzemski viharji, ali so ji ugasnili luč prosvete, katero je poklicana izlivati po vsej slovenski zemlji? Verjemite mi, da to z moje strani ni prazna in puhla radoznalost. Do brzojavnega urada imamo uro daleč in kdo ve, če je ob tem času mogoče dobiti točnih sporočil. Vsi imamo v Ljubljani znance in prijatelje, ljudi, katerih usoda nam je pri srcu. Pri Smoletu imajo tam brata, strica in očeta, ki je moj prijatelj. Zato vas prosijo Smoletovi in tudi jaz vas prosim, da si daste napreči Smoletovega konja in se peljete v Ljubljano po profesorja Daniča. Smole sam ne more, ves zbehan je in treba je gospodarja pri domu, jaz tudi ne morem in moj hlapec je bolan. Če se v Ljubljani trese, misli Danič z vso silo svoje duše na Gabrovec. Morda ne more iz mesta, ljudje so tam med zidovjem še bolj preplašeni nego pri nas, in jedva čaka trenotka, da dobi tolažnega sporočila od nas. Idite torej, kakor sem vam naročil, najpoprej po vasi in povejte ljudem o tisti svoji vožnji; vam bodo prej verjeli nego drugim. Ko se prične daniti, pa zapreziti in hitite in pripeljite nam iz Ljubljane profesorja in pa dobro novico, da iz polnega srca zapojemo zahvalno pesem Bogu; in če že mora biti... ako je božja roka udarila ves narod, prinesite nam žalostno novico, da molimo k Bogu, naj zopet dvigne narod, ki mu služi vekov veke.«

Župnik se je obrnil in si otrnil solzo. Bil je zelo dobrega srca in ves vnet za blagor svoje nesrečne domovine. Ta globoka skrb ob mogoči vsenarodni nesreči je silno ganila mladeniča. In ne samo ganila, vse njegovo dosedanje bitje je prevzela in napolnila ta skrb. Ta nežni čut, klijoč že poprej v njegovem mehkem slovenskem srcu, ga je osvojil sedaj popolnoma, tako da niti besede ni mogel govoriti, ko se je poslavljal.

(Dalje prihodnjič.)

Potresna povest.

Spisal Podlimbarski.

(Dalje.)

IV.

Tone je precej začel izvrševati župnikovo naročilo. Kjer je po vasi slišal govoriti babjeverne ljudi, je pristopil in vnet razglašal resnico. Ali težak posel si je naložil. Nekateri ljudje so bili tako zbegani, da si vere v satana nikakor niso dali vzeti. Še zmerjali in oštevali so Toneta kot nevernika. Posebno trdokrvne so se kazali tisti, ki so mislili, da so na lastne oči videli peklenskega kralja. Niso si dali izlepa dopovedati, da je sedel na vozu in otepaval z rokama Cijazevčev študent. Gručo takih trdokornih mož in fantov, stoječih na cesti pred Smoletovo gostilno, je prepričal o neosnovanosti njih abotne vere s tem, da jim je pokazal in pripeljal s travnika voz, na katerem je hotel prenočiti, ter ga postavil zopet pod domači kozolec. No ljudje, ki še niso pozabili najhujšega strahu, so si neradi dali izbiti visoko nad vse druge vaščane jih dvigajočo misel, da so videli nekaj čudovitega, kar se ne prikaže vsako leto in vsakemu zemljanu. Pa res, kako imenitno bi se jim zdelo in kako prijetno bi jim bilo ob zimskih večerih veličati strah tiste noči in pripovedovati pri Smoletu ali pa doma kite pletočim babam, kako so videli na lastne oči hudirja, ki takrat — hvala Bogu! — še ni imel v žepu pisane pravice do človeškega rodu.

Na njivi za vasjo, jedva sto korakov od Andrejeve kočice, se je razporežila gruča ljudi okrog ognja. Bili so tu večinoma zbrani posli iz vasi in taki, ki doma ničesar niso imeli izgubiti. K njim je stopil tudi Krulčev Peter, ko je zagledal njih ogenj, ker naveličal se je bil že skladanice in rožnega venca in začutil je bil, čepeč na rosni zemlji, kako mu postajajo prsti čimdalje okornejši, da je ves trd od mraza, in kako se celo njegova molitev polagoma ohlaja. Čveljev Marka je bil tej gruči za krčmarja. Dočim je Krulčevega Petra silni pojav prirode tako preplašil, da se ni dosti več zmenil za ta svet, je ostal v Čveljevem Marku čut dobičkarstva neizpremenjen: dajal je svoj kontrebant kuhani briņovec in borovničevvec »na brado«, kolikor je kdo hotel, znamenje, da je imel veliko zaupanje v obstanek človeštva. Poznalo se je, da so ti tako hipoma v cigansko življenje za-

bredli ljudje že dokaj prizadeli steklenicam poslužnega točaja. Sedeli so na deskah in na slami. Nekateri je bil dobro oblečen, drug le za silo, nekaterega je že prevzela dremota, drug je po tibem molil, ta je topo zrl v ogenj, drug je svojo desko pritegnil kolikor mogoče blizu ognja, da bi bolje grel premrle ude.

»Krulec, prijatelj, kaj povešaš glavo, kakor bi bil ploh padel nate. To ti povem, s teboj ne pojdem na oni svet, ker si preveč čemerin in žalosten. En glažek ga boš, da se razvedriš, a?« Tako je Marka silil v Petra, ki si je podpiral glavo ob dlan, ležeč na slami poleg ognja.

»Meni se ne ljubi, pusti me, Marka!« je odgovoril tesar s težkim glasom. »Mera grehov je polna in kazen božja —« Krulec ni odgovoril. V tistem trenutku je med brinjem po rebri doli nekaj tako čudno bobnelo in vršalo, da so vsi oblegalci ognja hipoma in hrumno skočili na noge. Strmeli so v temo, groze buljili oči, ali videli niso ničesar; le bobnenje so slišali, kakor bi kdo v prav kratkih presledkih udarjal na velik boben. Kaj je pa to? To vprašanje je bilo brati na vseh obrazih. Tisti bognasvaruj, ali kaj je bilo tisto, je skočil preko meje, zahreščal, zakadil se v trnje, kjer je rohneče zalajal pes, zatesal se v hosto — in ni glasu ni bilo več od prikazni. Hribi so prespokojno stali nad Gabrovcem kakor poprej, v gori je zaskovikala neka žival tako tožno, kakor bi kdo življenje vil iz nje, in tožno je viselo nebo nad goro, ko da je nataknjeno na njo.

»To je satan!« je vzkliknil Krulčev Peter.

»Antekrist je v hosti. Le pijmo ga še nocoj, saj ne vemo, doklej ga imamo!« je v nemal Čveljev Marka. In ta in oni je plašno pogledal proti hosti, predno je zvrnil glažek.

Na svojem potu je Tone naletel tudi na to krdelo. »Plaz zemlje se je menda odtrgal v gori in se zakadil v hosto,« je dejal, ko so mu bili povedali o groznem pojavu.

»Beži, beži, kakšen plaz! Od kod bi se vzel plaz!« mu je ugovarjal hlapec s Frtice, ki je po svoji velikosti za pol glave nadkriljeval druge. Ta človek je imel mesto suknje omotano žensko krilo čez ramena in prsi. »Svet pod Planjavo ni takšen, da bi se tam trgali plazovi. To ve vsak, kdor ne gleda v bukve. Le meni verjemite, plaz to ni bil, ampak najbrž je vrag nesel Planjavčevega psa v peklo, tistega hudega. Ali niste slišali, kako je zalajal, predno se je vdrl v zemljo?«

»O, prav je storil, če je nesel res tistega,« se je oglasila s pojočim glasom postarna ženska iz krdela. »Mene je na pepelnično

sredo, ko sem šla v Planjavo po slame za kite, tako šavsnil v nogo, da se mi še zdaj pozna, tako me je šavsnil.«

»A, čemu bi nosil pse v peklo!« je zanikaval Tone, uporno obrnjen k hlapcu s Frtice, in smeh izobraženega, marsikaj vedočega človeka mu je bil razlit na obrazu.

»Gospodo bo tam mučil ž njim: brezverce, oderuhe in pisarje.«

»To so neumnosti misliti, da bi bil to vrag ali antikrist.«

»Neumnosti niso. Ni vse neumno, kar se skuha v naši glavi. Poprej je po vasi rogovilil . . .« je menil užaljeni hlapec in se porogljivo nasmehnil, češ, tudi mi nekaj vemo.

»Ni ga bilo na vasi in ne v Planjavi.«

»Kaj boš to trdil, če sem ga pa sam videl na vasi.«

In trdo bi se bila zbesedila Tone in frtiški hlapec, da ni zdajci pristopila k ognju nova oseba, gospodar Planjavec. Planjavec ima nekaj minut nad vasjo svoje precej razsežno posestvo, ki se imenuje Planjava. Peča se zlasti z živinorejo in sadjarstvom. Živi sam zase, kakor bi bil že istinit planinščak, in v vas pride malokdaj. Pri vaščanih velja za modrega moža in umnega gospodarja in z nekako spoštljivostjo gledajo k njemu. Na njem se vidi, da priuči včasih osamelost človeka globokih in stvarnih razsodkov.

»Frtiški, pusti Toneta, naj pove svojo!« je miril Planjavec hlapca s Frtice, ki si ni dal dokazati, da je bil Tone oni, ki se je samotek peljal na vozu. »Tone je bil po svetu in je kaj videl, ti si se tiščal vedno le gabrovških peči, Tone se je učil, ti si kosil in krompir okopaval, torej več ve nego ti.«

»Zdaj lahko vsak tako pravi, ampak kar sem videl, to je kakor pribito in ni ga študenta na svetu, ki bi me mogel prepričati, da bi bilo tako, pa je amen besedi.« Hlapec s Frtice se je lagal, zakaj dokazano je, da ni mogel videti namišljenega antikrista, ker je bil ob drugem potresnem sunku predaleč od Smoletove gostilne; ali imenitno se mu je zdelo veličati sebe za pričo takega groznega dogodka.

»Ali če ti pravim, da sem bil jaz tisti,« razvnel se je Tone. »Glejte, to se je dogodilo vse po naravni poti; tudi nastanek potresa se da lahko razjasniti . . . tu ni nič čudežev. Zemlja se krči, leze proti sredini, takorekoč sama v sebe . . .«

»Kdaj si pa ti to videl? Ti nemara tudi slišiš, kako trava raste?« je vprašal hlapec.

»Da se zemlja krči, seveda nevidno za nas, to so spoznali in dokazali učeni možje. Zato nastanejo včasih pod zemeljsko skorjo

prazni prostori, nad katerimi vise težke grude skal, ki z vso svojo težo silijo v praznino. Tiste podzemeljske grude ali plasti drži včasih kakšna primerno majhna zagozda ali podlaga, da se ne pogreznejo niže v prazne prostore, kadar pa tista podlaga ali zagozda popusti, recimo, da jo moča izpodje in zrahlja, takrat zbobne grude in plasti z neznansko silo v praznine in svet se potrese, kakor se meja ne vdere vsa naenkrat, ampak spelje se navzdol plast, za njo zopet druga, morda manjša, ali pa drči samo še zrahljana prst in pesek v dolino, tako se godi tudi z grudami in plastmi pod zemljo: zdaj se počasi sesedajo, drugikrat hipno zdrče. In glejte, kakor se je zgodilo nocoj v ogromnem z zemeljsko grudo, ki je zakrivila ta hudi potres, tako se je zgodilo v malem z našim vozom. Podložil sem ga z debelim kamenjem in potem sem legel nanj spat. Potres je podlogo zrahljal, na stran pomaknil ali odbil, in tako je zdrdral voz z menoj po vasi, kamor svet visi. Glejte, to se je zgodilo in v tem ni nobenega čudeža; ljudje pa trde: antikrist se je peljal po vasi. Ali ni to neumna babja vera?»

Planjavec je umno poslušal Toneta, opiraje podbradek na palico; odobrovalno mu je pritrjeval. Tudi v krdelu so nekateri verjeli njegovi učenosti, pokoreč se Planjavčevi mirnosti. Drugi so se mu posmehovali. »Ti si izmed krivih prorokov, kakor se bere v svetem evangelju, da bodo nastopili pred sodnjim dnevom,« je prerekla baba z ugrizenjo nogo razlagalca potresov in drugih stvari. »Ti si peti evangelist, ki bo nastopil pred sodnjim dnevom, kakor so nam pravili gospod župnik.«

»Gospod župnik sam ostro obsoja in graja vašo prazno vero. Baš to uro sem govoril ž njim o teh stvareh.«

»Tone ima prav!« je kričal Čevljev Marka. »Svet se počasi krči. Le pogledajte, kako se je Koritnik skrčil grunt, tako da kmalu ne bo imel toliko sveta, kolikor ga potrebuje človek, da sede nanj. In — ali veste, kako je nastal potres? Zemlja gre v se in peklo postaja vedno manjše. To pa jezi peklenškega kralja, ki zato otepava in brca okoli sebe, da bi si napravil več prostora. In od tega brcanja se trese svet. — Kaj boste izvolili, Planjavčev oče, brinovca ali borovničevca?»

»Pa mi daj brinovca lunek, ker me zebe. Ti preklicana reč ti . . . hude čase smo doživeli,« je dejal Planjavec. »Hišo mi je menda pohabilo in si ne upamo noter. Tudi pri nas nočujemo zunaj. No, hvala Bogu, da so nam le udje ostali zdravi, pa si bomo škodo na poslopjih še popravili z božjo pomočjo in če bomo pomagali eden drugemu.«

(Dalje prihodnjič.)

Potresna povest.

Spisal Podlimbarski.

(Dalje.)

»Tri dni bo zdaj tema, pravijo po vasi. Nič ne bo solnca in jutra ne bo, ne opoldneva, ne večera,« je zaropotala baba z ugrizeno nogo.

»In žgancev ne bo, ne soka, ne kaše,« jo je postrašil ironist Marka.

»Kaj menite, Planjavčev oče, ali bo res, ali ne?« je vprašala baba.

»To ni nič. Jaz že čutim, da mi bije jutranja sapa v nos. Dolgo ne bo, in imeli bomo zopet dan. Solnca menda ne bo, ker na Čemšeniški planini vise mokri oblaki.« Jel si je napravljati tobak. »Ampak tega pa še ne veste, kaj se je prigodilo na Kolovraškem?« je vprašal mirno.

»Ničesar še nismo slišali,« so odgovorili iz krdela.

»Kaj ste bili sinoči na Kolovraškem?« je vprašal hlapec s Frtice.

»Bil, bil. Kakšen strah je pa tam — oj!«

»Povejte nam, oče!«

»Le poslušajte! K bratu sem bil šel včeraj popoldne pogledat v kolovraške hribe in nazaj sem se vračal pozno v noči. Ali to pa rečem, da groze sem pa toliko prestal, po nepotrebnem prestal, da nič ne vem, kako sem prišel nazaj v naš graben. Le to vem, da je včasih zavihral gozd okrog mene kakor ob velikem viharju.«

»Saj smo se groze tudi mi naužili — oh!«

»Potres sam bi me ne bil toliko preplašil, ali tisti Urijčkov Matija, ki je cunje pobiral tudi po grabnu in ga vsi poznate, tisti me je tako prestrašil, da se ga bom spominjal vse žive dni, in tudi naši otroci bodo govorili o njem.«

»Pa so pravili popoldne pri krščanskem nauku, da je umrl.«

»Umrli . . . smrt ga je stisnila . . . Bog mu naredi milostivo sodbo! Večkrat se je norčeval: umrjem tedaj rad, kadar bo v raji izpraznjeno mesto cunjarja, kajti drugega ne maram biti gori. Tako se je bil navadil svojega posla. Zdaj pa stoji siromak pred božjim prestolom in Bog sodi, v čem je grešil.«

»Večna luč naj mu sveti! I kaj . . . ali vas je mrtev tako strašil?«

»Mrtev . . . še na parah se je pošalil z nami. On bi bil to noč kmalu od mrtvih vstal.« Iz krdela so se čuli obupni vzkliki k raznim nebeškim mogotcem. Gospodar s Planjave je nadaljeval: »Matija je tolikrat prenočil pri nas v Planjavi in nam delal družčino, pa sem si dejal sinoči, ko sem šel mimo hiše, kjer leži na parah: moraš mu tudi ti zadnjo noč tovarišiti kratek čas. Bilo je že po enajstih, ko sem stopil v tisto hišo. Ljudi je vasovalo tam dosti. Pokropil sem mrliča in pomolil. Ko tako stojim pred mrtvaškim odrom in molim, zabobni pod zemljo in udari ob stene s tako močjo, da je vse skočilo na noge. Mrtvaška leščerba na steni je padla na klop, luč na mizi se je zazibala, okno nad mrličevim vzglavjem se je samo od sebe odprlo in mrlič se je začel gibati pod rjuho, kakor bi se bil že naveličal ležati na hrbtu.«

»O prežalostna mamka božja, prosi za nas zdaj in na zadnjo uro!« je zahrumela baba z ugrizeno nogo in vprav blazna je stekla po vasi razglašat to novo znamenje sodnjega dneva.

»O Jezus Nazarenski!« je viknil berač Devs, ki je bil tudi v krdelu, in zašepal je za babo. Za njim jo je udaril Krulčev Peter.

»Ali je vstal?« je vprašal nekdo iz krdela.

»Kako bi vstal? Le postrašil nas je Urijčkov Matija. Nihče še ni vstal od mrtvih nego Kristus in tisti, ki jih je on zbudil. Tega vam ne morem dopovedati, kako smo koprneli ob tem pogledu, kakšen vik in krik je nastal po izbi. Vse se je rilo k durim, tako da jih tisti, ki so bili prvi, nikakor niso mogli odpreti, kar je še bolj pomnožilo zmešnjavo. Jaz sem bil še tako pri zavesti, da sem skočil k oknu za durmi in jih odprl; ali tako so se zagnali prestrašeni ljudje za menoj, da sem se s težavo skobacal skozi okno na trato. In bežal sem, kolikor so dale noge, drugi pa za menoj. Kar se tiče mrliča, je bil ves ta strah prazen: Urijčkov Matija je mrtev in prej ne vstane nego na sodnji dan; le potres ga je toliko zasukal, da se je obrnil na stran. In tako leži morda še zdaj in čaka prsti. Ali strah nam je naredil velik.«

V krdelu so izpregovorili o tem čudnem dogodku. Da je prinesel isto novico kakšen mlečnozobnik ali človek, ki še ni utrdil svojega ugleda pri vaščanih, pa bi jo bili razteptali na široko in vsak po svoje, ali to, kar je povedal možak, so vsi verjeli in nihče se ni drznil razvijati drugačne ali nasprotujoče misli. Polegli so zopet mirno na svoja ležišča ter vpirali poglede na gospodarja s Planjave.

Planjavec se je sklonil k ognju po utrinek. »Hudika . . . po vasi bo nemara tudi dosti škode«, je dejal, z gorečim utrinkom lahko se dotikaje duhana in obrnjen k Tonetu.

»Oče, vse narobe je v vasi in kvara bo menda mnogo«, je odgovoril mladenič, zadovoljen, da more izpregovoriti z razsodnim človekom.

»Da bi le tresenje pojenjalo in bi nam pomladanska setev lepo vstala in bi nam Bog dal obilo letino, pa bo še vse dobro. Hiše bomo že popravili, saj les rad raste v naših gorah in kamen in pesek tudi«, je menil ravnodušno gospodar in bacnil utrinek nazaj v ogenj. Začel se je ozirati po njivah, kakor bi hotel razbrati, kaj je tam posejanega. Ker pa iz svita ni mogel videti, je stopil nazaj v temo in od tam se je oziral po rebri in po hosti, kakor bi iskal nečesa in bi hotel zapustiti družbo.

»Planjavčev oče«, je zaklical zdajci za njim Frtiški, »ali imate svojega hudega psa še na verigi?«

»Psa še imam, hiše pa menda nimam, hiše«, je odgovoril Planjavec. »Še otrok ne vem kam spraviti. Kad, dobro novo kad z močnimi, železnimi obroči sem bil privalil izpod napušča, da posteljejo vanjo otrokom, pa hudik vedi, kako to, da mi je na vrtu ušla iz rok in zbobnela v dolino. Gori-le med brinjem bo nekje, če se ni zavalila noter doli v ono hosto.«

»Aha, sedaj pa vemo, kaj je poprej tako vršalo in hrumelo po rebri doli«, je vzkipek Tone. »Viž, Frtiški, kako modra glava si ti! Glej, kakšni so tvoji antikristi! Planjavčev oče, vaša kad je v hosti, tu-le bo skraja v češminju. Pomogel bi vam je iskati, ker je potrebujete, pa ne utegnem. Pojdi ti, Frtiški, in pomagaj očetu iskati! Kako si trepetal pred tisto kadjo, siromak!«

»Noč ima svojo moč in po noči se vse narobe vidi. Zjutraj, ko se dan zazna, bomo sodili že marsikaj drugače in tudi naše hiše se nam ne bodo zdele tako razdrte,« je govoril Planjavec v temi.

Hlapec s Frtice se je jel nekoliko sramovati svoje strahopetnosti. Vstal je in se pridružil Planjavcu, dasi nerad. Oprezno je stopical za gospodarjem ter globoko premišljeval. Ukrenila je njegova glava, da kad bo morda res kad, pa kako lahko se v njo skriva cela pošast. Malodušnost ga tudi tedaj ni zapustila, ko je valil s Planjavcem posodo v reber: skrbno se je oziral na kad in na brinove grme, ali se ne dvigne od tu ali tam kakšna prikazen, prežeča na njegovo kristjansko dušo.

Ostala družba pa v antikrista ni več verovala.

Tone je šel dalje po vasi, vršeč župnikovo naročilo.

XV.

Krulčev Peter je bežal domov. Povest ob Urijčkovem Matiji mu je zadala takšen strah, da ni vedel, ali je živ ali mrtev. Taka groza ga je obhajala, da ni hotel iti v svojo sobo. Potrkal je na Andrejeve duri. Nerad mu je šel stric Andrej odpirat. Šklepetaje z zobmi je stopil tesar k prijatelju.

»Ali si dobro zaprl vrata za seboj?« je vprašal stric Andrej, ko je bil zopet legel v postelj. Peter si je z dlanjo obrisal mrzlični pot z obraza in prikimal.

»Le bi pogledal, Peter, v svoj konec . . . Glej ga! Po kaj si prišel sem? Le meni verjemi: tat nikdar ne miruje.«

»Oh, kaj mi more vzeti! Orodje imam pri Porenetu, drugih stvari pa ne najde pri meni.«

»Ker vse zapiješ,« je pokaral Andrej.

»Gol sem se rodil, gol pojdem s tega sveta! Naj se zgodi sveta božja volja! Oh Andrej, mrličiči vstajajo iz groba!«

»Ti si se ga menda zopet nalezel. Kje vstajajo mrličiči iz groba?«

»Urijčkov Matija je vstal.«

»A — saj še pokopan ni. Čemu tvežeš take neumnosti! Ampak v svoj konec idi! Tat ti lahko vzame kožuh. Pri Koritniku so lansko leto pokradli vso obleko, naj je bila kaj vredna ali nič. Le posluhni me in poglej, če je vse zaprto in pa če si dobro zapahnil za seboj! Ti rad pozabiš.«

»Oj Andrej, ne bodi tako nezgubečen! Ne boj se tako za svoje zaklade, v večnost jih ne poneseš s seboj!«

»Kaj brbljaš vedno o zakladih, ki jih nimam! Kolikokrat sem ti že rekel: naredi nov zapah iz hraščine, bukov ni za nič; ti pa vselej pozabiš.«

»Pusti črvom in moljem, kar je minljivo, in obljubiva se v samoto pokoro delat, zakaj prišla je velika žetev in angeli poneso v božje shrambe dobro pšenico.«

»Pozebla je pšenica to zimo. Kako bodo ljudje plačevali obresti!« je vzdihnil Andrej, ki ni dosti pazil na tesarjeve opomine.

»Prijatelj, vsa znamenja na nebu in na zemlji kažejo, da se nam bliža nebeško kraljestvo. In glej, nobena zapirka ne bo držala bogastva in odvzete ti bodo vse minljive stvari, naj tudi ležiš na njih.«

»Na čem ležim, avša neumna! Vsak praznik se ves dan potepaš po vasi, zvečer pa tučaj rogoviliš. Bolan sem, pa me tako žališ.«

»Naj bom neumen, če sem. Tisti hudo učeni ljudje, ki nam pošiljajo novine in bukve, ne bodo deležni nebeškega zveličanja.

Priprosti, ponižni ljudje pridejo tja, kjer vsak dobi plačilo. Ampak, Andrejka, ti ne veš, kaj se godi po vasi. Ljudje molijo in jokajo v dva cepa, hiše škripajo, dimniki se gugajo, mrtvi vstajajo in z našega zvonika je padla streha na tla.«

»Stara je bila tista streha. Moj rajni oče so pravili . . .«

»In čudeži se gode po vasi, kakršnih ne pomni živ človek.«

»Kakšni čudeži?« je vprašal malomarno Andrej in zazeval.

»Tolarji so padali včeraj na zemljo.«

»Kje?« je vprašal stric, zabrnil glavo k tesarju in razširil oči.

»Pod Cijazovčevim kozolcem. Oh, to so znamenja!«

»Tolarji praviš? . . . Kakšni tolarji?« je zakipel hipno Andrej z velikim zanimanjem za ta čudež.

»Pogoldinarski, okrogli . . . na videz pošteni, cesarskega kova.«

»Na zemljo so padali? Iz Cijazovčevega kozolca?« Postelj je zaškripala in krčevito se je dvignil bolnik, kakor bi se bila sprožila neka tajna sila v njem.

»Ali so padli iz kozolca, ali iz neba, ali jih je vrag iz zemlje vrgel ven, tega ne ve živa duša. Najbrž jih je metal izkušnjavec.«

Stric je te besede v živo poslušal. Obrnil se je na postelji in podprl težko glavo v roko. Grozne misli so ga burile. Noge je premetaval pod odejo, kakor bi ga pikale vanje strupene živali. »Poprej si rekel, da so padali, zdaj pa praviš, da so padli. Enkrat praviš, da jih je vrag vrgel, potlej pa, da jih je metal. Ali jih je bilo več in večkrat?« je vprašal po kratkem premolku.

»Eden za drugim so padali, če niso prišli iz zemlje. Tvoj brat Jože je našel enega zjutraj, enega pa opoldne na trati pod znamenjem.«

»Poprej si rekel, da pod kozolcem!« se je vzburl bolnik ter ostro vprl oči v Petra.

»A kaj vem, kje je bilo! Prišel sem prepozno h kozolcu in sam nisem videl, kje so padli in odkod. Tolarja sem pa oba videl v Cijazovčevih rokah. Kakor sem kupil, tako ti prodam.«

»Dva torej!« je zastokal stric Andrej. Zgreznil se je vznak v posteljo in sklenil roki. Zelenkasta bledost se je razlila po njegovem velem obrazu, iz katerega se je svetilo dvoje sivkastih, globoko vdratih oči. Nekaj časa je otrpel ležal, strmeč v zakajeni strop. Ko se je osvestil, je zopet dvignil suho postavo, naslonil se na komolec in milo je zaječal: »Oh, Krul — Krul — Krulčev Peter . . . idi gori . . .« Tu se je premislil in s posiljenim kašljem si je prestrigel besedo. Zopet je ležal liki mrtvo telo in hropel. Visoko so se mu dvigale prsi, ker huda ura je razsajala v njih. (Dalje prihodnjič.)

Potresna povest.

Spisal Podlimbarski.

(Dalje.)

o je strašno, Peter! Ali si nisi morda sam izmislil, ali si pa napak slišal?»

»Kaj si bom izmišljeval? Vsa vas je govorila o tem. Opoldne je Cijazovčev Tone zlezel v kozolec.«

»Kakšnega gruma je iskal tam?» je zavpil bolnik z ozlobljenim glasom in divje zroč v tesarja.

»Denarja je iskal. Lakomnost ga je zvalila. Pogledal je za streho . . .«

»Za streho?» je siknil bolnik in k steni se je primeknil, da bi bil dalje od tega hudobnega Krulčevega Petra.

»Za streho je gledal, tja noter za križ, pa razen podgan ni dobil ničesar.«

Andrej je globoko segel po sape in stisnil ozke skopuške ustnice. Nekakšna svetloba je za hip šinila po njegovem ozkem obrazu, kakor bi se bil odvrnil sovražnik, ki mu je pretil zasaditi nož naravnost v srce, kakor bi mu bilo odleglo gorje, ki mu je morilo dušo. Precej pa je nabral lice v skrbne gube, megla je legla na njegovo oko in skoraj mirno je dejal: »I kako, da si zlomek upa lesti na tak praznik v kozolec! Ali ne ve, da se ob Veliki noči, Nebohoda dan in Šmarne dni ne sme lesti na drevje, ne v kozolec in ne na streho? Če ni kače tam, so pa druge nevarnosti. Študiran je, vsega pa le ne ve in ne premisli.«

»Vrag je premotil fanta z denarjem; to je največja izkušnja. Dopoldne je našel tolar.«

»On tudi?»

»Tudi, tudi. Zato je pa zvečer tako moško sedel pri Smoletu za mizo.«

»Tri torej! Bog ve, koliko so jih pa utajili. Poznam jaz ljudi in njih požrešnost in lakomnost. In vse bodo zapili. To je žlahta! Tako je govoril stric kakor sam zase. Polastil se ga je zopet grozen nemir. Solze so mu stopile v oči. Temni oblaki so se mu pepepljavali po obrazu in dajali gubam še odurnejši izraz. Obračal se je na desno in levo, polagal roko na znojno čelo, z nogama je vlekel

odejo s sebe, z rokama jo pritegal; naposled je urno sedel, kakor bi ga bilo hipoma dvignilo v postelji.

»Peter, prijatelj!« je zaklical milo in s slabim glasom. Tesar je brzo dvignil glavo, ker nekaj posebnega je pričakoval po takem nenavadnem nazivu.

»Peter . . . midva sva bila vedno prijatelja . . .«

»Bila, Andrejka, bila,« je pritrdil tesar. »Le na pustno nedeljo zvečer sem ti pa zameril, ko si me tako ozmerjal in mi očital, da vse zapijem, in si me tako trdo poterjal za najemnino.«

»Odpusti, Peter, in pozabi! Takrat si bil reš malo siten. Pijan si bil prišel iz Blagovice. Tam se vselej napiješ.«

»Kako bom pijan! Štiri svinjske lonce sem nesel iz Blagovice, dva za Cijazovko, dva pa za Smolevo in vse štiri sem cele prinesel v Gabrovec. Pa bom pijan? Oh, pustiva minljive reči, prijatelj!«

»Takrat sem se res bal, da ti kdo ukrade denar, ki ti ga je odšteli Martan za delo. Dobro sem ti hotel. Jaz sem bil vedno v skrbeh zavoľjo tebe in rad sem te imel. Ko si pred tremi leti ležal bolan, ker je bruno padlo nate, ko si pri Cijazovcu pod prepahnil . . . ali ti nisem postregel takrat?«

»Pusti, Andrejka, kar je bilo! Dobrote so zapisane pri Bogu. Ali nocoj sem bil pa malo jezen nate. Bog tako tepe svet, ti pa vem, da nisi izmolil očenaša nad navadno mero.«

»Oh, molil sem, prijatelj moj, molil. Za verne duše v vicah sem molil in za sovražnike,« je odgovoril ravnodušno Andrej; rahlo je položil glavo nazaj na blazino, nepremično zroč v strop, kakor bi imel misli, ki še niso dospele do odločne namere. »Ves večer sem molil . . . in premišljeval sem . . . in domov sem te želel, ljubi moj!«

»In ven sem te klical kakor kokla pišče, ti pa nisi prišel,« je rahlo pokaral tesar. — »Ali slišiš, kako to zopet vrši na nebesih in v zemlji? Usmiljeni Kristus nam prizanesi! To je glas trobente božjega sodnika. Oh, to so tista znamenja!«

Prijatelja sta se pokrižala in Andrej je zlezal s postelje ves tresoč se. »Grozovita noč je nocoj in res je najbolje pod milim nebom,« je govoril prijatelju. »To te prosim, Peter, da mi stražiš kočo, jaz moram precej k Cijazovcu.«

»Kaj boš po noči hodil, saj še po dnevi ne greš!« je ošteval tesar.

»Brat je le brat. Svojega sina je poslal k meni, in jaz bi tudi rad pogledal, kako se mu godi in če ne trpi škode. Le posluhni me in straži! Obresti ti odpustim za pol leta za tisto, kar si mi dolžan.«

Peter ni dosti maral za tako velikodušnost, ker je bil prepričan, da se več ne bodo plačevale obresti na tem svetu. »Sam ne moreš iti, ko si bolan,« je dejal tankočutno, da bi pokazal, da ga je ganila Andrejeva bratoljubnost.

»Dobro se oblečem in sam pojdem z božjo pomočjo in oprt na palico.«

»Jaz bi šel s teboj, da ti pomagam, če te posilijo slabosti. Vkup sva živela toliko let, pa še skupaj stopiva pred večnega sodnika.«

»Ne, Peter, sam pojdem. Ti idi v svoj konec po kožuh in če si moj prijatelj, pazi na dom, dokler nazaj ne pridem. Hodi pred kočjo gori in doli in tudi okrog voglov poglej včas! Ne zaspi nikar! Le kar idi, tukaj bom zaprl!«

Ko je Andrej tako odslovil svojega prijatelja, je segel v slamo pod vzglavje, izvlekel od tam zamazano knjižico, zavito v višnjevo ruto, pogledal plaho na okna, potem v knjižico, ali niso odletele kako iz nje njemu dobro znane številke; potem je odklenil težko skrinjo, ki je stala poleg postelje, in globoko pod obleko je vtaknil vanjo knjižico. Skrbno je pretipal vse stvari, spravljene v skrinji, in ko se mu je zdelo vse v redu, je zopet zaklenil. Tudi ni pozabil poskusiti, če so okna še dobro zataknjena. Potem je oblekel sivo suknjo, nadel polhovko na glavo in potipal v žep, če ima vse ključe. Še enkrat je pomikastil krov od skrinje in ko se nič ni podal, je vzel palico. Stopil je v vežo in zaprl duri; trikrat je povrtal s ključem. Pred kočjo ga je že čakal Peter. Ko ga je še enkrat poučil, kako naj straži dom, je stopil na izgajeno stezo, ki je vedla k Cijazovcu.

In počasno se je premikala med ozelenelimi njivami upognjena Andrejeva postava. Peter je bistro gledal za sključenim, mračnim prijateljem, pletočim se v črni noči po polju. Ko je ta zaprl za seboj lesa Koritnikove vrzeli in izginil v temi, je tesar nevoljno zmajal z glavo ter rekel sam sebi: »Kam gre skopuh drugam nego pod kozolec iskat vražjega denarja, če se ga je kaj nakapalo po noči! Pregrešni mamon ga je izvabil. Bog bodi milostiv njegovi duši!«

XVI.

Ko je Cijazovec, po opravkih grede okoli hiše, zagledal zopet svoj voziček pod kozolcem, se ga je obveselil kakor mati novorojenega deteta. Šel je oprezno bliže in bliže in ko je stal poleg vozička in je videl, da je narejena in uležana na njem kaj pripravna

postelja od sena, je rekel: »Viž ga, tudi hudir rad po mehkem iztegne svoja kosmata bedra. Še moj koc si je prinesel iz hleva. Navajen je peklenke gorkote, pa ga je zeblo na zemlji.« In ko je otipal v senu tolar, začudil se je čudom in strahom ter govoril: »Čisto brez srca pa tudi ni hudir: tolar mi je pustil na vozu za nagrado. Tu leži pa še eden in tukaj še eden! Gotovo se je kam daleč peljal, da je imel toliko denarja s seboj, morda na Dunaj po tistega ministra, ki jemlje naše sinove k vojakom in jih pošilja daleč po svetu, kjer pogube dušo in telo, če ne pa onega, ki nam naklada davke in zatira našo slovenščino. Pa tolarji naj le čakajo do jutra; sedaj se jih ne dotaknem. Če bodo zjutraj celi, onda jih vzamem v božjem imenu, dam po Devsovem nasvetu gospodu župniku vse, kar jih je tukaj in doma, vse jim ponesem; naj se berejo svete maše za rajne starše in pa za tiste duše, ki so naše priprošnje potrebne, pa za cerkvene potrebe naj se obrnejo.«

Po tem bogoljubnem samogovoru se je hotel vrniti nazaj za hišo, pa zdajci je zapazil, da gre nekdo po trati proti kozolcu. V došlecu je spoznal sina Toneta. Cijazovca je veselje zaradi najdenega voza do kraja razmehčalo: nobene jeze ni čutil več do sina. Ogovoril ga je mehko, kakor bi ne bilo nikdar nasprotja med njima. Ko je Tone videl očetovo dobro voljo, je začel preganjati njegovo zmoto glede antikrista in hudirja in vse mu je odkrito povedal, kako se je zgodilo z vozičkom, in tudi mu je natanko razložil svojo teorijo o potresih.

»I povej mi, Tone, kaj je pa s tolarji?« je vprašal Cijazovec, ko se je nekoliko potolažil glede potresa in antikrista.

»Ta stvar še ni popolnoma jasna. Najbrž je kdo ukraden denar skril v našem kozolcu in jaz sem včeraj opoldne prepovršno pogledal za križ. Menda se je zemlja že včeraj kolikor toliko tresla, le mi nismo čutili lahnega gibanja, ki je bilo že toliko močno, da je stresalo tolarje izza križa. Ta skrivnost se še danes popolnoma zjasni, le meni verjemite. Tudi v tem ni nikakršnega čudeža. Ko se zdani, nam pride marsikaj v drugačno luč. Kakor so se tolarji usuli s kozolca, tako se sipljejo podzemeljske plasti, če izgube ravnotežje.«

To teorijo o potresih je čital Tone v knjigah in silno mu je ugajala; čimdalje bolj se je vglabljal vanjo.

»Torej meniš, da je denar dober?« je tiho vprašal Cijazovec.

»Denar je dober, le ukraden je po mojih mislih. Na vozu je gotovo še več tolarjev, ki so padli s kozolca. Sicer se bo pa o tem danes še več govorilo po vasi, nego se je včeraj.«

»Kaj pa naj počnemo z denarjem?« je vprašal Cijazovec še bolj tiho.

»Razglasimo, da se je našlo toliko in toliko. Tat se ne oglasi, tisti pa, komur je bil ukraden.«

»Ko bi se pa tudi ukradenec ne oglašil? Morda je že umrl,« je dejal skrbni gospodar. In dvignil je pogled k oblakom, ker sveti raj je zaželela njegova duša onemu nepoznanemu bitju.

»Onda je menda denar naš, ki smo ga našli. — Oče, jaz moram zdaj kmalu zapreči Smoletovo kobilico in se peljati v Ljubljano po profesorja. Ko se vrnem, pride vse na dan . . . še danes.«

»Smole te je že iskal pri nas,« je dejal Cijazovec in oba sta šla na zelnik za hišo. Spotoma se je Cijazovec s prsti počesal po tilniku, ker mu je postalo žal, da je malo poprej ves oni denar obljubil za maše in za cerkvene potrebe, kajti naš možanec je zelo tesnosrčen glede onega blaga, za katerim se peha kristjan in nekristjan. In sklenil je, da pride kmalu preiskat posteljo na vozu, da ga kdo drug ne prehit. Ukrenil je tudi, da se ona bogoljubna obljuba ni nanašala na vse tolarje, ampak samo na tista dva, ki ju je otipal na vozu, in na ona dva v omarici, ker tolarjev, ki zanje še vedel ni, ni mogel obljubiti. In sploh — kako je mogel obetati one štiri, ko niti vedel ni, ali so njegovi ali ne? Če ostane denar njemu, že da, kar je prav, tako je bila pa obljuba prenačljena, torej neveljavna. — Stvar se je zasukala precej tako, da ogretemu Cijazovcu ni bilo treba ukrepati, kam obrne ono blagodat.

Nista se oče in sin še dobro ogrela kraj ognja na zelniku, ko je prihitela izza hiše Lenka vsa zasopla. »Oče,« je klicala, »oh, pogledjte h kozolcu . . . pripeljal se je nazaj!«

»Kdo?«

»Antekrist . . . Voziček ima zopet pod kozolcem.«

»Beži, baba neumna!« se je razjezil Tone. »Voziček sem jaz pripeljal. Antikrista nikoli ni bilo in ga tudi sedaj ni.«

»I kdo pa leze v naš kozolec?«

»V kozolec leze kdo?« sta vprašala obenem oče in sin ter se spogledala.

»Viž ga, satana, še kozolec nam bo odnesel v pekel,« se je razjezil gospodar. Pa precej je umolknil.

»Tega antikrista bi jaz rad poznal!« je kliknil Tone in v razmahu se je zagnal okoli hiše proti kozolcu.

Cijazovec je stal poleg ognja ves bled in prepadel. Zopet se mu je vtesala v dušo težka misel, da tisti denar le ni pošten in da

mu je menda Bog poslal peklenško pošast zopet na vrat, da ga kaznuje, ker je tako hitro snedel bogoljubno obljubo.

Ko je pritekel Tone na sprednjo stran hiše, je zapazil, da se pomika neka temna postava po kozolčevih prečnicah navzdol. Pospesil je korake, da ne bi mu ušel ponočni gost. Skokoma jo je ubral po trati in baš je bil pri znamenju, ko telebne ona prikazen s kozolca na tla. Slišal je težak rohneč in grgrajoč glas, kakor bi težko umiral človek na trati. Trdo bi bil prijel ponočnega gosta, ki pride morda po krivičen denar, da ni slišal iz temne mase, vijoče se pred njim, tako žalobnega stokanja.

»Če si kristjan, povej, kdo si in kaj iščeš tod?« je vprašal Tone skoraj grmeče, in oni na tleh je s pojemajočim glasom odgovoril: »Bog in vsi svetniki mi pomagajte! — Jaz sem, Tone.«

Neprijeten čut je izpreletel mladeniča po vsem životu, ker po glasu je spoznal svojega strica Andreja. Postalo mu je jasno, da se je tu zarad pogubnega mamona ponesrečil stric. Da leži pred njim kakšen tujec, ne bi bil mislil morda na hitro pomoč, zahteval bi bil brez posebnega sočutja od trpečega človeka točnega odgovora na svoje vprašanje. Tako ga je osvojilo ono nelepo in mračno čuvstvo, ki ob pojavu nizke pohlepnosti hipoma pade v idealno mladeniško dušo. No, stricu Andreju je trebalo brze pomoči. »Oče, pomagajte!« je zaklical proti hiši, kjer so izza ogla gledali Cijazovčevi nanj, na srčnega korenjaka. Gospodarja se je polastila hrabrost in polahkoma je tekel sinu na pomoč.

(Dalje prihodnjič.)

Ostal je kras . . .

In zdaj mi tuj je tvoj obraz,
kot zdel sem tuj se tebi jaz.

Pogleda tvojega čarobna sila
vso prejšnjo moč za me je izgubila.

Medenih ust ne bo smehljal
pričaral dni, ne ur nazaj.

Krasan si še moj cvet, a suh,
ostal je kras, izginil duh! . . .

Lojz.

Potresna povest.

Spisal Podlimbarski.

(Dalje.)

ako se je začudil Cijazovec, ko je spoznal svojega brata, ležečega na tleh. Sklonil se je k njemu in lahno mu je položil roko na glavo in venomer je miločutno ponavljal: »O Andreja, Andreja! Ti siromak, ti! Ali si se kaj pobil, ali te kje boli, ali čutiš kaj bolečine?«

»Oh, čutim, čutim. Noga mi je odpovedala, zvil sem jo ali pa zlomil . . . Vstati ne morem . . . oh! oh!« Tako je tožil stric Andrej.

»Če je noga zlomljena, pošljemo po padarja Boltesa, on jo dene v dilice in vse bo še dobro. Pa kaj te je pripeljalo k nam v tej strašni noči? Povej mi, brate, povej! Ti bore siromak ti!« je govoril kolikor mogoče rahlo Cijazovec, po pravlja je bratu razpeto suknjo.

»Oh, Jože, res sem bore siromak. Ob vse sem prišel to noč, vse je izgubljeno,« je javkal stric ter se solzil. »Tistih petsto goldinarjev, ki mi jih je lansko jesen v srebru vrnil Martan, ko so Koritniku prodali grunt, tebi . . . tvojemu sinu Tonetu sem jih hotel zapustiti, kadar umrjem . . . pa glej — vse je proč! Tujemu človeku posoditi jih nisem hotel, saj veš, da posodi in vrni ne ostaneta dolgo prijatelja. Skril sem jih lansko jesen, potem ko so Koritniku ukradli, kar mu je še ostalo, v tvoj kozolec, ker jih zavoljo bolezni nisem mogel nesti v ljubljansko hranilnico. Dejal sem: s pomladjo pride zdravje in potlej jih poneseš v Ljubljano. No, poglej moje gorje . . . tat mi jih je odnesel in ukradel. Naj mu leže še po smrti na njegovi tatinski duši! Zdaj sem pa siromak, da ni večjega na svetu.« Debele solze so polile strica.

»Potolažite se, ljubi naš stric!« se je oglasil Tone. »Vaš denar ni ukraden, ampak spravljen je dobro. Potres ga je stresel s kozolca in jaz sem našel poln mačji meh in ga skril. Bog, ki je napeljal vaše dobro srce na to blago misel, da ste namenili tolarje meni, naredil je tako, da sem jih jaz našel. Naj se zgodi vaša in njegova volja!« Dobro je poznal strica in vedel je, kakšen učinek napravi nanj ta namek.

»Ali si jih res našel, ljubi moj Tone?« se je razveselil starec. »Ali si jih dobro shranil? Oj, prinesi mi jih, da jih poštejeva, če so

vsi, in da greva iskat, če se je kateri izgubil. Prinesi mi jih, oh, saj vidiš, kako zelo sem nesrečen. Ne bo ti žal, če me posluhneš. Vseh petsto dobiš po moji smrti.«

»Bog vam daj še dolgo živeti, stric! Ampak to vas prosim, posodite mi jih štiristo, zelo jih potrebujem, da založim pri pošti. Pošteno vam jih povrnem in obresti vam bom dajal po šest od sto.«

»Po sedem boš dal, Tone. Zavoljo potresa se denar podraži. In pa tisti goldinar, ki si ga sinoči lahkomišelnostno zapil, mi tudi povrneš.«

Tone je bežal na osek po skriti zaklad. V tem sta prišli tudi Cijazovka in Lenka h kozolcu. Gospodar je pritegnil voziček in nanj so spravili Andreja. Tipaje okoli sebe, je začutil tolarje v postelji. S tresočo roko jih je pobiral in spravljaval v žep. Ko je prinesel Tone mačji meh, razjasnilo se je lice stricu in minilo ga je težko, nemirno sopenje. Kakor mati svojega ljubega dojenčka, tako slastno je stiskal k sebi svoj zaklad in nič več ni zdihoval.

In po ovinkih sta peljala Cijazovec in sin Andreja okoli vasi v njegovo kočjo. Obema je bilo tesno pri srcu in nerodno se jima je zdelo, da je stric tako nezgubečen, zato nista hotela ž njim naravnost po vasi; bala sta se vsestranskega izpraševanja in tudi roganja, ker neugodna ljudska obsodba zadene onega, ki je vdan skoposti in nezgubečnosti. V kočji sta ga položila na posteljo in izročila Krulčevemu Petru. Tudi ta dobri, babjeverni človek se je nekako mehanski, brez srca kretal okoli svojega prijatelja, ko je zvedel, kje se je ponesrečil.

Cijazovec se je pomudil pri bratu, kateremu so odjenjale muke, ko je preštel tolarje. Padarja Boltesa in dilic ni bilo treba. Tone je hitel k Smoletovim.

Na Smoletovem vrtu je našel Smoletovko in obe deklici. Polonica je pomagala materi, ki je pristavljala lonce za kuho k ognju. Ženske so se ga obveselile in Smoletovka je šla precej naročat možu, naj zapreže. Rezika ga je že težko pričakovala, sedeč s podveznjeno nogo na posteljni odeji in z rokami na kolenih.

»Rezika, zdaj sem pripravljen peljati se v Ljubljano, kakor mi je naročal gospod župnik. Potresna sila pojema in ta dolga noč se nagiba koncu,« je dejal mladenič, sočutno zroč na deklico.

»Idi, Tone, išči jih doma, če nimajo več doma, išči jih po mestu, v cerkvi, gostilni, v kavarni jih išči in pripelji jih sem!« je prosila deklica z glasom, ki mu je globoko segel v srce. »Ti si me rešil velike nevarnosti, ti si bil moj angel varuh . . . pripelji mi še

očeta zdravega! In če v Ljubljani ni tako, povej jim, kako je pri nas. Reci jim, da sem mimo te male praske na licu, ki me pa nič več ne boli, zdrava in da jih željno pričakujem. Kaj si bodo mislili o meni, da jih sama ne grem iskat, če so v nesreči in skrbeh! Povej jim vso resnico: da sem srečno prestala potres, pa da me je prestani strah toliko prevzel in oslabil, da nikakor še nisem za dolgo pot.«

»Trdno sem prepričan, da bom v petih urah v Ljubljani in nazaj. Nadejam se, Rezika, da nas čakajo še veseli dnevi.« Tako je Tone tolažil skrbno dekle.

Prijela ga je za roko kakor v zahvalo za izkazano požrtvovalnost in uteho. Sklonil se je k njej in trepetajoč jo je tiho vprašal: »Duša . . . sinoči si mi rekla na oknu, da mi imaš povedati nekaj. Ali smem vedeti tisto, predno grem v Ljubljano . . .?«

»Ti me še vprašuješ? Oh, da ti moram ob tej uri to praviti! In moj oče, moj oče . . .« Zakrila si je obraz z rokama. Po kratkem premolku je nadaljevala: »O tebi, Tone, sem vedno toliko mislila: če sem čitala v knjigi o dobrih, poštenih ljudeh, sem tebe imela v misli; če sem molila, govoril mi je mojega srca glas o tebi; če sem se učila, si mi uhajal v mojo učenost, kakor bi bilo moje srce od davna slutilo v tebi pomočnika in rešitelja. Včeraj sem ves dan premišljevala: jutri mu vse, vse povem. In pripravljala sem se in bala sem se izpregovoriti. Oh, sinoči nisem vedela, da ti to tako lahko odkrijem . . . Ali še ne veš vsega? Ali ti še ni jasno vse ono, kar mi je ležalo sladko in težko obenem na duši? Ali ne slišiš mojega srca glas?« Vse se je razvezalo v njej: čuvstvo in jezik, in zvenel je njen srebrni glas kakor struna nebeškega pevca. Položila je roko okoli njegovega vratu, pritegnila ga je bliže k sebi, zazrl se je v solzo njenega očesa in vse je vedel.

»Mati gredol« je pošepetala Polonica, ki je od ognja sem poslušala razgovor src, ki sta ji bili dragi.

»Idi, idi!« je tiho dejala Rezika, stiskaje mu roko.

Nekaj minut pozneje je Tone trenil z vajeti po Smoletovi kobilici in speljal na belo cesto.

XVII.

Polahkoma se je razprostirala čila kobilica po gladki cesti, plašila se ob cestnih/znamenjih in ograjah, ostrila ušesa, kadar je zabobnelo pod zemljo, in pazno dirjala, dirjala. Do vratu je zapel Tone suknjo in še uhlje od navratnika si je pridvignil na vrat in

na podbradek, ker sedeč na vozu je začutil kmalu, da od vseh strani sili vanj rezek hlad pojemajoče noči. Na nebu, kjer je zvečer svetila že zelo priščipnjena luna in migljalo nebroj zvezdic, so se kopičili brez prozora vse vprek temnosivkasti oblaki, tisti, ki ne kažejo dobrega vremena. Čim bliže je šlo k dnevni in čim dalje je bilo od Gabrovca, tem bolj se je kisalo podnebje. Sivkaste megle so legle na hribe, razpoložile se po zakotjih in čimdalje bolj pritiskale na polje k cesti. No, Toneta vreme ni zanimalo, zanimali so ga ljudje. Upal je, da se pripelje kmalu iz potresnega predela v vasi, kjer že potresne sile ni bilo čutiti, kjer lahko poreče: tukaj se je potres odtrgal. Pa ta up se ni hotel uresničiti. Povsod isti prizori in iste slike in stiske, povsod hrum in življenje, ko da je sredi dneva. Ljudstvo je povsod pokoncu, luči gore, ognji plopolajo, njih odsvit objema nekaj malega okolice, vse drugo je še gosta tema, ker nastopajoča megla brani zaznanje dneva. Ob cestah, na travnikih ali na njivah se nahajajo ljudje posamič ali v skupinah, in v vsaki vasi vidi isto mrgolenje, iste mračne obrise trpečega človeka. Če se bliža hišam, doni mu nasproti pritajeno govorjenje, kakor bi si ljudje našepetavali skrivnosti sodnjega dneva. Tuintam ga ustavi kdo, ker on je prvi voznik, ki se je pojavil na cesti. In izprašujejo ga: »Odkod si, prijatelj?

»Gori od Gabrovca,« odgovarja mladenič in tudi njemu prosije radovednost na obrazu.

»Ali je tudi gori tako?«

»Oj tudi! Ali veste, kako je v Ljubljani?«

»Nič ne vemo.« In kobilica, ki vselej ve, kdaj mora umiriti svoj beg, vkuje oko v temo in spešno klopota dalje.

Že se je dvignila cesta iz doline, v kateri leži Gabrovec, že se napeto vije po skrajnih gorskih odrastkih, ki od Kamniških planin mole v ravno polje. Zdanilo se je, ali pravega dneva ni: pusto, mračno in vlažno je vse okrog in kakor bi gledala iz vlažne megle surova noč. Peljal se je kakšne četrt ure po samoti. Bog ve, kolikrat je šel že v svojih dijaških letih po tej cesti, a nikdar se mu ni zdela še odurna. Vidijo se ž nje Kamniške planine, v daljavi se svetijo, kadar je zrak čist in prozoren, veličastni vrhovi Triglava, mnogo cerkvic in vasic se vidi na levo in desno, spredaj in zadaj, a danes se črez vse to razprostira nepredirna megla, ko da hoče narava sama prikriti strašno gorje očem človeka, nevajenega njenih najgroznejših pojavov. Na tej samoti stoji hiša kraj ceste. Tone se je radovedno ozrl nanjo: bila je zaprta — prvo bivališče, ki pred

njim ni videl stati ljudi. Precej za hišo pa je zaslišal tik sebe na desni strani otroški klik: »Mož, a . . . mož!« Ozrši se je videl poleg voza teči dečka s prijetnim, suhljatim, temnikastim obrazom, gologlavega in golorokega. Tone mu je smeje namignil, češ: dobro jutro ti Bog daj!

»Huk . . . možiček, levo kolo boste izgubili, poglejte no!« je kliknil fantalin in Tone se je nagnil in ogledal voz od leve plati; pa nobene škode ni zapazil na njem.

»Desno, desno!« je klical deček, in Tone se je obrnil na desno plat, pa tudi tu ni bilo kvara. Vzravnal se je na vozu, vtaknil podbradek v navratnik in, prihuljeno gledaje predse, je mislil o tem, kako bi z bičem ošvrknil drznega fantalina.

»Kam se pa peljete tako zgodaj, a?« je vprašal deček, ki že ni tekel več vštric voza, ampak primerno daleč za njim.

»V pasjo vas po koš klobas,« je mirno odgovoril Tone ter krepko stisnil bič v roki.

»Ali res? Pozdravite mi tam svojega pasjega botra!« je zaklical upehani fantalin, in Tone se je obrnil, da bi ga pripalil. Ta nakana se mu ni udala, ker deček, sluteč nevarnost, je bil že toliko zadaj, da ga ni bilo mogoče doseči. Jezik in osla je še pokazal vozniku, predno je izginil v megli, kakor bi se bil raztopil v njej.

»Hvala Bogu,« je mislil Tone, »tukaj potresa menda že ni bilo. Ljudje so drzni in samozavestni. Ni jih strahovala in potlačila šiba božja.« Zdajci je zaslišal od leve plati votlo bobnenje. Oplašen je naostril posluš: hrumenje je trajalo nekaj minut. »To je južna železnica. Tudi v Gabrovec se sliši včasih tako bobnenje od Kresnic in od Lazov. Svet se še ni podrl, ker železnica še gre. Hi!«

In kobilica je še čvrsteje potegnila. Pri neki podružnici je bila ura pet. Spomnil se je, da to jutro ni slišal še nobene cerkvene ure biti in da nikjer ni zvonilo dneva. Tudi to je smatral za dobro znamenje, da tukaj ure niso obstale. Nada, da potres ni zadel vse dežele in da je morda prizanesel stolnemu mestu, ga je toliko pomirila, da je pozabil bedo, ki jo je zapustil za seboj. A v Gabrovcu ni pustil samo bede — vsa sreča in blaženost njegovega življenja se nahaja tam. Razburjenost se je umaknila blaženi misli, ves se je razmehčal in raztopil. Nepremagljiva utrujenost se ga je polastila, spanec, mučni tovariš popotnih ljudi, mu je silil na oko, obrvi so mu zatrepetale, nagnil je trudno glavo na prsi in dremota ga je prevzela. Cincaje z glavo se je pripeljal v vas.

Glasna molitev ga je prebudila. Dvignil je glavo, začuden pogledal okoli sebe in hipoma mu je padla turobna zavest na srce. Razvedril se je in snél klobuk. Pri majhni in lični kapelici Matere Božje kraj ceste je bilo precejšnje krdelo ljudi, ki so se zbrali, da opravijo skupno jutranjo molitev in priprošnjo. Tone je nategnil vajeti in pustil iti kobilico v počasnem koraku, ker od potu se je kadilo od nje. Oziral se je po ljudeh. Česar po noči v Gabrovcu ni mogel razbrati, je zapazil tukaj: človeka je izpremenila, zgubala in postarala ta dolga strašna noč.

Konec vasi je srečal slabotnega, plešastega starčka. Poleg njega je šel razcapan deček, ki je nesel hlebec kruha v roki. Deček je neprestano gledal v starca, smehljaje se mu; kazal se je silno čilega in bodrega, vsaka žilica se je tresla na njem, očitvidno od veselja zaradi kruha, ker dvigal je tisti hlebec in ga kazal starcu in oči so mu sijale, kakor bi oznanjevale očetu in vsemu svetu lepo novico: Glejte, tudi danes bova jedla! Tone si je mislil: ta človek pripada menda onim nomadam, ki jim pravimo berači. Tako je danes tukaj, jutri tam, vse sliši in vidi in ve nekaj.

Tone se je nagnil s sedeža in vprašal: »Oče, kje ste prenočili nocoj?«

»Pod milim nebom, prijatelj božji, na beli cesti, v sivi megli. Kje bova prenočila z Markcem drugje!«

»Ali kaj veste, kako je tam na savski strani, proti Ljubljani?«

Starček se je s steklenimi očmi ozrl vanj. »Hudo je, da hujše ne more biti.«

»In v Ljubljani?«

»Pravijo, da je tam vse na kupu, vse njih hiše gosposke so se podrle; ni kamen na kamenu ni ostal. In Šmarna gora se je podrla v Savo, in Golovec se je zgreznil v Ljubljanico, in v Grintavcih so popokale skale. Naju so v soboto iztirali iz Ljubljane, ker sva siromaka prosila po hišah vbogajme. Zdaj pa tudi oni nimajo svojih hiš gosposkih, ker jih je Bog udaril zavoljo njih trdosrčnosti. Pa odpusti jim Bog njih dolge in reši nas hudega zdaj in na večne čase! Na Posavju so pa dobri ljudje, prav dobri ljudje so tam. Hlebec kruha so nama podarili, jeli Marcec? Bog jim plati zato in reši jih hudega zdaj in na zadnjo uro, amen!«

Solzljiv in ubit je bil glas starčev. Tone je izprevidel, da od človeka, kateremu se menda meša, ne dobi točnih sporočil in da trati čas, mudeč se ž njim. Segel je v žep, vrgel nekaj krajcarjev starcu v klobuk in pognal. A ni še mogel verjeti, da bi bila raz-

padla Ljubljana v razvaline, ker nekaj strašnega je imela zanj ta misel.

Na mostu rečice, ki teče s Kamniških planin, je zapazil, kako mu hiti nasproti mož srednje velikosti, v lahki, elegantni obleki, po kateri bi ga bil štel v gospode, da ni fine obleke tako zelo kazil oguljeni klobuk, izpod katerega so neredno štrleli temni lasje, in da ni nesel precejšnje cule pod pazduho. Mož je uporno gledal v tla in tekkel, kakor bi gorelo za njim.

Še predno je bil popotnik vstric konja, je klical Tone nanj: »Ali prihajate iz Ljubljane, prijatelj?«

Popotni človek je prikimal in nekaj zamomljal, hiteč dalje in ne da bi se bil kaj zmenil za voznika.

»Lepo vas prosim, gospod, povejte mi, kako je tam?« je mlednil Tone z jako vežljivo, pa razburjeno besedo.

»Brezno solz lije Ljubljana. Vse je proč, proč, proč!« je zavpil obupno popotnik in dirjal dalje, mahaje z roko.

Tone je še nekaj kliknil za njim, pa oni se je že pogrezal v meglo. Stresaval je z glavo kakor človek, ki nerad verjame neprijetnemu sporočilu. Bližal se je mitnici. Tudi tu je pozvedaval. Že to samo dejstvo, da še pobirajo mitnino, mu je vlilo v obupno srce nekoliko tolažbe. Mitničar, kosmat, visok mož, ki je spokojno pušil iz dolge pipe, mu je svetoval, naj vpraša na bližnji pošti, tam vse zve, ker gotovo imajo že brzojavna sporočila iz mesta. Pred poštnim poslopjem je videl kar tri čedne, prijetne in ljubeznive gospice, poštno upraviteljice, katerim so drugekrati gorela lica v sreči in zdravju, a danes so medlela kakor od dolgega posta in ostre pokore. Tone je pozvedaval pri njih. Mlademu, krepkemu junaku so gospice rade odkrile vse tajnosti brzojavne žice: kako že vse jutro deluje brzojavna naprava in prinaša iz stolnega mesta novice, ki se vse ujemajo v tem, da je hudo v Ljubljani. Peljal se je dalje. Tiho je otrnil solzo in potegnil z dlanjo po obrazu. Kako se bo vračal v Gabrovec k župniku z novico, da bele Ljubljane ni več, kako stopi pred Reziko, ako dobi žalostna sporočila o Daniču. Vse momente gabrovškega potresa je njegova domišljija spajala z vsemi mogočimi učinki potresa v mestu in dejal si je, da morajo biti strah, groza in nevarnost med tesnim mestnim zidovjem in med visokimi hišami mnogo večji nego v vasi. Srečal je kočijo. Pazno je pogledal vanjo, če bi Danič sedel v njej. Za zaprtim oknom je sedela ženska, ogrnjena v veliko rjuho in z detetom v naročju. Z drhtečim srcem se je pripeljal v vas, kjer je nedavno razsajal požar. Tudi tukaj so

kočevali ljudje ob cesti. Jedva so si dobro postavili hiše in že zopet bo treba trdo prijeti za delo, ako ostanejo živi. Videl je pred neko hišo na velikem vozú gručo cvetočih otrok. Sredi njih je sedel oguljen starček ter vil iz muževnih vrbovih mladik piščalke. In ves otroški zbor je piskal in se smejal in dobrovoljno se je Tonetu z voza nasmihal starček, češ, poglej, kako modro sem ujel drobnjav, da se je nehala cmeriti! Mladeniču je dobro del ta prizor.

»Hi!« je dejal Tone in odrinil, ker zelo se mu je mudilo.

Vedno več ljudi je bilo videti na cesti. Bili so to beguni, ki so kmalu po polnoči zapustili Ljubljano, boječ se še hujših sunkov in pa zato, ker nikjer ni bilo dobiti varnega prenočišča. Srečavali so ga peš in na vozeh. Ta je bežal k svojim sorodnikom, drug k prijateljem, nekaterega je gnal blazen strah na deželo, dasi ni vedel, kje dobi obstanka. Večina jih je šla brez prtljage, nekateri v oblekah nenavadnega sestava. Tone ni več pozvedaval; molče je razbiral osebe, ni li Daniča na potu. Kakor je on pazno gledal na te popotne ljudi, tako so ga tudi oni motrili z melanholskim, sočutnim pogledom, kajti velika nesreča je nekako zbližala in združila ves rod. Čim dalje se je peljal, tem bolj ga je težila misel, da zdajzdaj se mu razgrne megla in se mračna neizvestnost izpremeni v še mračnejšo gotovost.

Peljal se je po dolgih dobravah. Iz megle se je polagoma jelo svetlikati motnobelo, zidano znamenje svetega Janeza Nepomuka, stoječe na desni strani ob cesti. Pri tem znamenju je v svojih dijaških letih navadno počival, ko je hodil na počitnice. In onostran se je jel rezati iz megle konj in voz in krdelce ljudi, ki so šli kraj voza. Tone ni pazneje pogledal na voz, ki se mu je zdel že od daleč priprost in ne ustvarjen za gospodo, ker ga je premotilo ono znamenje, v katerem je potres zabrnil podobo svetega Janeza na stran, tako da je gledal proti Ljubljani. V tem ko je motril svetnika in se čudil učinku potresne sile, je zaslišal od leve strani klik: »Tone, Cijazovčev Tone!« Ozrl se je in spoznal v postarnem gospodu, sedečem spredaj na vozu, profesorja Daniča.

(Dalje prihodnjič.)

Potresna povest.

Spisal Podlimbarski.

(Dalje.)

XVIII.

Danič je sedel še pri knjigi, ko se je prvokrat potreslo, in ostalo mu je še toliko razsodka, da je vrhno suknjo nategnil nase, dasi je vse ropotalo in šklepetalo v sobi. Ko se je prigodil drugi sunek, je bil že sredi trga pred rotovžem. Tu ga je prevzela neznanska groza. Zgrudil se je na stopnico pred vodnjakom in kakor omamljen je obse del za nekaj časa brezčutno. Kmalu ga je predramil hlad. Opo tekaje je vstal in ves je drhtel, vsi živci so mu bili pretreseni in razburkani. Prva njegova jasna misel je bila Rezika. Kaj bi bilo, da je ona v Ljubljani! Umrla bi, koprneč v grozi. Zavil je nazaj v Špitalske ulice; tam je bilo njegovo stanovanje. Dandanes, ko že ni več prejšnjih Špitalskih ulic in ne Daničevega stanovanja, pripoveduje profesor, kadar pride govorica na potresne dneve, da ne more razumeti, kako ga je tisto uro obšlo toliko hladnokrvnosti, da si je upal nazaj v svoje stanovanje po palico. Potem pa je bežal preko razbite opeke in gramoza, ki je na debelo pokrival tlak nesrečnih Špitalskih ulic, nazaj na trg. V svitu redkih svetilnic so hiteli ljudje mimo njega. Vse je vrvelo, ko da je vsakemu za petami ljuti sovražnik, ki je sredi noči pridrl v mesto. Vse se seli, vsem je nebeški gospodar odpovedal bivališče! Plahih lič in strmečih oči je šel Danič in negotovih korakov, ko da je zdajci prišel v tuje, neznano mesto, kjer je vse drugače nego doma — ljudje niso tisti, govorica ni tako božja in način življenja je ves drug in noga se nehote obotavlja stopiti v ta neznani svet. Povsod se mu je zdelo, da je po teptana človeška sila. Kadar se potrese, se mu zdi, da zemlja uhaja njegovemu koraku, da trdne točke, kamor bi stopil, dobiti ne more. Celo uro je taval po mestu. Mnogo je mislil o hčerki in mnogo muke so mu prizadele te misli; sedaj ga je nekoliko ogrela nada, da v Gabrovcu ni tako, kmalu zatem pa je nov sunek podrl to nado in neskončna bolešt mu je zatrepetala na očeh in na trdno stisnjenih ustnicah; blagroval se je, da hčerke nima pri sebi, a kmalu zatem je zopet koprnal po njej, čuteč grozno osamljenost.

Prišel je na prostor pred šentpetrsko vojašnico. Tam je že mrgolelo ljubljanskega naseljenja, ki je vrelo izmed tesnega zidovja na takšne prostrane kraje. Kako raznovrstnih stanov in poslov ljudje so v teh trumah! In nocoj noben stan ni tako visok, da bi prezrl bedo zdolaj, in noben posel ni tako nizek, da ne bi videl trpljenja zgoraj. Velika nesreča je zlomila oholost zgoraj in zavist zdolaj in poravnala vse razlike, ki cepijo človeštvo, in izginila je vsaka osebna prevaga in mržnja in vsak razloček kakor v temnih grobih. Delavec se je utaboril poleg gospoda, berač poleg bogatina, vse je udarila ista šiba, vsi imajo isto molitev v srcu. Bogotajec je našel starega Boga, s srcem se ga je spomnil oni, ki je prej vero hinavski hlinil. Ves način življenja se je na mah izpremenil: siromaka in prvaka bivališče sta postala trg in ulica, obeh postelja je trdi tlak in rosna trava. Ljudje, ki so se prej sovražili in psovali, so si padali v naročja in prosili odpuščanja; oni, ki so se prej prezirali in zatirali, so se našli in našli so po grozni katastrofi v svojih prsih pravi človeški čut in struno medsebojne ljubezni.

Šel je iskat voznika, da bi ga peljal v Gabrovec. Spotoma je pozvedaval, se li kaj ve, kako daleč sega potres. »Ali se kaj ve, kako je na deželi?« je vprašal navsezadnje gručo ljudi, ki je bila zbrana pod kostanjem za Ljubljano. Iz gruče se je izluščil izza privzdignjene okajene svetilnice piškljiv ženski glas: »Tukaj na oglu stoji baba in prorokuje iz kart, da se trese ves svet in ne samo zemlja. Veste, svet in zemlja ni isto; svetu pripada zemlja in vse, kar vidimo na nebu, vse zvezde vidne in nevidne, vse to je svet, ako še ne veste; tako se bere v bukvah; zemlja je pa edino ta kepa, ki stojimo na njej. In tista baba prorokuje, da se bo treslo tri dni in tri noči; četrto noč se bo pa tudi še treslo in padla bo zvezda na zemljo — pravi baba — in gorje nam, če pade na suho. Zato molimo, da bi zvezda padla v morje in da nam prizanese neskončno usmiljeni Bog, ki vlada na nebu, na zemlji in pod zemljo!« V tolpi so udarili v glasno molitev. Odkrit se je Danič ločil.

Za Ljubljano je videl sedeti poleg svetilnice na sodčku sključenega in mršavega človeka, zavitega v havelok. Profesor se je ob pogledu na to zvito postavo spomnil slike našega Stvarnika, katero je božji slikar na stropu sikstinske kapele zarad nedostatka prostora tako mojstrski sključil, da se ji čudijo kristjani in nekristjani. Pa je šel bliže k zgrbljeni osebi. V njej je spoznal učenjaka Goremiko, tistega, ki se je ž njim prepiral pred leti zarad slovniških oblik. Izza onega prepira sem nista, mimo mrzlih službenih pozdravov, še

nikdar govorila. Nocoj pa se je otajalo v led zakovano srce in z neko gorkoto v naglasu je Goremika zaklical: »Bog te živi, prijatelj Danič! Glej, dolgo sva se prepirala, kako se piše prav: čevelj ali črevelj; pa glej me, nocoj nimam ni črevlja na sebi ni čevlja, ampak v copatah sem odnesel življenje iz razsute hiše. A življenje je tudi v copatah še življenje.« Danič se je smeje poslovil z učenjakom.

Slišal je o vzniku, ki se je pripeljal o polnoči ves pohabljen s Črnuč, z zlomljenim ojesom in hromimi konji; nekateri so pravili, da je bil tako vinjen, da ni vedel, kako in kod vozi, drugi so trdili, da so se mu ob potresu konji splašili in vozili, kakor so sami hoteli. Danič je verjel drugim in silno ga je udarila v srce vest, da je tudi deželo zadel potres in to baš na ono stran, kjer je on doma. Prišel je na Marijin trg. Tudi tukaj je bilo dosti ljudi. Glasno molitev je tu slišal in plaho govorjenje. Poslušal je ravnodušnega, nekoliko izpitega človeka, ki je pravil, kako se mu je ob prvih sunkih sanjalo, da je pri vojaki topničarjih, da njegova baterija besno vihra preko polja, in on da sedi poleg težkega topa in pod njim bobni zemlja, peketajo konjska kopita, rožljajo težki vozovi, in on se v divji dirki premetava ne trdem sedlu. Videl je drugega človeka, ki je nepremično kakor panj stal poleg ženske, ki je zibala dete, ter topo zrl predse, ko da mu je zastala misel, prenehala ljubezen, želja in življenje. Trop vojakov je hitel preko trga in zavil v Frančiškanske ulice; slišalo se je od tam hreščanje opeke in gramoza, lomečega se pod njih trdimi koraki. In glej, na stopnicah frančiškanske cerkve je zapel tenko in enomerno zvonček in za njim je nesel duhovnik popotnico umirajočemu bolniku. Vseh oči so se obrnile na duhovnika, ki je že s stopnic blagoslavljal vernike. S sklonjenimi glavami se je uvrstil narod za duhovnikom, ki je zavil proti Zvezdi. Na vsakih trideset korakov je postal in dvigal odrešenje. Danič se je pridružil izprevodu in ga spremil tja do Zvezde. Tam sta bili dve prodajalnici razsvetljeni in odprti in njiju gospodarja sta stala s svojo prislugo na pragu in delila jedila in krepila in obleko ljudem, ki so bili teh stvari željni in potrebni. Pred prodajalnicama je duhovnik postal in blagoslavljal; ob bučanju pod zemljo je blagoslavljal one, ki so delili dobrote, in one, ki so jih prejemale. Vsa tolpa je padla v prah na kolena in vsem so prišle solze v oči, ker do takrat nihče še ni bil priča, da bi bilo veliko delo usmiljenja deležno takšnega javnega blagoslova, in vsak je bil prepričan, da je sama božja previdnost, hoteč pokazati človeku, katera je največja čednost, pripeljala semkaj duhovnika v njegovi vzvišeni službi. Danič je izkušal goreče moliti

in ni mogel. Dušila ga je boleost, da ne ve, kaj je s hčerko, in vedno se je dvigal njen obrazek pred njegovim duševnim očesom, kakor bi ga klical k sebi na pomoč. V takšni duševni burji ni mogel zbrati misli k onemu, ki smatra že skrb ljubeče duše za gorečo molitev. Skoraj v obupnosti je bežal nazaj na Marijin trg.

Vedel je za voznika, ki ga je že vozil in je stanoval v Frančiškanskih ulicah blizu cerkve; tega je hotel poiskati in najeti. Ko bi pa voznik ne hotel po noči zapreči, bi si ga rad zagotovil, da zapreže precej, ko se zazna dan. Pa dotično hišo je našel razbutano. Postal je pred njo in oprezoval, ali biva živa duša v njej. V hiši je vladala mrtvaška tihota in tudi na dvorišču se ni ganil nihče.

»Ali iščete morda koga iz te hiše?« ga je vprašala zasolzena žena, ki je prišla od Ljubljanice gori in je skrivala roki za obrpno ruto. »Vsi prebivajo nocoj tu zdolaj za vodo.«

Danič je povedal, kaj bi rad.

»Pa niste vi gospod profesor Danič?« je vprašala žena.

»Sem.«

»Oh, moj mož je tisti, ki ga iščete. Pravil je, da vas je že vozil. Kje imate pa svojo gospodično hčerko?«

»Na kmetih.«

»Potem bi seveda radi na deželo, Bog se usmili! Pa naš je napregel že pred pol ure. Neka gospa je prišla sama ponj in nemudoma je moral ž njo, namreč moj brat je peljal mesto mojega moža, ker imamo bolnega otroka.«

»Kaj pa mu je?«

»Bolan je bil že poprej, nocoj se mu je pa shujšalo, ko vso noč ni miru. Edinega otroka nam nebesa ne smejo vzeti. Ali ne veste, gospod profesor, katera lekarna bi bila nocoj odprta?«

»Nič ne vem, mati, mimo nobene menda nisem šel, ali pa videl nisem.«

»Moj Bog, morda bo treba čakati do jutra. Če želite, kakor pravite, na deželo proti Domžalam, bo najbolje, da stopite na Posavje; na kmetih boste nemara dobili priložnost, da se popeljete naprej, kamor hočete. Pogledala bom k mestni hiši, je li ondi lekarna odprta. Bog vas obvaruj in vam daj srečo na vaši poti!«

XIX.

Danič ni več omahoval. Edinega otroka nam nebesa ne smejo vzeti! — te besede so se mu zasadile v dušo. Bolezen tujega otroka ga je tako oplašila, da več ni mogel odoleti svojemu srcu. Ne temna

noč, ne utrujenost ga ni mogla več držati v mestu. Napotil se je na Dunajsko cesto, da stopi nemudoma na Posavje. Čim dalje je šel, tem bolj je ponehaval utrujenost, tem bolj je rasla telesna sila in ž njo bodrost duha. Že beži mimo Sv. Krištofa, kjer mu počiva žena, in zdi se mu, da gleda materino oko iz nebes nanj in ga izpodbuja k vztrajnosti na trnjevi poti. Že hiti preko ravnega ljubljanskega polja, kjer se je tolikrat izprehajal s hčerko. Okroginokrog leži debela megla, kakor siv zid mu zastira pogled v daljo. Ali caruje za njo nebeški mir velikonočne noči ali strašno gorje ljubljanskega mesta? Dohitevajo in srečavajo ga ljudje, no, on se ne zanima za nikogar, ne pogleda nikogar; trese se zemlja, no, to ga ne ovira v begu: le eno željo neguje v duši in ta ga žene naprej. Ves upehan je prišel na Ježico. Tu je postal pri vsakem človeku, ki ga je videl za cesto; ali po vozniku je izpraševal zastonj. Posavci se niso zmenili za fijakarski dobiček: bodisi da niso bili vajeni jemati ga v svoje proračune, bodisi da jih je potresni strah tako prevzel. Vsak je imel svoj poseben izgovor, da je odkrižal prosilca. Skoraj v nič se je zgrudila njegova duševna sila, ko je videl, da se je pol ure zastonj zamudil v vasi. Podobno se mu je godilo na Črnučah. Tudi tu je videl prizore in slike potresa in razgreta domišljija mu je v podobne slike in prizore stavljala hčer. Oko se mu je pomračilo in zasolzilo. Z bodrostjo duha je upadla tudi njegova telesna moč. Zopet so opešale noge in počasno se je pomikal dalje.

Dohitel ga je voz, na katerem so peljali bolnika. Sivolas starček je šel za vozom, poleg njega razoglava ženska srednjih let, ki je ihtech popravljala vzglavje bolniku; ob strani se je držal lestvice in neprestano gledal bolniku v obraz trinajstleten deček, v tem ko je drugi deček, kakih desetih let, sedel spredaj na vozu ter poganjal rejenega in okornega konja. Danič se je pridružil krdelcu. Dasi ni vprašal po pričini žalostnega izprevida — da peljejo bolnika in odkod, je bilo itak jasno — pričel mu je starček razlagati, da le-ta bolnik je njegov sin, ki je že nekaj tednov ležal bolan v ljubljanski bolnici, in kako se je včeraj peljal ponj s snaho in vnukoma, ker se je sinu zdravje že toliko utrdilo, da ni potreboval drugega nego svežega zraka domače vasi; da ga je hotel šele v ponedeljek opoldne vzeti iz bolnice, po potresu so ga vzeli pa precej po noči s seboj in zdaj ne vedo, ali se je bolniku povrnila stara bolezen, ali ga je le strah tako premagal, da se ne more držati pokoncu, in tudi tega ne vedo, kako je doma, ali imajo še svoje stanovanje ali ga nimajo več.

(Konec prihodnjič.)

Potresna povest.

Spisal Podlimbarski.

(Konec.)

Danič je bil tako potr in zamišljen, da je skraja jedva našel primerno besedo tolažbe; kmalu ga je pa človeška družba toliko obodрила, da je ž njo vred še dokaj čvrsto korakal. Celo jezik se mu je razvezal in razjasnil je ljudem s kratkimi besedami svojo zadevo in kako je zastonj iskal v Ljubljani in na Posavju voznika. Ko je starček izprevidel, da je gosposki človek, ki je sedaj njegov potni tovariš, gotovo truden od dolge pešpoti, ga je povabil, naj sede spredaj na voz. Profesor je blagroval dobre ljudi, sprejel ponudbo ter prisedel k dečku. Tako se je pripeljal do onega blaženega znamenja, kjer je srečal Cijazovčevega Toneta. —

Lahko si je misliti, o čem je Danič izpraševal Toneta, ko je ta obračal voz pred svetim Janezom Nepomukom, o čem sta se pomenkovala na poti. Tone se ni naravnost odkril, ni postavil svojega srca tako rekoč na dan, nasprotno mu je postalo nekako tesno v grlu, ko je govoril o profesorjevi hčeri: bil si je v svesti, da je polovico zaklada odvzel očetu, in mučila ga je skrb, kaj bo ta oče rekel o takšni prilastitvi, kadar zve o njej. Z neko mladeniško bojzljivostjo in negotovostjo je pojasnil profesorju položaj v Gabrovcu. Daniču ni bilo tako lahko odgnati tiste velike edine misli, ki ga je mučila od polnoči sem. V tem ko so bila skraja njegova vprašanja naperjena le na Smoletovo hišo, na njene prebivalce in na njih usodo, si je dovolil Tone, da bi prikriil svojo srčno zadevo, semintam postranska pojasnila, ki se Daniča niso tako silno dotikala.

»Kako je pa Rezika prišla iz sobe, če je zasul obok stopnice pod streho, kakor pravite?« je vprašal Danič.

»Njo in Polonico smo spravili skozi okno na tla.«

»Po lestvi?«

»Da. Tudi Komarjeve smo na podoben način morali nesti izpod strehe. Tam smo ves krov raztrgali, predno smo mogli spraviti družino s kurjih gredi.«

»Ali ste pri Smoletovih tudi vi pomagali?«

»Da vam pravico povem, gospod profesor, deklici sem sam spravil izpod strehe, sam sem še o pravem času prinesel lestvo. Da,

to noč bo pomnil Gabrovčan, dokler bo živel, to rečem. Da se je vse to dogodilo po dnevi, ne bilo bi toliko groze. Kaj pa Ljubljana, gospod profesor . . . kako je tam?»

»Dragi prijatelj, zavila je naša prvostolnica v žalost svojo svetlo glavo in jo solzno sklonila do tal.«

»Torej je res, o čemer so me plašili spotoma?» je vprašal Tone ter vprl široke oči v profesorja.

»Res, res. Podira se mesto naših upov in ž njim se zgrezamo mi v prah. Edina nada je še ta, da se po noči ne da presoditi nesreča. Gorje nam, če je Ljubljana padla za vselej kakor cvetica, zadržeta od kose.«

»Če je padla, nikdar se ne osokoli naš narod.«

»Nikdar, žalibog!«

Obmolkneti za nekaj časa. Topo zreta predse, iztežka dihata. V tem pa teče kobilica, kakor bi imela peroti na sebi; niti potresnih sunkov, ki so le nekakšen slab odmev poprejšnjih gromov, se ne plaši več; neumorno teče, ko da ima na minuto izračunjeno, koliko potrebuje do doma, in ni za minuto je ne sme prevariti narejeni račun. Mati zemlja čimdalje bolj odstira megleno odejo in čimdalje bolj odkriva svoje staro lice, ki se mu grozne gube polagoma rahljajo in prehajajo v prejšnje dobrotne poteze. Lahen, komaj čuten dih jutranje sape prileti v odmorih popotnikoma nasproti, pobrije v obraz in beži v daljo. Ježi se v jutranjem hladu bronasto, zdravja in mladosti kipeče lice Tonetovo in blede, ubiti, že nekoliko razorani obraz profesorjev, zaviti v razvihrano brado.

»Le hvala Bogu, ki vas je poslal, ko je bilo treba pomagati pri Smoletovih,« je povzel profesor.

»Mati Smoletova so me poklicali na pomoč,« je pohitel Tone z zamolklim glasom pojasnjevati, kako se je zgodilo, da je bila njegova pomoč tako hitra. Razložil je s kratkimi besedami ono zgodbo o stričevih tolarjih in o svoji vožnji, a modro je zamolčal Rezikino nezavestnost in kako je deklici izpiral rano in jo na rokah nesel iz podirajoče se hiše. Mesto tega dejstva je razgrnil pred profesorjem svojo teorijo o potresih, ponavljajoč, kar je trdil že v Gabrovcu, da je trepetlikala zemlja nemara že v nedeljo čez dan in da je bilo ono trepetlikanje morda dim pod zemljo skritega ognja.

Daniču se je odvalil velik kamen od srca. Prijeten se mu je zdel glas srečnega mladeniča in blagroval ga je za njegovo vrlo delo, izkazano Reziki, in pa za to, da mu je prišel naproti. Tudi za ljudi, ki sta jih videla na cesti, sta našla polagoma, ko je bila poravnana ona prva in poglavitna zadeva, srce in besedo.

Že sta imela za seboj ravno polje, že je drdral voziček po gabrovški dolini. Mračno in neobjetno se je razpenjal nad njima nebosklon svinčene barve, in le slab prosvit je pričal, kod se nese solnce za sivimi oblaki. Razgrnilo se je vlažno pomladansko jutro, zrak se je zgostil v ono težko plast, ki se je tako boji človek, ki je bolan na živcih. Iz nobenega dimnika se ni sukljal dim, ki je drugekrat oznanjal vaščanom, hitečim iz cerkve, da jih čaka doma tečno kosilo; nikjer ni čakala na pragu skrbna gospodinja pobožnih domačinov, ker običajna služba božja se tisto jutro še ni opravljala ne v Gabrovcu in ne v bližnjih cerkvah. V nobeni cerkvi še ni zapel jutranji zvon. Pusto, čemerno in surovo se tiščita hrib in gora, nevajena tolike grobne tihote. Ves Gabrovec tabori še vedno pod milim nebom, kakor da je Bog iznova pahnil človeka iz obljubljenega raja ter postavil svojega angela pred vhodna vrata domov in svetišča.

Ko sta bila prišla popotnika sredi vasi, je čakala tam že vsa Smoletova družina ob cesti. Gorko je utripalo srce Daniču, ko je objemal svojo obvezano hčer, in sama sreča je zasijala Reziki na obrazu, ko je videla svojega očeta in vodnika živega in zdravega. Ozirala sta se po Tonetu, pa mladenič je bil že izginil, pustivši sorodne ljudi, da si brez priče razložijo doživljaje pretekle noči.

Kmalu se je približal tudi župnik. Srčno je pozdravil prijatelja. Ko je slišal o nesreči Ljubljane, so mu zamrlele oči, kakor bi se iztežka branile solz, ki so se hotele pojaviti v veliki boli. Pozabil je dostojne, tihe spokojnosti, v katero se je silil vso noč, da bi dal dober zgled obupajočim župljanom. Zdelo se mu je, da je propadlo z Ljubljano vse ono, kar mu je bilo najbolj pri srcu na tem svetu, da se mu je zavrtilo življenje v ves drug, nov in neprijazen tir in zbrisalo vse njegove posvetne ideale. V jadikujoče, obupne besede je izlil svojo veliko boleost. Tudi Daniča se je sedaj, ko je videl hčerko v varnosti, polastila tuga po Ljubljani. Zapustil jo je v temni noči padajočo na kup, Bog ve, ali jo bo še kdaj videl v solčnih žarkih!

XX.

V tistih jutranjih urah, ko se je Cijazovčev Tone nahajal na poti proti Ljubljani, se je prigodil v gabrovški dolini velik preobrat javnega mnenja. Ta preobrat je povzročilo župnikovo in Tonetovo razlaganje naravnih stvari in mnogo je k srečnemu razočaranju dolincev pripomogla tudi ta okolnost, da se je naposled po naravni

poti razrešila ona velika uganika pri Cijazovčevem kozolcu. Ta razrešitev velike uganke se ni počasi razlezla po vasi; burno je letela od hiše do hiše, od glave do glave. V tem ko je ob polnočnih urah še marsikdo veroval v antikrista in se ga za žive in mrtve bal, je letel proti jutru od kraja do kraja doline in od ust do ust klic: »Antikrista ni! Hudiča ni!« Tako omahljivo je javno mnenje, ki se nanje toliko greši na svetu, in tolike vrednosti je včasih ono, kar se imenuje glas naroda!

Vse to, kar se je godilo v dolini, je seveda vplivalo tudi na hribovske predele gabrovške soteske, kjer se potres skrajša ni javljal tako grozovito kakor v dolini: poslopja so v hribih manjša, nekatera tudi lesena, torej prožnejša. Vendar pa so že prvi sunki zagnali tudi po hribih vse prebivalstvo iz vasi pod milo nebo. Zbralo se je staro in mlado sredi vasi pred znamenjem, v katerem je stal leseni kip svete Ane. Ta kip imajo hribovci v veliki časti, posebno pa se zateka k njemu ženski spol. Stal je v starih časih v gabrovški cerkvi, in ko je tam doslužil in dobil namestnika, ga je župnik podaril hribovskemu selu, kamor so ga slovesno prenesli ob joku in vzdihovanju dolinskih žen, ki so bile tako zelo navajene videti ga v cerkvi in pred njim pošiljati svoje skrivne želje pred božji prestol.

Dolgo so hribovci stali ali klečali pred onim znamenjem, dasi menda sveta Ana v nebesih s potresom nima ničesar opraviti. Ko so nehali moliti, je letelo od ust do ust vprašanje, kaj to pomeni. Nihče ni vedel sveta, ne pomoči. Kazali so se pa vendar še dokaj ravnodušne in vdane v božjo voljo. Kmalu po polnoči pa so se začele širiti po hribih razburljive vesti: v dolino se je pripeljal hudič, snel je streho z zvonika, v Smoletovi gostilni se je prikazal pod mizo. Precej zatem so se dvignili vznemirjajoči glasi ob sodnjem dnevu in koncu sveta in naposled ob vstajenju mrtvih. Kako hitro melje glas naroda! Vse, o čemer so mislili in govorili, kar so videli in česar niso videli in česar so se bali dolinci, vse to je prišlo povečano v hribovsko vas. Vsaka novica iz doline je hotela imeti svojo pravico tudi v hribih, ali do prave veljave ni mogla priti nobena, ker jo je precej pobila druga. Tako se pehajo v današnjih razburjenih časih od naroda do naroda nove ideje ali vsaj to, kar nekateri imenujejo ideje, pa vsaka ne pride v trajno veljavnost, ker se hitro pokaže na obzorju nova, ki izpodrine prejšnjo. Po teh novicah je nastal v gabrovških hribih velik kaos, podoben oni zmešnjavi, ki vlada v vasi na semanji dan, kadar kupčevalci, prodajalci in mešetarji vsi vprek kriče in trgujejo in glas pobija glas in človek ne razume človeka.

Umevno je, da so dolinske novice silno preplašile in zbegale hribovce. Skraja je bil strah tolik, da je zadušil vsako ugibanje in umstvovanje; šele polagoma so se toliko razvedrili, da so mogli poiskati vzrokov strahoviti kazni božji. Nekateri so trdili, da so jo zakrivili s svojimi grehi hribovci; drugi so dolžili dolince, da so oni s svojo trdovratnostjo, brezobzirnostjo in nepopustljivostjo nakopali Gabrovcu srd božji. Vendar pa sta bili obe stranki edini v tem, da treba nocoj tuje krivde odpustiti, lastne pa obžalovati. Takšno krščansko mišljenje in takšna spokojna odpustljivost je trajala do jutra. Ko pa je upehan sel prinesel v jutro sporočilo, da so postali dolinci vragotajci, ker gre po dolini le en klik in ta klik pravi, da hudiča ni, je zopet zavrelo po hribovskih predelih. Vse je ostrmelo in se žavzelo. »Kako je mogoče, da ni peklenskega kralja, ki smo se o njem toliko naslišali v cerkvi in doma!« — tako so se posvetovali razburjeni vaščani. Če taje v dolini vraga, onda cvete tam že kriva vera, ki se bode razširjala pred koncem sveta — tako so sodili vobče in nasploh razsodni možje. Iz mnogih glasov pa, ki so leteli po hribovski vasi, se je jasno razložil glas Luke Kozlevčarja. In tako je izpodbujal zadirčni glas Kozlevčarjev: »Stopite k meni, tužni možje in vsi vi, kar vas je iz hribovske vasi! Stojte in poslušajte! Vsi veste, koliko nadlog smo prestali od dolincev in kakšno potrpečnost smo kazali. Tepli so oni naše pastirje, mi smo molčali in mižali; oni so nosili bandera pred nami, mi smo capljali za njimi; zaničevali so nas in v nič devali, mi smo potrpeali; oni so poklicali na svet to nezaslišano šibo božjo, mi smo jim odpustili: v vsem smo se jim pokorili zavoljo svete vere, ki nas je družila z njimi. In glejte, to jutro pride k nam glas od njih, da ga ni tistega največjega sovražnika človeštva, ki ga nočejo imenovati moja skromna usta! Kaj nam dokaže takšna trditev, če ne to, da so zašli dolinci na mehko pot krive vere, zakaj kdor taji le en del tega, kar je pisano, nima več prave vere. In zakaj taje onega, kateremu naj se razkrehne gobec, predno zine po kristjanski duši? Taje ga zato, ker so veliki grešniki in ne marajo pripoznati oblasti tistega črnega kralja, ki ga je Bog nalašč ustvaril za to, da ž njim poniža one, ki hočejo biti glava, in dvigne tiste, ki so bili rep. Zato je takšna moja misel in svet moj je takšen: mi ne smemo stopati na polzko pot krive vere in ne smemo se družiti z onimi, ki se nahajajo na njej. Če se dolinci pogrezujejo v peklensko blato, mi jim ne moremo braniti; ako pa še ob pravem času prekinemo vse naše odnošaje z njimi, usmilil se nas bo Bog in ne bo nam žal. Idimo

torej vsi, kar nas je, v dolino in predložimo gospodu župniku prošnjo, da nas pridele drugi župniji, ali da se ustanovi za naše hribe posebna soseska, ker mi nočemo biti s krivoverci v nobeni dotiki več. In ta naša prošnja se mora predložiti škofu in posvetnim oblastvom na razpravo in v dovoljenje in potrjenje, zakaj kdor ne gre po brvi, utone, kdor se brati z grešnikom, v grehu se pogrezne!»

Tako je govoril Luka Kozlevčar, ki je umel kakor oče Radecki pred bitko vneti z gorečo besedo svojo vojsko. Ko je videl vaščane za svoje strankarske namene zadosti ogrete, se jim je postavil na čelo. Zamrgolelo je po hribovskih potih in stezah in staro in mlado je v gostih trumah drlo za njim v dolinsko vas.

Ko so prihrumeli pred cerkev, sta stala tam župnik in Danič in nekaj dolinskih mož, ki so bili že pregledali cerkev in ocenili škodo. Župnik ni hotel opravljati službe božje v cerkvi, ampak razglasiti je dal, da se bo opravljala pred znamenjem kraj župniškega vrta. Novica, da je tudi Ljubljano zadel potres, se je bila že razširila po vasi. O njej je vse govorilo, tisti, ki so že stali pred cerkvijo, in oni, ki so prihajali k službi božji. Kdor je imel v Ljubljani kakšnega prijatelja ali sorodnika, je izkušal, da bi bolje slišal, priti bliže do one gruče, v kateri je Danič pripovedoval, kaj je videl v mestu in na poti v Gabrovec. In tisti, ki so najbolj želeli zvedeti, kako je tam, so se spogledavali z onimi, ki so stali zadaj, in ti pogledi so pričali, da jim težka misel stiska dušo. Vsi, ki so stali blizu župnika in Daniča, so bili vglobljeni v veliko bol zaradi vsenarodne nesreče, in zdelo se je, da sedaj nobena druga misel nima prostora v človeški glavi.

Kako pa je strmel župnik, ko je Luka Kozlevčar s svojo družaljo stopil predenj in mu objavil hribovske težnje in jih ubrano in krasnogolko utemeljil. In dobrodušno in resno je vprašal Kozlevčarja, kaj je napotilo njegove ljudi, da po taki strašni noči, ko mora vsako človeško bitje koprneti po spravi in se vse raztopiti v medsebojni ljubezni, pridejo k njemu in mu stavijo takšno neizpeljivo prošnjo.

»Napotila nas je kriva vera, ki se širi po dolini in že svoje rogove moli v naše hribe.« Tako je odgovoril Luka Kozlevčar.

»In v čem smo v dolini grešili zoper pravo vero?» ga je prijazno vprašal župnik.

»Od ust do ust leti klik, da ni vraga, da ni tistega peklenškega bitja, katero je Bog ustvaril, da poniža ž njim napuh in oblastnost in one, ki hočejo biti glava. Kdor pa zanikava peklenškega kralja, tudi ne spoznava več prave vere.«

V tolpi za hribovskim prvakom so pritrjevali z glavami, češ: Tako jel!

Kakor se prikaže dobrodušnost kažoč nasmeh na licih roditeljev, kadar zaslišita gorostasen nezmisel iz ust brbljavega deteta, tako sta se posmejala župnik in Danič. In prvi se je spomnil znanega izreka nekega francoskega misleca, pa je spojil enako s podobnim ter rekel: »Oh, ne boj se, ljubi moj Luka za peklenskega kralja, ki je tako zelo potreben naši popačeni naturi, da bi ga Bog gotovo ustvaril za gabrovške prepirljivce, ko bi ga ne bil že pred veki in veki postavil v peklo, da ž njim strahuje grešni svet.« In z razgnevljenim glasom je zavpil: »Ne bojte se . . . še je tista pošast, ki vas bo mrcvarila in vzela v svojo peklenko trlico, ako se ne izgadi vaša trma. Ali še ni dosti gromko govoril Bog v svoji prirodi z vami, da se noče povrniti sprava in mir v vaša trda srca? Ne izzivajte njegove vsemogočnosti, da se končno ne izpremeni v kazen to, kar nam je namenil v svarilo!«

Po teh besedah je župnik ostavil hribovske može ter šel opraviti se za službo božjo. Ko je pristopil v mašni obleki pred znamenje, je bila že vsa župnija glava pri glavi zbrana na prostoru med znamenjem in cerkvijo. A bila je razdeljena v hribovski in dolinski tabor. V hribovskem taboru pa se je marsikdo na tihem veselil, da se na stari veri še nič ni izpremenilo.

Težka zračna plast, podobna svinčeni strehi, je ležala nad Gabrovcem. Čemerno vreme se je ujemalo s žalostnim dnevom.

XXI.

Bolesti se je tresel glas župniku, ko je molil običajne molitve. Potrtega srca je klečala za njim občina.

Po končani maši je župnik stopil k studencu na kraj korita in govoril je kratko propoved. Govoril je o zaupanju v Stvarnika, ki nam pošilja dan in noč, solnce in nevihto, veselje in žalost, o njegovi modrosti, ki je položila večne zakone v naročje matere prirode, ki imajo vsi isti konec, nam vsi kažejo v svojih končnih namenih božje stremljenje, iz nepopolnega človeka storiti popolnega. Kazal je svojim poslušalcem na pot popolnosti s tem, da jih je spomnil njih grehov, in samega sebe je obtožil grehov, pa je prosil Boga odpuščanja zase in za svoje župljane ter mu obetal popravo vseh krivic, ki so se vedoma godile v Gabrovcu. Tudi je dal v propovedi z ozirom na svoje hribovske ovčice mesta peklenškemu kralju, ki bo prav gotovo vzel v svojo hudo trlico vse one, ki stor-

jenih krivic ne poravnajo. Ko je prekinil govornika silen sunek, tisti, ki se je zdel mnogim najmočnejši po polnoči, je poprosil svoje vernike, da se ob tej hudi uri domislijo tudi svojih rojakov, ki trpe isto gorje, opomnil jih je, da gabrovška vas na morju slovenskega naroda ni edina ladjica, ki se hoče potopiti, da tudi drugod vzdihujejo nesrečniki in da leži naša bela Ljubljana v razvalinah. Tu je z besedami proroka Jeremije dal duška svoji globoki boli in klical je h Gospodu: »Na šator hčere sijonske si kakor ogenj vsul srd svoj! S čim naj te primerjam, hči jeruzalemska, kakšno priliko naj ti najdem, da te potešim, devica, hči sijonska! Nesreča tvoja je velika, kdo te naj izceli!« Po teh besedah je pokleknil in ž njim vse krdelo. Molili so za trpeče brate. Ko so vstali, so bili razmehčani, raztopljeni v dobrih namenih in potolaženi, ker so čutili vzvišenost molitve za svojega bližnjika in ker jim je taka molitev rodila in množila čut lastne varnosti. Zdajci pa je zapel na gori zvon: bil je to prvi in edini zvon, katerega glas se je razlegal tisto jutro po dolini. Praznično in mogočno je donel in vsem je ta glas pretresel dušo, budil nove upe in poživiljal potrte duhove. Vsi so se zazrli v goro. Župnik pa se je zopet obrnil k vernikom ter proglasil ta glas z gore za znamenje, da bo Bog prizanesel človeštvu in da noče končati svoje stvaritve. »Mi smo potoki in reke, ki hitimo v morje večnosti,« tako je govoril propovednik. »Potoki se ne bodo posušili in reke ne, ker imajo vir življenja v ogromni gori. On, ki je naša ogromna gora, nam je dal življenje in nam je bo ohranil!«

Po teh besedah je namignil ljudem, naj gredo ž njim po cerkvena znamenja. Ves moški zbor se je vsul za njim v cerkev; nihče ni hotel ostati zunaj, ker bi to kazalo strahopetnost. In pripetilo se je takrat čudo in ne čudo: nobeden dolincev ni hotel stopiti k nebu, nobeden k banderom. Jeli so se spogledavati in čimdalje bolj so njih pogledi leteli na hribovce. Župnik je bil s svojo propovedjo potipal svojim ovčicam na pravo občutno struno. Vse je prešnil duh sprave. Rastajalo se je staro sovraštvo, razpuhtela je prejšnja srditost kakor megla, kadar pogleda solnce izza gore. Sprva so dolinci blagohotno prikimavali in namigavali hribovcem, naj oni nosijo danes cerkvena znamenja; ko so pa videli, da si hribovci ne upajo pristopiti — prehitro je prišla ta čast, katero so jim doslej odrekli — so jih začeli vsak na svoj posebni način izpodbujati in vnemati.

Ko je Martán videl, kako gine vsa mržnja, ki je doslej leta in leta vladala v dolinskem in hribovskem taboru, in kako se oba tabora mešata, družita in spajata, kako je vseobčna nesreča razlila

nad Gabrovcem novo strujo, strujo miru in sprave, in kako se je vsa soseska naselila pod eno strebo sloge in medsebojne ljubezni, ko je vse to preudaril, se je raztajalo njegovo prvaško srce, katero so itak že mehčali vso noč črvi vesti in dobri nameni. Izpod čela je pogledal na Kozlevčarja, a ker ga ta ni hotel precej videti, približal se mu je s stranjo. Ujele so se oči krutih sovragov, kalno je gledal ta, nedoločno oni, naposled so se medlo spojili pogledi, v katerih je toliko let gorel ogenj sovraštva. Ko sta se tako s pogledi razumela, je vzkliknil Martan: »Pobogajva se, Kozlevčar, kakor so se pobogali drugi!« Pa je zagrabil Kozlevčarja odzadi za rameni, da bi ga tiral skozi množico na prvo mesto k nebu.

Ali Kozlevčar se je spomnil dolgoletnega, brezuspešnega hlepenja po prvi časti v občini, vseh naporov, dokopati se do te časti, in vseh omam in razmam. Ob tem spominu se je zbudil v njem zopet nesrečni ponos in neka krivo razumljena značajnost mu je šepetala, naj nikar ne stopi v kolo vseobče sprave. Zasukal se je, preril se skozi množico in kakor burja je vihral v hribe. Po prvaštvu hlepečega moža potres ni poboljšal!

Poboljšal pa je potres ves ostali Gabrovec. Že mnogo let se noben izprevod ni vršil s takšno pobožnostjo in v toliki složnosti kakor tisto jutro. Po izprevodu so se Gabrovčani čez mnogo let zopet našli v starem kristjanskem bratoljubju: podajali so si roke, nasmihavali se drug drugemu, nekateri so se celo grlili in objemali. Ko je Cijazovec videl, da je stari Anžič iz žepa izvlekel lulo in jo iztrkal ob prst, se mu je približal ter mu ponudil duhana. Stari Anžič se ni branil. Moža sta se jela pogovarjati o važnih stvareh. Od daleč ju je gledal mladi Anžič ter si mel roki; tudi Cijazovčeva Lenka je to novo prijateljstvo z veseljem pozdravila. Martan je stopil k Porenetu in jel je nekaj govoriti o slabem posevu in da se mu zdi, kakor bi se bila njegova njiva tekom let razširila, ker zemlja se vsled povodnji in potresov izpreminja in mejniki se premikajo, in da bi bilo dobro poklicati zemljemerca na ogled. Smole je vabil hribovce, naj se zopet oglašajo pri njem, ker nastaviti hoče novo pristno vino, kakršnega nima nihče v dolini. Vsak je imel za svojega soseda besedo, vsi so si postali dobri prijatelji, vsak se je spomnil krivice, katero je storil bližnjiku, in izkušal jo je na lep način poravnati.

* * *

Še tisto popoldne je pregledal župnik z Daničem in nekaterimi možmi gabrovske hiše. Našli so jih nekaj zelo poškodovanih in poprave potrebnih, nekaj pa tudi še porabnih za zavetišča pred slabim vremenom. Kdor ni imel več svoje dobre in varne strehe, je bil nastanjen tja, kjer se je za silo dobil prostor. Ob dan si ni vsak upal v poslopja, čeprav je potresna sila znatno oslabela, zvečer pa je bil že vsak pod streho, četudi ne vsak pod svojo. Smoletova hiša je bila tako olupljena in razdrapana, da za Daniča v njej ni bilo prostora. Profesor se pred pričetkom šolskega pouka ni hotel vrniti v Ljubljano; le za toliko je bil namenjen tja, da spravi svoje pohištvo iz razdejanega stanovanja. Ker ga župnik tudi v svoje deloma podrto župnišče ni mogel sprejeti, ga je nastanil k Cijazovcu, čigar hiša ni trpela posebne škode. V ono podstrešno sobo, kjer je navadno spala Cijazovčeva Lenka, je prenesel Smole najpotrebnejšo hišno opravo in tam se je naselil Danič z Reziko. Cijazovec skraja ni bil vesel novih gostov, no župniku ugovarjati ni hotel. Morda komu ne bo ugajalo, da je tudi Rezika šla v gosti k Cijazovcu, morda bo kdo v trpkih slutnjah majal z glavo ter rekel: V lep zelnik so spustili sladkosnedo ovčico. No, takšnega črnogledeža lahko potolažimo in mu povemo, da se je vedla mlada dvojica tako vzorno, da bi tudi najstrožji moralist ne mogel očitati ji kaj nespodobnega. Rezika je bila itak vedno v Lenkini ali Poloničini družbi, in če jo je kdaj ogovoril Tone, zgodilo se je to dostojno, skoraj hladno. Čutil je izobilje globoke strasti v sebi, in takšni ljudje iskrenosti ne kažejo javno. Reziki pa se je zdelo, da mu je itak že povedala in izdala vse ono, o čemer je mislila zadnje čase, in da ima njiju medsebojna izjava veljavnost za vse življenje.

Kmalu po potresni noči se je preselil stric Andrej tja, kjer ne poznajo drugih obresti nego one za dobra dela. Že poprej bolehen, se je še prehladil v oni noči, in v neko pomladansko jutro je nesel smrtni angel pšenico z ljuljko vred pred sodnji stol najvišjega sodnika. Sorodniki so, kolikor je prav, žalovali po njem. Po stričevi oporoki je postal Tone kolikor toliko neodvisen od doma in njegova želja po državni službi se je bližala izpolnitvi. S tem se je močno dvignil v ugledu svojega očeta, ki se več ni bal, da mu sin obvisi pri hiši, ne kmet ne gospod. Tudi z Reziko se je Cijazovec kmalu sprijaznil. Njeno vedenje je bilo tako prijazno in ljubeznivo, da se je moralo prikupiti vsem v hiši; ponižno in ustrežljivo je občevala z vsakim, kakor bi živela zgolj na miloščini pri Cijazovčevih. Cijazovka jo je začela obožavati in ni je mogla prehvaliti. »Naj se zgodi, kar

je namenil Bog! On vse prav naredi,« tako se je izrazil Cijazovec nekoč pred ženo, ki mu je Daničevo hčer povzdigovala v deveto nebo.

In prigodilo se je, kar je namenil Bog. Dve leti po potresu je mladi uradnik snubil profesorjevo hčer. »Vi ste mojo edinico nesli na svojih rokah iz smrtne nevarnosti, vi ste tvegali zanjo življenje. Kdo je sposobnejši nego vi, da ji postane zaščitnik na potih življenja? Moj in božji blagoslov bodi z vama!« je govoril Danič srečnemu Tonetu . . .

Listje pada.

Listje pada, listje pada,
kamor segajo oči,
nama pa ljubezen mlada
in življenje zeleni.

Kaj zato, če ni poletje,
kaj zato, če ni pomlad?
Nama cvete lepše cvetje,
nego ga rodi pomlad!

Mladen Mladenov.

Ave.

V daljavi sinji
zvonovi pojo
večerni »ave«
svečanostno.

In v vasi seljak
že sklepa roké,
pošilja misli
k nebu gorké.

Kot sladke godbe
ubran glas
zveni čez polje
v tihotno vas.

A moja misel
ob zvokih teh
izvablja na lice
mi blažen nasmeh.

In »ave« molita
duša, srce:
Pozdravljeni dnevi
ljubezni mladé!

Kristina.

